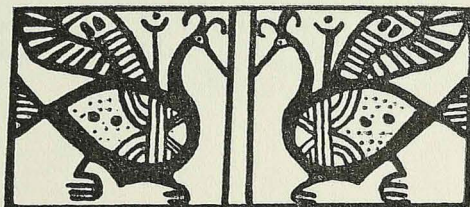




ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΙΓ'
ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΤΩΝ ΠΑΝΕΛΛΗΝΩΝ

44



ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνος εκδότης : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
Ανδροκλέους 2, Λευκωσία.

Έτησία συνδρομή £ 1,250 μίλς
Έτησία συνδρομή έξωτερικού £ 1,500 μίλς
Τιμή τεύχους £ 0,125 μίλς

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται. Κλισέ καὶ φωτογραφίες ἐπιστρέφονται.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Β.: Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ Λόγο τοῦ Θρόνου	σ. 195
Κ. ΜΟΝΤΗ: Γράμμα στη μητέρα (ποίημα)	196
Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙ: Λόγος εἰς τὸ μνημόσυνον τῶν ἡρωϊκῶς πεσόντων προμάχων τῆς Κυπριακῆς Ἐλευθερίας	198
ΧΡ. ΚΑΡΜΙΟΥΤ: Τὸ τελευταῖο κεφάλαιο (ποίημα)	200
ROGER MILLIEX: Μαρσέλ Προύστ (συνέντευξη)	201
ΓΙΑΝΝΗ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ: Ἐνα ἀνέκδοτο ποίημα τοῦ Βασίλη Μιχαηλίδη (μελέτημα)	207
Ν. ΦΛΟΓΑ: Ἡ θυσία τῆς Κύπρου (ποίημα)	209
V. PRICE: The death of Achilles (κριτικὸ)	210
Κ. Α. ΠΙΛΑΒΑΚΗ: Γλωσσικὲς παρατηρήσεις	212
CALDERON (μετ. Κ. Χρυσάνθη): Σοννέτο (ποίημα)	213
Γ. ΠΑΠΑΧΑΡΑΛΑΜΠΙΟΥΣ: Στ. Κυριακίδης (νεκρολογία)	214

ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ — Ι. Στ. Μάρκου: Ἐνα σχόλιο τοῦ ΡΙΚ (25 Μαρτίου 1964) — Κ. Χρυσάνθη: Κείμενα πρωτογόνων λαῶν, Περίπτωση Σεφέρη, Τιμητικὲς διακρίσεις — ΚΡΙΤΙΚΑ — Κ. Χρυσάνθη: Ἄντ. Ι. Σωτηριάδη «Ἡ μαυετική στὴν Κύπρο ἀνάμεσα στὸ λαὸ» — ΓΕΝΙΚΑ — ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑ (Θεόδ. Παπαδόπουλου: «Τὸ Τραγούδι τοῦ Διόγκο»).

Υπεύθυνος κατὰ τὸν νόμον: δρ Κ. Χρυσάνθης.
Τυπώθηκε στὰ Τυπογραφεῖα ΖΑΒΑΛΛΗ, Λευκωσία-Κύπρος.

Πνευματική Κύπρος

Πνευματική Όμάδα : ΦΡ. ΒΡΑΧΑΣ, Κ. ΜΟΝΤΗΣ, Τ. ΦΥΛΑΚΤΟΥ,

Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ, Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Γραμματέας : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ Δ'

ΜΑΗΣ 1964

ΑΡ. 44

«...Τὸ ἔθνος ὁλόκληρον συμμετέχει εἰς τὰς δοκιμασίας καὶ τοὺς ἀγῶνας τοῦ κυπριακοῦ Ἑλληνισμοῦ. Καὶ τοῦ παρέχει ἀμέριστον συμπαράστασιν.

Ἡ διατήρησις τῆς φιλίας καὶ συμμαχίας μὲ τὴν γείτονα Τουρκίαν ἀποτελεῖ κοινὸν συμφέρον. Καὶ χάριν ἀκριβῶς αὐτοῦ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος θὰ πρέπει καλοπίστως, ἐκατέρωθεν, νὰ ἀναγνωρισθῆ, ὅτι, ἐκ τῆς πενταετοῦς ἐφαρμογῆς, αἱ Συνθήκαι τῆς Ζυρίχης καὶ τοῦ Λονδίνου ἀπεδείχθησαν ἀνεφάρμοστοι. Ἄντι νὰ ὀδηγήσουν εἰς εὐημερίαν, ὠδήγησαν εἰς ἀδιέξοδον. Καὶ θὰ πρέπει εἰρηνικῶς νὰ ἀναζητηθῆ νέον πολιτικὸν σχῆμα.

Ἐχαιρετίσαμεν διὰ τοῦτο εὐλικρινῶς τὴν ἀποστολὴν εἰς τὴν Κύπρον τῆς διεθνούς στρατιωτικῆς δυνάμεως, πρὸς εἰρήνευσιν, καθὼς καὶ τὸν ὀρισμὸν μεσολαβητοῦ, πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ νέου πολιτικοῦ σχήματος, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ εὐοδωθῆ μόνον, ὅταν ἐμπνευσθῆ ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς διεθνούς δικαιοσύνης.

Εἴμεθα σύμμαχοι μὲ τὴν Δύσιν. Ἀλλὰ ἐπιθυμοῦμεν ἐπίσης νὰ εἴμεθα φίλοι καὶ μὲ τὴν Ἀνατολὴν καὶ νὰ καλλιεργήσωμεν καὶ τὰς οικονομικὰς καὶ τὰς μορφωτικὰς σχέσεις μας. Θέλομεν νὰ εἴμεθα φίλοι πρὸς πᾶσαν χώραν, ἢ ὅποια θὰ εἶναι πρόθυμος ν' ἀνταποδώσῃ μὲ εὐλικρινεῖαν τὴν φιλίαν μας...

Κατέχομαι ἀπὸ τὴν βαθεῖαν συνείδησιν, ὅτι εἶμαι Βασιλεὺς ὅλων τῶν Ἑλλήνων. Ἴσχύς μου εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ λαοῦ. Ζήτω ἡ Ἑλλάς».

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Β.

(Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ Λόγο τοῦ Θρόνου).



ΓΡΑΜΜΑ ΣΤΗ ΜΗΤΕΡΑ

(Πρώτη σειρά αποσπασμάτων)

Χαρισμένο στην κυρία Μαρία Γκαφφιέρο

.....
 Θά σου γράφουμε ένα βαρύ γράμμα, μητέρα,
 με τρεις πέτρες δεμένες στο λαιμό,
 μ' αποστραγγισμένες τις κυρελίδες του
 να μην τὸ παίρνῃ ὁ ἄνεμος,
 να μην τὸ παίρνῃ ἡ χαρά,
 να μην τὸ παίρνῃ τὸ χᾶιδι σου,
 να μην τὸ παίρνῃ τὸ τραγούδι τοῦ ταχυδρόμου,
 να μὴ συντροφεύῃ τὸ σφύριγμά του,
 να τὸ παρακάμπτουν τὰ ὄνειρα.
 Θά σου γράφουμε ένα γράμμα να μην ἐπιπλῆ,
 να σέρονται καταδυμένο ἀπὸ βυθὸ σὲ βυθό,
 να σέρονται πρηνηδὸν στὸν πυθμένα,
 να μεταδίδη καρφωμένο στὸν πυθμένα
 χωρὶς ἀνάσα ἐπιφάνειας,
 χωρὶς περισκόπιο,
 χωρὶς διάλειμμα ἀφροῦ.
 Θά σου γράφουμε ένα κλειστὸ γράμμα, μητέρα,
 με τρεις σφραγίδες πίκρας,
 με τρεις σφραγίδες χωρισμοῦ,
 με τρεις σφραγίδες ἀνέμου,
 να μην τὸ παραβιάξῃ ἡ νοσταλγία,
 να μην τὸ κρυφανοίγῃ τὸ μικρὸ προάστειο,
 να μην εἶναι ἐχθεμιμένο στὰ δεκαοχτὼ μας χρόνια,
 να μην τὸ ξεθωριάξῃ ὁ ἥλιος,
 να μην τὸ ραμφίζον τὰ πουλιά,
 να μην τὸ διαβάξουν ἀπάνω ἀπ' τὸν ὄμο σου οἱ ἄνθρωποι,
 να μην τὸ μαρτυρήσῃ ξένη ἀγάπη,
 να μην τὸ ὑπομιαστῇ.

.....
 Μητέρα, ἐξαντλήσαμε τὴν ὑπομονὴ τῆς ἀσφάλτου,
 μητέρα, ἐξαντλήσαμε τὸ περιθώριο τῶν πεζοδρομίων,
 ἐξαντλήσαμε τοὺς τετραγωνισμούς τους,
 ἐξαντλήσαμε τις ρωγμές τους.
 Μητέρα, βρισκόμαστε στὰ πρόθυρα τῆς Ἀσίας,
 μητέρα, κάτω ἀπ' τὴν ἀφῆ μας ἀπτεται ἡ πέτρα.

.....
 Θυμᾶσαι ποὺ μᾶς περιμένεις στὴν καμπή, μητέρα;
 Μᾶς εἶπες: «Ποῦ πᾶς, παιδί μου;»
 Καὶ συνωμοτούσαν με τὴν ἐρώτησή σου
 ὅλα ὅσα σ' ἀποτελοῦσαν
 καὶ συνωμοτούσαν με τὴν ἐρώτησή σου
 ὅλα ὅσα σ' ἔστηναν ἀδυσώπητα προσφιλῆ στὸ δρόμο μας.
 Ποῦ πῆγαίνα;
 Μητέρα, δὲν ἦταν ἀνοιξιὰτικὴ μπόρα
 ποὺ τὴν περιμένουν πρόχειρα σὲ κἀνα ὑπόστεγο τὰ σπουργίτια
 γιὰ νὰ πέσουν ἔπειτα πίσω τῆς με κουδοῦνια
 καὶ πηδήματα κ' ἐμπαιγμούς.
 Μητέρα, ὁ μικρὸς Ἄλυ ἀπ' τὴ Σομαλία
 πέθανε χτές.
 Πέθανε μ' ἓνα διάχυτο θάνατο στὴν ἀτμόσφαιρα,
 μ' ἓνα διαλείποντα σφυγμὸ οὐρανοῦ καὶ γῆς,
 με μὰ κάμψη στὴν περιστροφὴ τῆς,
 μ' ἓνα οἰωνό.
 Μητέρα, δὲ βλέπεις πὼς μᾶς ἀφαίρεσαν τὰ ὄσα
 καὶ σωριαζόμαστε στὸ παραμικρὸ
 καὶ προσπίπτουμε;

Μητέρα, τ' ἀμπέλια δὲν παράγουν γιὰ μᾶς,
οἱ μῦθοι διακόπτονται στὸ κατώφλι μᾶς.
Πρέπει ὅταν γεννηθήκαμε
νᾶλκειςαν πίσω μᾶς ὄλες οἱ πόρτες, δὲν πρόσεξες;
Πρέπει ὅταν γεννηθήκαμε
τὸ χωριὸ νὰ διαγράφηκε, δὲν πρόσεξες;
Μητέρα, θυμᾶσαι τὸν οὐρανὸ
πούχαμε δεμένο κόμπο στὸ μαντήλι;
Μᾶς τὸν πήραν οἱ ταχυδαχτυλοῦργοί, μητέρα,
ἔτσι ὅπως πρὶν τὴ μπάλα μέσ' ἀπ' τὸ κουτί.
Θυμᾶσαι τὸ ρυάκι ποῦπλενε τὰ πόδια μᾶς,
θυμᾶσαι τὸ ρυάκι ποῦ τοῦ πλέναμε τὰ πόδια,
θυμᾶσαι τὸ μεγάλο πλατύγυρο καπέλλο ἀπάνω ἀπ' τὸν κάμπο,
θυμᾶσαι τὶς λευκὲς κραυγὲς στὴ χαράδρα;
'Οξυδῶθηκαν τώρα ὅλα μέσα μᾶς, μητέρα,
σκέθρῳσαν τώρα ὅλα μέσα μᾶς.
Τώρα στὸ προσκεφάλι μᾶς ἐγκαταστάθηκε ὁ πυρετός,
τώρα στὸ προσκεφάλι μᾶς ἀκούμπησε ὁ θάνατος,
ἀκούμπησε τὸ γλωμὸ παιδί τοῦ Γραφείου
ποῦ δὲν ἦρθε σήμερα νὰ μᾶς φέρῃ καφεὶ καὶ μεσίστιο χαμόγελο,
ποῦ δὲ θὰ ξανάρθῃ νὰ μᾶς φέρῃ καφεὶ καὶ μεσίστιο χαμόγελο.

.....
Δὲν ἔχουμε πᾶ λογαριασμούς, μητέρα,
ὀπισθογραφήσαμε τὰ γραμμάτια μᾶς,
ὀπισθογραφήσαμε τὸν ἥλιο καὶ τὴ θάλασσα,
ὀπισθογραφήσαμε τὸ ρυάκι,
ὀπισθογραφήσαμε τὰ ὄνειρα καὶ τὶς ἐλπίδες,
ὀπισθογραφήσαμε τὴν ἀγάπη,
ὀπισθογραφήσαμε τὴν ἀσήμαντη πίστωση.
.....



Δὲν ξέρω ἀπὸ ποῦ ξεκίνησε,
δὲν ξέρω πῶς ξεκίνησε τὸ κακό, μητέρα.
Βρεθήκαμε ξαφνικὰ μ' ἓνα δεδομένο γύρω ἀπ' τὸ λαμό μᾶς,
μ' ἓνα δεδομένο γύρω ἀπ' τὴ σκέψη μᾶς,
μ' ἓνα δεδομένο γύρω ἀπ' τὴν καρδιά μᾶς.
Ἦμαστε σχημαμένοι διαρκῶς ἀπάνω ἀπὸ ἓνα ἄδειο πηγάδι,
ἀκροαζόμεστε διαρκῶς ἓνα ἄφωνο κίββαλο,
ὀτακουστούσαμε διαρκῶς πίσω ἀπὸ ἀκατοίκητες πόρτες.
Κεκλιμένες οἱ γραφές μᾶς, μητέρα,
κεκλιμένες οἱ σκέψεις,
κεκλιμένα τὰ ὄνειρα.
Κ' ἦταν μὰ σκόνη ποῦ τὴν ξεσήκωναν
κάθε μέρα λίγη-λίγη τὰ παπούτσια μᾶς,
κ' ἦταν μὰ σκόνη ποῦ τὴν ξεσήκωναν
κάθε μέρα λίγη-λίγη τὰ ρούχα μᾶς,
ποῦ τὴν ξεσήκωνε κάθε μέρα λίγη-λίγη ἡ καρδιά μᾶς,
ποῦ τὴν ἐναποθήκευαν κρυφὰ στὸ δωμάτιό μᾶς,
ὅσπου βουτηχτήκαμε μέσα,
ὅσπου διηθήθηκε ἡ ἀσθματικὴ ἀναπνοή,
ὅσπου τὴ μετᾶγγιζε τὸ μυαλὸ στὶς ἀγρόπτες του,
ὅσπου τὴ συνύφανε στὶς ἐνοράσεις του,
ὅσπου τὴν προσυπέγραφε.

.....
Μᾶς εἶπαν προεξεῖχε ἡ καρδιά
καὶ τὴν περιέκοψαν.
Μᾶς εἶπαν προεξεῖχαν τὰ ὄνειρα
καὶ τὰ περιέκοψαν.
Μᾶς εἶπαν προεξεῖχαν οἱ αἰρετικοὶ πόθοι.
.....

Ἄλλοις ἐμῶν μ' αὐτὰ ποτίσαμε τὸν ἥλιο δάκρυα, μητέρα,
ὄμως ἐμῶν μ' αὐτὰ κλεινόμεστε ἔρμαια στὴ σοφίτα.

ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΟ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ ΤΩΝ ΗΡΩΪΚΩΣ ΠΕΣΟΝΤΩΝ ΠΡΟΜΑΧΩΝ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΖΑΧΑΡΙΑ, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΑΘΗΝΟΔΩΡΟΥ ΚΑΙ ΑΝΔΡΕΟΥ ΓΕΡΟΥΔΗ *

Εἰς τὴν περίληψιν σαφείαν τῶν προσφάτως ἡρωϊκῶς ἀγωνισαμένων καὶ ἐνδόξως πεσόντων προμάχων τῆς Κυπριακῆς ἐλευθερίας προσετέθησαν γενναῖοι ἀγωνισταί, ὁ Γεώργιος Ζαχαρίου, ὑπάλληλος τοῦ Γραφείου Παιδείας, ὁ Κωνσταντῖνος Ἀθηνοδῶρου, πτυχιούχος τῆς Ἀνωτάτης Βιομηχανικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν, καὶ ὁ Ἀνδρέας Γερούδης, σπουδαστὴς τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Κύπρου. Τούτων ὡς καὶ τῶν λοιπῶν ἐνδόξως πεσόντων μαχητῶν τοῦ προσφάτου ἡρωϊκοῦ ἀγῶνος τοῦ Ἑλληνικοῦ Κυπριακοῦ Λαοῦ κατὰ τῆς ἡμέσου καὶ ἑμιέσου Τουρκικῆς ἐπιβουλῆς πρὸς κατάκτησιν ὑπὸ τῶν ἀλλοφύλων τῆς Ἑλληνικῆς Κυπριακῆς γῆς μνημόσυνα τελοῦμεν σήμερον ἱερὰ εἰς τὸν ἱερόν τούτον ναόν τῆς Λευκωσίας πρωτοβουλία τῆς Ἑλληνικῆς Κοινοτικῆς Συνελεύσεως Κύπρου.

Τὴν σκέψιν ἡμῶν στρέφομεν τὴν στιγμήν ταύτην πρὸς τὸ ἐνδοξον παρελθόν τῆς ἱστορικῆς ταύτης νήσου, ἣτις εἰς διάστημα πολλῶν χιλιάδων ἐτῶν δὲν ἔπαυσέ ποτε νὰ εἶναι ἑλληνικὴ καὶ νὰ καλλιεργῇ τὰ ἑλληνικὰ ἰδανικά, παρὰ τὰς συνεχεῖς περιστείας αὐτῆς καὶ τὰς κατακτήσεις ξένων κυριαρχῶν ἐκ πάντων τῶν σημείων τῆς γῆς ὁμοιωμένων. Ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Μυκηναίων Ἑλλήνων εἰς τὴν νήσον, ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ ἑλληνικοῦ ἀποικισμοῦ ἐν αὐτῇ τοῦ γενομένου ὑπὸ τῶν ἡρώων τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας, ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἐξεγέρσεως κατὰ τῆς περσικῆς κυριαρχίας τοῦ ἥρωος Ὀνησίλου καὶ τῆς μεγάλης φυσιογνωμίας τοῦ Εὐαγόρου Α΄ βασιλέως τῆς Σαλαμῖνος μέχρι τοῦ ἡρωϊσμοῦ τῆς βασιλείσεως Ἀξιόθεας, τῶν μοναχῶν τῆς Καντάρας, τῆς ἡρωϊδὸς Μαρίας Συγκλητικῆς, τῆς θυσίας τοῦ Δραγομάνου Χατζηγεωργάκη, τοῦ Ἐθνομάρτυρος Κυπριανοῦ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἐκτελεσθέντων τῷ 1821, τῆς ἐξεγέρσεως τοῦ 1931 καὶ τοῦ ἡρωϊκοῦ ἀγῶνος τῶν ἐτῶν 1955—59, τῆς θυσίας ἐνὸς Αὐξεντίου, ἐνὸς Μάτση, τῶν ἡρώων τοῦ Λιοπετρίου καὶ τῆς ἀτέμνονος σειρᾶς τῶν νέων μαρτύρων καὶ ἡρώων τῆς νήσου, οἵτινες ἐπότισαν διὰ τοῦ αἱματός των τὴν Κυπριακὴν γῆν μίαν καὶ μόνην ὑπῆρξεν ἡ κυριαρχοῦσα σκέψις καὶ τὸ κίνητρον τῶν Ἑλλήνων τῆς Κύπρου, ἡ πραγματοποιήσις τοῦ ἰδεώδους τῆς ἐλευθερίας ὡς τοῦ ὑψηλοτέρου ἑλληνικοῦ ἰδανικοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπότητος δολοκλήρου.

Πρὸς τοὺς μεγάλους τούτους ἥρωας τοῦ ἑλληνικοῦ Κυπριακοῦ παρελθόντος, προσφάτου καὶ ἀπωτέρου, ἀξιωτάτη δύναται νὰ γίνῃ ἡ σύγκρισις τῶν σήμερον διὰ τοῦ σεμοῦ τούτου μνημοσύνου τιμωμένων νέων ἡρώων. Ὁ Γεώργιος Ζαχαρίου, ὑπάλληλος τοῦ Γραφείου Παιδείας, εἰς ὃ προσελήφθη ὡς τιμημένος ἀγωνιστῆς μετὰ τὸ τέλος τοῦ Ἀπελευθερωτικοῦ Ἀγῶνος, ἀνήλθεν εἰς τὰς ἀνωτάτας βαθμίδας τῶν ὑψηλῶν πατριωτικῶν φρονημάτων καὶ ἔσπευσεν ἅμα τῇ ἐνάρξει τοῦ τελευταίου ἀγῶνος κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1963, ὅστις ἀνελήφθη πρὸς ἄμυναν κατὰ τῆς τουρκικῆς βουλμίας καὶ τῆς κατὰ τοῦ Κυπριακοῦ Κράτους ἀνταρσίας, νὰ καταταχθῇ ἐκ τῶν πρώτων εἰς τὰς τάξεις τῶν εὐγενῶν ἐθελοντῶν, οἵτινες ἔδιδον ὄρκον ὅμοιον πρὸς τὸν τῶν ἐφήβων Ἀθηναίων, ὅτι θὰ ἠγωνίζοντο μέχρι θανάτου καὶ δὲν θὰ ἐγκατέλειπον τὸν παραστάτην αὐτῶν. Πρὸς ὑποστήριξιν καὶ προάσπισιν τῶν γενναίων συναγωνιστῶν του καὶ εὐτολμος, ὡς ἦτο ἐκ φύσεως, ἀντίκρουσε τὸν θάνατον μετὰ τοῦ συναγωνιστοῦ του ὡσαύτως τιμημένου ἥρωος Ἀνδρέου Χατζηχρίστου εἰς μίαν στιγμήν, καθ' ἣν ἀνήρχετο εἰς τὸ ὕψος τῆς δ' ἑξῆς καὶ τοῦ ἠθικοῦ μεγαλείου τοῦ ἀγωνιστικοῦ καὶ πατριωτικοῦ πνεύματος. Ὁ Κωνσταντῖνος Ἀθηνοδῶρου παλαιὸς καὶ οὗτος ἀγωνιστῆς τῆς ΕὐΟΚΑ, μῆμιον τῶν παραδόσεων καὶ τῶν ἐντολῶν τῆς ἡρωϊκῆς ταύτης ὀμάδος, ἣτις κατέστη παγκόσμιος θρόλος, μόλις καταλιπὼν τὸ φοιτητικὸν θρανίον καὶ περατώσας τὰς σπουδὰς του ἔθεσεν ὅμοιος ἐαυτὸν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς πατρίδος. Τὸ πνεῦμα τοῦ Ἱεροῦ Λόχου τῶν σπουδαστῶν τῆς Ρουμανίας κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος τοῦ 1821 ἐκυρίαρχησε τῆς ψυχῆς τοῦ γενναίου τούτου ἀγωνιστοῦ, ὅστις ἔταξεν ὑπεράνω πάσης ἐπαγγελματικῆς ἐπιδιώξεως τὴν ὑπερὸ πατριῶτος θυσίαν. Καταταχθεὶς εἰς τὰς τάξεις τοῦ Ἱεροῦ Λόχου τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας ὁ νεαρὸς σπουδαστῆς Ἀνδρέας Γερούδης ἔκαμε ὅμοιος νὰ ἀναβιώσασιν αἱ ἡμέραι τοῦ ἱστορικοῦ Δραγατσάνιου, ὅπου ἡ ἑλληνικὴ ἀρετὴ ἐδάμασε τὸν χρόνον καὶ ἔστησεν ὑψηλὸν τὸν θρόνον αὐτῆς εἰς τὴν παγκόσμιον συνείδησιν τῶν φιλελευθέρων ἀν-

* Τὸ μνημόσυνον ὠργανωθὲν ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κοινοτικῆς Συνελεύσεως Κύπρου ἐτελέσθη ἐν τῷ Ἱερῷ καθ' Ἀγίῳ Κασσιανῷ Λευκωσίας τῇ 29ῃ Μαρτίου 1964.

θρώπων. Ὁ Ἰερός οὗτος Λόγος τοῦ Ἀνωτάτου Ἐκπαιδευτικοῦ Ἰδρύματος τῆς νήσου ἐμπεποιασμένος ὑπὸ τῶν διδασκάλων ἐνὸς ἑλληνικοῦ ἔθνικοῦ Ἰδρύματος θά παραμείνῃ ἱστορικός εἰς τὸν σημερινὸν ἀγῶνα. Οὗτος ἀποκατέστησε τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ ἔδειξε καὶ πάλιν γνήσιαν τὴν ἀρετὴν τοῦ Ἑλληνος μαχητοῦ τοῦ πιστευόντος εἰς τὰ ἰδεώδη τῆς θρησκείας, τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐλευθερίας. Ὁ τιμημένος θάνατος τοῦ Ἀνδρέου Γερουδῆ περιέβαλε διὰ τοῦ φωτιστεφάνου τὸ Ἰδρυμα καὶ τὴν στρατιωτικὴν ὁμάδα του καὶ ἔδειξε ἄλλην μίαν φορὰν, ὅποια ἰσορροπία ὑπάρχει μεταξύ τῆς θεωρίας καὶ τῆς πράξεως εἰς τὸν νοῦν καὶ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Ἑλληνος διδασκάλου.

Τοιοῦτοι εἶναι οἱ ἥρωες, τοὺς ὁποίους σήμερον μετὰ τῶν λοιπῶν προμάχων τῆς Κυπριακῆς ἐλευθερίας τιμῶμεν. Εἶναι οὗτοι γνήσια τέκνα τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδίξαζεν ὁ Τυρταῖος τὸ περίφημον «τεθνάμεναι καλὸν ἐνὶ προμάχοισι πεσόντι ἄνδρα ἀγαθὸν περὶ ἧ πατρίδι μαρναμένον». Εἰς τούτους ἀνήκει κατ' ἐξοχὴν ὁ Σιμωνίδειος ἔπαινος ὁ γραφείς ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ διὰ τοὺς νεκροὺς τῶν Θερμοπυλῶν, ὅτι «ἐντάφιον τοιοῦτον οὐτ' εὐρῶς οὔθ' ὁ πανδαμάτωρ ἀμαυρώσει χρόνος». Διότι οὗτοι οὐχὶ ὡς ἐπιστρατευθέντες στρατιῶται ἐξεληρώσαν τὸ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκον, ἀλλ' αὐτοπροαίρετος προσέφεραν ἑαυτοὺς θυσίαν χάριν τῆς σωτηρίας καὶ τῆς ζωῆς τῶν ἄλλων. Ὡς λέγει καὶ ὁ μέγας πολιτικός Περικλῆς εἰς τὸν περίφημον ἐπατάφιόν του, «Τῶνδε οὔτε πλοῦτον τις τὴν ἐπι ἀλόλαισιν προσημίας ἐμαλακίσθη οὔτε πενίας ἐλλπίδι, ὡς κἂν ἐπι διαφυγῶν πλουτήσειεν ἀναβολὴν τοῦ δεινοῦ ἐποιήσατο».

Ἡ Κύπρος μετὰ ἡρωϊκὸν ἀγῶνα 4 ἐτῶν, τὸν ὁποῖον προπαρασκευάσεν ἡ συνείδησις τοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος ἐνὸς λαοῦ ἱστορικοῦ φέροντος ἐπὶ τῶν ὤμων του ἐπιταγὴν χιλιάδων ἐτῶν ζωῆς ἑλληνικῆς, καὶ ἡ συνείδησις τῶν εὐθυνῶν ἑναντι τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος ἐπέτυχε τὸν ἕνα ἐκ τῶν δύο ἀντικειμενικῶν αὐτοῦ σκοπῶν. Τὴν ἐκδίωξεν δηλ. τῆς ἀγγλικῆς ἀποικιοκρατικῆς ἰσχύος ἐκ τῆς χώρας, τὴν ὁποίαν ἐλυμαίνετο καὶ ἐμίανε τὸ πνεῦμα τῆς δουλείας καὶ τῶν ταπεινῶν σκοπῶν τῆς ζωῆς, τὰ ὅποια ἐκαλλιέργει ἐκείνη. Τὸν ἕτερον ὁμως κύριον σκοπὸν, τὴν ἀπόκτησιν τῆς ἐλευθερίας, τὴν ὁποίαν ἀντελαμβάνετο ὡς σημαίνουσαν τὴν ἔνωσιν μετὰ τῶν ὁμαιμόνων ἀδελφῶν, δὲν ἠτύχησε νὰ πραγματοποιήσῃ. Ἦναγκάσθη οὕτω νὰ συνθηκολογήσῃ πρὸς τοὺς ἰσχυροὺς, ὡς ἔπραξεν ἄλλοτε καὶ ὁ βασιλεὺς Εὐαγόρας πρὸς τὸν βασιλεῖα τῶν Περσῶν.

Μία ἀπόπειρα βελτιώσεως τῶν ὄρων τῆς πολιτικῆς διαβιώσεως τῶν Ἑλλήνων τῆς νήσου, ὥστε αὕτη νὰ καταστῇ ὑποφερτὴ, ἂν καὶ οὐχὶ ἀπολύτως σύμφωνος πρὸς τὰς δημοκρατικὰς ἀρχὰς τὰς διεθνῶς ἀναγνωριζόμενας ὡς τοιαύτας, ὠδήγησεν εἰς τὴν γνωστὴν τουρκικὴν ἀνταρσίαν, ἣτις ἐξεδηλώθη συνεργοῦσας τῆς Κυβερνήσεως τῆς Τουρκίας εἰς ἀπειλὴν οὐχὶ μόνον καταλύσεως τῆς κυριακῆς τῆς Δημοκρατίας τῆς Κύπρου, ἀλλ' εἰς ἐκμηδένισιν, εἰ δυνατόν, τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ αὐτῆς καὶ τὴν κατάκτησιν τῆς νήσου ὑπὸ τῆς Τουρκίας ὀνειροπολοῦσας τὴν ἐπάνοδοσιν τῶν χρόνων τοῦ Σουλτάνου Σελὴμ Β' καὶ τοῦ Κιουτσούκ Μεχμέτ. Ἡ Κύπρος, ὡς γνωστόν, ἀποτελεῖ τὸ ἀκραῖον ὄριον τοῦ ἑλληνισμοῦ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μεσόγειον, πρὸμαχος αὕτη τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ συνεχιστὴς ἱερῶν παραδόσεων ὡς φάρος ἀκτινοβολῶν δι' αὐτοῦ εἰς πᾶσαν τὴν περίξ περιοχήν. Τὰ ἐπεκτατικὰ σχέδια τῆς Τουρκίας πρὸς νότον ὠδήγησαν εἰς τὴν σύλληψιν τοῦ σατανικοῦ σχεδίου, τῆς διχοτομήσεως τῆς νήσου τὸ πρῶτον, τῆς καταλήψεως καὶ ὑποταγῆς αὐτῆς ἐξ ὀλοκλήρου τὸ δεύτερον, ὡς τελευταῖον τοῦτο στάδιον τοῦ ὄλου σχεδίου.

Ὁ κυπριακὸς ἑλληνισμὸς ἐδέχθη διὰ τῶν συνθηκῶν Ζυρίχης καὶ Λονδίνου, τῶν εἰς αὐτὸν ὑπὸ τὰς τότε περιστάσεις ἐπιβληθειῶν, τὸν παραμερισμὸν τῶν ἑθνικῶν αὐτοῦ βλέψεων, προσοριζῶς, ἐν τῇ ἐλπίδι ὅτι θά ἦτο δυνατόν νὰ συμβιβασθῇ μὲν πρὸς τὴν νέαν κατάστασιν τῶν πραγμάτων, νὰ διατηρῇ ὁμως κρῦφον τὸν πόθον μελλοντικῆς ὑπὸ εὐμενεστέρως συνθήκας καὶ ἄνευ συγκρούσεως πρὸς τὸ σῆκον στοιχεῖον τῆς μειονότητος, μετὰ τοῦ ὁποῖου πάντοτε θέλομεν τὴν εἰρημικὴν καὶ ἁρμονικὴν συμβίωσιν, πραγματοποιήσεως τῶν ὀνειρῶν του. Ἀλλὰ τὰ ἐπεκτατικὰ σχέδια τῆς Τουρκίας καὶ ἡ βουλμία τοῦ στοιχείου τούτου τῆς μειονότητος ὠδήγησαν εἰς τὴν μοιραίαν σύγκρουσιν, ἣτις μετέβαλεν ἄρδην τὰς πολιτικὰς ἐπιδιώξεις καὶ ἐπισπεύδει τὴν μόνον φυσικὴν λύσιν, πρὸς τὴν ὁποίαν εἶναι δυνατόν νὰ ὀδηγηθῇ τὸ Κυπριακὸν πρόβλημα. Ἡ θυσία τῶν ἡρώων τοῦ Κυπριακοῦ ἀγῶνος τόσον τῶν παρελθόντων ἐτῶν ὅσον καὶ τοῦ παρόντος ἐπιτάσσει πλήρη ἀναπροσαρμογὴν τῶν σκοπῶν καὶ τῶν ἐπιδιώξεων μας. Ταῦτα δὲν δύνανται πλέον νὰ εἶναι ἡ ἱκανοποίησις μερικῶν αἰτημάτων καὶ ἡ ἀποδοχὴ τροποποιήσεων τοῦ Συντάγματος. Τὸ ἀχνίζον αἶμα τῶν μεγάλων ἡρώων, τῶν θυσιασθέντων ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτρέψῃ ἄλλην πολιτικὴν ἢ τὴν ὀδηγοῦσαν εὐθὺς πρὸς τὸν σκοπὸν. Τὴν ἀλλαγὴν τῆς πολιτικῆς ἐπιβάλλει εἰς ἡμᾶς καὶ ἡ ὀρθὴ ἐκτίμησις τῆς σημερινῆς πολιτικῆς καταστάσεως, οἷα διεμορφώθη ἐκ τῆς τουρκικῆς ἀνταρσίας καὶ τῆς ἐπιβολῆς τῆς Τουρκίας καὶ τῶν ἀπειλῶν τῶν ἐκτοξευομένων κατὰ τῆς νήσου μας ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς αὐτῆς θέσεως.

Πάντοτε ἐκηρῶσαμεν ὅτι χωρὶς τὴν Ἑλλάδα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ ὁ Κυπριακὸς ἑλληνισμός. Εἶναι τοῦτο αἴτημα μὴ δεκτικὸν ἀμφισβητήσεως παρ' οὐδενός. Δὲν εἶναι λόποι

συναισθηματικοί, οίτινες ὀδηγοῦσι πρὸς τὰς τοιαύτας σκέψεις. Εἶναι λόγοι ἀνάγκης πολιτικῆς, ἀν πρόκειται ὁ λαὸς οὗτος ὁ κατοικῶν τὴν νῆσον ἀπὸ 3½ χιλιάδων ἐτῶν νὰ ἐπιβιώσῃ καί, ἀφοῦ ἐπιβιώσῃ, νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν ἱστορικὸν αὐτοῦ πολιτιστικὸν ρόλον εἰς τὴν περίξ ἡμῶν νευραλγικὴν περιοχὴν. Ἡ Ἑλλάς ἀποτελεῖ ἰδέαν, ἣς ἐξέθερε τὸν Κυπριακὸν ἑλληνισμόν ἀπὸ τῶν ἀρχαιότατων χρόνων. Χωρὶς τὴν Ἑλλάδα, ἣς ἐνσαρκώνει τὴν ἀρετὴν καὶ τὸ ὑψηλὸν φρόνημα, ἡ Κύπρος θὰ περιπέσῃ εἰς τὴν μοῖραν λαῶν ἄνευ ἰδανικῶν καὶ πιστευόντων μόνον εἰς τὴν ἔλπιν. Σήμερον ὅμως εἶναι ὁ αἰὼν τῆς ἰδεολογίας καὶ οὐχὶ ὁ αἰὼν τοῦ ὕλισμοῦ. Εἰς τὸν ὕλισμόν πιστεύουν μόνον ὅσοι δὲν πιστεύουν εἰς τὴν ἐλευθερίαν. Διὰ τοῦτο εἰς τὴν ἰταμὴν πρόκλησιν τοῦ ἐπιβουλευτοῦ τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς ἐλευθερίας μας μία καὶ μόνη ἀπάντησις δύναται νὰ δοθῇ, ἐκείνη τὴν ὁποίαν ἔδωκεν ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος εἰς τὸν Μωάμεθ Β΄ τὸν κατακτητὴν: «Τὴν δὲ πόλιν οὐ σοι δίδομεν κοινῇ γὰρ γνώμῃ πάντες αὐτοπροαρέτως ἀποθανοῦμεν καὶ οὐ φεισόμεθα τῆς ζωῆς ἡμῶν».

Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ ἀπάντησις οὐχὶ διὰ λόγων, ἀλλὰ δι' ἔργων καὶ τῶν ὑπὲρ πατρίδος θυσιασθέντων ἡρώων, τῶν ὁποίων σήμερον τελοῦμεν τὰ μνημόσυνα. Ἄς πιστεύσωμεν ὅτι ἡ θυσία τῆς ζωῆς ὑπὲρ τῶν ὑψηλοτέρων ἰδανικῶν εἶναι ἡ μόνη δύναμις ἡ ὀδηγοῦσα πρὸς τὴν ἀνάστασιν. Ἄς ζήσωμεν ὄχι πλέον μόνον μετ' ὁδὸν τὸ δράμα τῶν προγόνων μας. Ἄς πιστεύσωμεν εἰς τὴν ἀξίαν τῶν ὑπερτάτων ἀγαθῶν καὶ ἄς θελήσωμεν νὰ ἐνωτισθῶμεν τὴν φωνήν, ἣς ἐξέρχεται ἐπιτακτικῇ πρὸς ἡμᾶς ἐκ τῶν τάφων τῶν ἡρώων τῆς Κυπριακῆς ἐλευθερίας. Ἄς μὴ κλείσωμεν τὰ ὄτια εἰς τὴν ἐπιταγὴν ταύτην καὶ ἄς μὴ γίνωμεν ἐπιλήσιμονες τῆς ἱστορικῆς ἡμῶν παραδόσεως εἰς τὴν κρίσιμον ταύτην στιγμὴν τῆς πολιτικῆς ζωῆς μας. Ἄς προστενίσωμεν πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἄς μὴ λησμονώμεν ὅτι ἡ ἐλευθερία θέλει τόλμην καὶ ἀρετὴν. Ταύτην ἔδειξαν εἰς τὸν ὑπέροχτον βαθμὸν οἱ σήμερον τιμώμενοι ἥρωες. Ἄς εἶναι αἰωνία αὐτῶν ἡ μνήμη.

Δρ. Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Τὸ νερὸ τῆς βρύσης
 ποῦμινε
 στὴν ἀνάμνησίν μου
 σὰν νῆμα
 ἀράχνης,
 θὰ νίψει
 τ' ἀνομήματα
 τοῦ ἀμαρτωλοῦ,
 ὅταν φθάσει
 ἡ ἄγια ὥρα.
 Ἡ σκιά
 τῆς εἰρηνοφόρας
 ἑλῆας
 θ' ἀνοίξει
 μυρωμένα μονοπάτια
 στὸν ὄγκο
 τῆς κατακρεουργημένης
 ἀπὸ τὴν κούραση
 σάρκας.
 Κι' ὅταν οἱ πίδακες
 τῆς γαλήνης
 θὰ ραντίσουν
 τὴν ψυχὴ
 μετ' ἡ χρυσόσκονη
 τῆς μακαριότητος,
 καὶ ὅλα θὰ μείνουν
 βουβά,

ἤρεμα
 καὶ θὰ αἰωροῦνται
 μεταξύ ζωῆς
 καὶ θανάτου,
 θ' ἀρχίσει
 τὸ τελευταῖο κεφάλαιο
 τῆς σύντομης
 σὰν ἡλιαχτίδας
 τοῦ Δεκέβρη
 Ἱστορίας.
 Ὁ φόβος τοῦ θανάτου
 ποῦ θ' ἀντικρούεται
 ἀπὸ τὸν πόθο
 τῆς ζωῆς
 δὲν θὰ εἶναι ἰκανὸς
 νὰ στεριέψῃ
 τὸν ἐγκέφαλο.
 Τότε
 θὰ μεγαλοουργήσωμε.
 Καὶ ἡ δάφνη
 θὰ στεφανώσῃ
 τὸ χιονισμένο κεφάλι
 τοῦ γέροντα.
 Ἄλλὰ
 θὰ πρέπει πρῶτα
 νὰ βγοῦμε σώοι
 ἀπὸ τὰ ἔλη.

ΧΡ. ΚΑΡΜΙΟΣ

ΜΑΡΣΕΛ ΠΡΟΥΣΤ

ΜΙΑ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΟΝ κ. ROGER MILLIEX *

Τὸν περασμένο Νοέμβριο γιορταστήκανε στὴ Γαλλία κι' ἔξω ἀπὸ τὴ Γαλλία, τὰ πενηντάρχρονα τῆς ἐμφανίσεως ἐνὸς ἀπὸ τὰ πιὸ σ'μαντικά λογοτεχνικά ἔργα τοῦ 20οῦ αἰώνα, τοῦ «ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΤΟ ΧΑΜΕΝΟ ΚΑΙΡΟ» τοῦ Μαρσέλ ΠΡΟΥΣΤ ποὺ ὁ πρῶτος ἀπὸ τοὺς 15 τόμους ποὺ ἀποτε οὖν τὸ ἔργο αὐτό, τὸ «ΠΡΟΣ ΤΗ ΜΕΡΙΑ ΤΟΥ ΣΟΥΑΝ», πρωτοκυκλοφόρησε τὸ 1913. Μ' αὐτὴ τὴν εὐκαιρία τὸ Γαλλικὸ Μορφωτικὸ Κέντρο Λευκωσίας ὀργάνωσε ἐδῶ καὶ λίγες βδομάδες μιὰ πλουσιωτάτη σχετικὴ ἀναμνηστικὴ ἔκθεση φωτογραφιῶν καθὼς καὶ διάλεξη τοῦ Διευθυντῆ τοῦ Κέντρου, καθηγητῆ Ροζιέ ΜΙΛΛΙΞ ποὺ δέχθηκε πρόθυμα παρακλήση τοῦ Ρ.Ι.Κ. νὰ σκιαγραφήσῃ γιὰ χάρι τῶν ἀκροατῶν μας τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ μεγάλου του συμπατριώτη. Θὰ θέλατε, κ. ΜΙΛΛΙΞ, νὰ μᾶς πῆτε πρῶτα ποιά θέση κρατᾶει σήμερα τὸ ἔργο τοῦ Προῦστ στὴν ἐκτίμησιν τοῦ κοινοῦ καὶ τῆς κριτικῆς;

—Θὰ ἔλεγα μιὰ θέση ἡγεμονικῆ. Φαίνεται κιόλας ἀπὸ τὴν κυκλοφορία τοῦ βιβλίου του. Παρ' ὅλο ποὺ δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ ψυχαγωγικά, εὐκολοδιάβαστα ρομάντσα καὶ ἀπεναντίας ὁ Προῦστ, ὅπως ἄλλωστε καὶ κάθε μεγάλος δημιουργός, ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὸν ἀναγνώστη του κάποια προσπάθεια, ὑπομονὴ κι' ἐπιμονή, ζητᾶει δηλαδὴ ἀπὸ μᾶς νὰ νικήσουμε, γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ τὸν χαροῦμε, τὴ φυσικὴ μᾶς τεμπελιά, παρ' ὅλα αὐτὰ πουληθήκανε ἴσαμε σήμερα περὶπου ἓνα ἑκατομμύριο ἀντίτυπα. Ἐξ ἄλλου καταπληκτικὴ κυκλοφορία σημείωσε, ἐκ μέρους τοῦ μεγάλου κοινοῦ, μιὰ πρόσφατη ἔκδοσις *UN AMOUR DE SWANN*, ποιημένη ἀπὸ τὸν πρῶτο τόμο τῆς *A LA RECHERCHE DU TEMPS PERDU*, ποὺ βγήκε στὴ φτηνὴ σειρὰ τοῦ Βιβλίου τῆς Τσέτης καὶ ποὺ, σὲ πολὺ σύντομο χρονικὸ διάστημα, σχεδὸν 400.000 ἀντίτυπα εἶχαν ἀγοραστῆ, ὡς τὸ πρῶτο δεκαπενθήμερο τοῦ περασμένου Δεκέμβρου.

—Τί λέει ὅμως ἡ σημερινὴ κριτικὴ γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Προῦστ;

—Ἡ κριτικὴ χωρετάει ὁμόφωνα τὸν Προῦστ σὰν ἓνα ἀπὸ τοὺς κορυφαίους τοῦ σύγχρονου μυθιστορήματος. Πάνω σ' αὐτὸ συμφωνοῦν ὅλοι: οἱ πιὸ παλιοὶ σὰν τοὺς André MAUROIS καὶ Jacques LACRETELLE ποὺ πρωτοδιαβάσανε τὸν SWANN, ὅταν κυκλοφόρησε τὸ 1913, καὶ οἱ πιὸ νέοι ποὺ τὸ διαβάσανε μετὰ τὸ 1922, μετὰ δηλαδὴ τὸ θάνατο τοῦ συγγραφέα, σὰν τὸν BUTOR, ποὺ εἶναι σήμερα ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς τοῦ νέου μυθιστορήματος, τὸν Yves BERGER ποὺ πῆρε τὸ 1962 τὸ βραβεῖο *FEMINA*, τὸν προικισμένο 23 χρονῶν LE CLEZIO ποὺ τὸ πρῶτο του μυθιστόρημα ἀπέσπασε φέτος τὸ βραβεῖο *RENAUDOT*.

—Ἡ ἴδια ἀπῆχηση παρατηρεῖται καὶ στὸ ἐξωτερικό;

—Μάλιστα. Τὸ ἔργο τοῦ Προῦστ ἔχει ἀποκτήσει φανατικούς ἀναγνώστες καὶ μελετητὲς στὰ Ἀμερικανικά Πανεπιστήμια ὅπως καὶ στοὺς μορφωμένους κύκλους τῆς Ἰαπωνίας, ὁ FAULKNER καὶ ὁ MORAVIA ἀναγνώρισαν τὸ χρέος τους πρὸς τὸν Προῦστ, ὁ PRIESTLEY ἔγραψε πρὶν ἀπὸ τρία χρόνια ὅτι εἶναι «μᾶλλον ὁ μεγαλύτερος μυθιστοριογράφος τοῦ αἰῶνα» καὶ νὰ ποὺ σήμερα ἓνας Graham GREENE, ἓνας MORTIMER, ἓνας Lawrence DURRELL ἐκφράζονται γιὰ τὴν RECHERCHE πρὸ ἐνθουσιωδῶς, ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς Γάλλους κριτικούς. Ἔτσι, καθὼς γράφει κάποιος Γάλλος ἐκδότης, «καταλάβαινε πὼς αὐτὴ ἡ περιγραφή τῶν δουκισσῶν καὶ τῶν σνόμπ τοῦ 1900 μοροῦσε νὰ ἔχει παγκόσμια ἀξίω».

—Θὰ ἔχει μεταφραστῆ σὲ ἀρκετὲς ξένες γλώσσες;

—Ὅσο ἔξω σὲ 11 γλώσσες: ἀγγλικὰ (περίφημη, μοῦ εἶπε ὁ γαλλομαθέστατος Robert Speaight, ἡ ἀγγλικὴ μετάφρασις), ἰσπανικά, γερμανικά, ἰταλικά, πορτογαλλικά, δανέζικα, ἐβραϊκά, σουηδικά, οὐγγαρέζικα καὶ τούρκικα.

—Ἑλληνικά;

—Δυστυχῶς μόνο μερικὲς σκόρπιες σελίδες μεταφράστηκαν ἀπὸ τὸν φίλο μας Νάσο Δετζιώρτζη, καὶ ἀπὸ τὸν Κλέωνα Παράσχο καὶ σχεδὸν ὅλες ἀπὸ τὰ νεανικά ἔργα τοῦ Προῦστ, μὲ μοναδικὴ ἐξαίρεσις ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὸ κύριο ἔργο του, τὴν RECHERCHE. Εὐχῆς ἔργο θάταν κάποιος Ἑρακλῆς τῶν Ἑλληνογαλλικῶν γραμμάτων νὰ καταπιαστῆ μ' αὐτὸ τὸ δύσκολο μὰ ἀπαραίτητο μεταφραστικὸ ἔργο.

—Θὰ θέλατε τώρα, κ. Μιλλιέξ, νὰ μᾶς ὑπογραμμίσετε ἀπὸ τὰ βιογραφικά στοιχεία,

* Ἡ συνέντευξη μεταδόθηκε ἀπὸ τὸ ΡΙΚ στίς 7.2.1964. Εὐχαριστοῦμε τὴ διεύθυνση τοῦ ΡΙΚ, ποὺ ἐπέτρεψε τὴ δημοσίευσή. (Τὸ περιοδικό).

αυτά που κατά τη γνώμη σας φωτίζουν τη καλλιτεχνική προσωπικότητα του Μαρσέλ Προύστ;

— Ένα σημαντικό στοιχείο είναι κάποια διμορφία του φυσιολογικού και ψυχολογικού κόσμου του Μαρσέλ Προύστ και φαίνεται κίβλας και ίσως εξηγείται μερικώς από τις ρίζες του. Γεννήθηκε — το 1871 — από πατέρα γιατρό που ή προέλευσή του ήταν γεωργική, εμπορική, καθολική, από την πλούσια πεδιάδα της BEAUCE, κοντά στην CHARTRES και από μητέρα άστυ, εβραία, άλσατικής καταγωγής. Όπως και στην περίπτωση του Michel de MONTAIGNE και του Henri BERGSON, — που ή σύζυγός του ήταν άλλωστε και εξάδερφη του Προύστ, — το μητρικό εβραϊκό αίμα θα έπαιξε κάποιο ρόλο στην ψυχρόσυνθεσή του, χωρίζοντάς της με περιέργεια για όλα τα πράγματα, με πνευματική άνησυχία και αναζήτησή της έσωτερικής, κινήτης, ρευστής πραγματικότητας, τάσεις δηλαδή που αποτελούν γνωρίσματα της εβραϊκής ψυχής. Μέσα του ο Προύστ συνδύασε τη σοβαρότητα, τη θετική παρατηρητικότητα του επιστήμονα πατέρα του και το χιούμορ και την καλλιτεχνική εύαισθησία της φιλόμουσου μητέρας του.

— Την αγαπούσε πολύ τη μητέρα του;

— Τη μάνα του τη λάτρευε σε τέτοιο βαθμό ο μικρός Μαρσέλ, που όταν τον βάλανε με μέρα ν' άπαντήσει γραπτώς σ' ένα τυποποιημένο ερωτηματολόγιο για λεύκωμα, στην ερώτηση: «Τί είναι για σένα ή έσχάτη δυςτυχία;» έγραψε, 13 χρονών κίβλας όντας, «Νά είμαι χωρισμένος από τη μάνα μου». 'Η άρρώστεια — ή πρώτη κρίση άσθματος, από παιδάκι 10 χρονών, άρχισε να τον βασανίζει — ή άρρώστεια, θα έντεινε ακόμα την υπερευαίσθησία του και την λατρευτική του άφοσίωση προς τη μάνα του. Το βλέπουμε αυτό σ' ένα νεανικό του διήγημα «'Η έξομολόγηση ένός κοριτσιού» που δημοσιεύθηκε το 1896 στη συλλογή LES PLAISIRS ET LES JOURS και όπου βρίσκουμε άρκετους σπόρους του μελλοντικού μεγάλου έργου του Προύστ. Μιλεί με έτοιμοθάνατη αυτόχειρ κοπέλλα, αλλά είναι με έμμεση αυτοπροσωπεία του νεαρού, εύαισθητου, τρυφερού αλλά και αδύνατου, άβουλου Μαρσέλ πριν από την ήρωική προσπάθεια της RECHERCHE. ('Ανάγνωση). 1

'Επιτέλους, ή άπολύτρωση πλησιάζει. Βέβαια, στάθηκα άδέξια, τράβηξα κακά, λίγο έλειψε να μη χτυπηθώ καθόλου. Χαρίς άλλο, θάπαινε καλύτερα νάχα μείνει στον τόπο, με τελειοπάντων δέ μπόρεσαν να μου θυάλουν τη σφαίρα, κι' οι άνωμαλίες στην καρδιά άρχισαν. Αυτό δέ μπορεί να βαστάξει και πολύ. Και όμως, όχτώ μέρες! αυτή ή ιστορία μπορεί να κρατήσει άκόμα όχτώ μέρες που εγώ δέν μπορώ να κάνω τίποτ' άλλο παρά να προσπαθώ να ξανασυλλιάσω τη φριχτήν άλληλογραφία των περιστατικών. 'Αν δέν ήμουνα τόσο αδύνατη, άν ειχα άρκετή θέληση ώστε να σηκωθώ, να φύγω, θάθελα να πάω να πεθάνω στη 'Αησιμονιά», στο πάρκο όπου πέρασα όλα τα καλοκαίρια μου όσο που έφτασα στα δεκαπέντε μου χρόνια. Κιανέν' άλλο μέρος δέν είναι τόσο γεμάτο από τη μητέρα μου, κανένας άλλος τόπος δέν έχει ποιαστεί τόσο άπ' αυτήν, άπ' όταν ήταν εκεί και άπ' όταν έλειπε άκόμα. 'Αμα βρίσκεται κάποιος μακριά σου, δέν είναι, όταν άγαπάς, σά να τον έχεις κοντά σου πιο σίγουρα, πιο άποτελεσματικά, πιο ζωντανά, πιο άδιάσπαστα, πιο πιστά;

'Η μητέρα μου με πήγαινε στη 'Αησιμονιά» τέλη του 'Απριλίη, ξανάφευγε σε δυό μέρες, περνοθε πάλι δυό μέρες μαζί μου κατά τα μέσα του Μαγιού, ύστερα έρχόταν και με' έπερνε την τελευταία εβδομάδα του 'Ιουνίου. Αυτές οι μέρες του έρχομού της, οι τόσο σύντομες, ήσαν για μένα ό,τι το πιο γλυκό και το πιο σκληρό. Με γέμιζε χάρδια, ένω συνήθως, για να με κάμει πιο δυνατή και να με καταπραύνει την παθολογικήν εύαισθησία μου, ήσαν σ' αυτά πολύ μετρημένη. Τις δυό βραδυές που περνούσε στη 'Αησιμονιά», έρχόταν και μουλεγε καθήνυχτα στο κρεβάτι μου, συνήθεια πολλά που την ειχε άφήσει, γιατί έμένα μούκανε πολλή χαρά και πολύ κακό, και γιατί, με το να την ξαναφωναζώ για να μου πει πάλι καθήνυχτα, ήταν αδύνατο πού να κοιμηθώ, μη τολμώντας στο τέλος να την ξαναφωναζώ, με νοιώθοντας, γι' αυτό, πιο παιδιασμένα άκόμα, την ανάγκη να ρθει, και έρισκοντας πάντα καινούργιες προφάσεις, — το μεγαλύτερι μου που έκαίγε και ήθελα να μου το γυρίσει, τα πόδια μου που ήταν παγωμένα, και που μόνο αυτή μπορούσε να μου τα ζεστάνει με τα χέρια της. 'Ολες αυτές οι εδύχισμένες στιγμές γίνονταν άκόμα πιο γλυκές, έπει. ή ένιωθα ό,τι τότες άκρωβώς ή μητέρα μου δειχνόταν άληθινά όπως ήσαν, κι' ότι ή συνθησιμένη της ψυχρότητα σά της κόστιζε πολύ. Την ήμέρα που έφευγε, μέρα δυστυχίας, που εγώ άρπαζόμουν από το φουστάνι της, ως το θαγόνι, ίκευδόντάς την να με πάρει στο Παρίσι μαζί της, — ξεχώριζα πολύ καλά τι ήταν άληθινό και τι ψεύτικο άπ' όσα έίκανε, κι' έβλεπα τη θλίψη της που διαφανόταν μέσ' από τα μαλώματά της τά γελαστά και τά θυμωμένα από τη λύπη μου «την κουτή, τη γελούσα, που αυτή ήθελε να με μάθει να τη νικάω, με που κι' ή ύδια την ένιωθε. Αισθάνομαι

1) 'Η έξομολόγηση ένός κοριτσιού, «'Εστία», 1933 σ. 311—314. Μετ. Ν. Δετζώρη.

ακόμα τη συγκίνηση που είχα μιάν από κείνες τις μέρες του χωρισμού (ακριβώς αυτή τη συγκίνηση την άκέρια, την ανέγγιχτη, που δεν την είχε νοθεύει ο σημερινός θλιβερός γυρισμός), μιάν από κείνες τις μέρες του χωρισμού, που λέγώ άνασκάλυπα, με πόση χαρά, την τρυφερότητά της την τόσο όμοια και την τόσο ανώτερη από τη δική μου. Όπως συμβαίνει πάντα με τις άνασκαλύψεις, εγώ κι' αυτήν την είχαν μαπτέψει, με τὰ γεγονότα φαινονταν νὰ τὴ διαφεύδουνη τόσο συχνά! Τις πιὸ γλυκὲς ἐντυπώσεις μου τις ἔχω ἀπὸ τὰ χρόνια που ἡ μητέρα μου τύχαινε καὶ ξαναγύριζε στὴ «Λησμονιά» ἐπειδὴ ἤμουν ἀρρωστη. Ὅχι μόνο γιατί ἔτσι τὴν ἔβλεπα ἀκόμα μιὰ φορά, χωρὶς νὰ τὸ περιμένω, ἀλλὰ κυρίως γιατί τότες ὅλη της ἡ καλοσύνη κι' ἡ τρυφερότητα ξεχύνονταν χωρὶς οὔτε νὰ τις κρύβει οὔτε νὰ τις καταπνίγει. Ἀκόμα καὶ τότες, που δὲν είχαν ἀρχίσει νὰ γίνονται πιὸ γλυκὲς καὶ πιὸ τρυφερὲς ἀπὸ τὴ σκέψη πὼς μιὰ μέρα δὲ θὰ τις εἶχα, αὐτὴ ἡ καλοσύνη κι' αὐτὴ ἡ τρυφερότητα ἦταν γιὰ μένα κάτι τὸ τόσο μεγάλο, που μέσ' στίς χαρούμενες μέρες τῆς ἀνάσπιμη θλίψη: κόντευε ἡ μέρα που θὰ γινόμουν ἀρκετὰ καλά, κι' ἡ μητέρα μου θὰ μπορούσε νὰ φύγει, — κι' ὡς τότες δὲν ἤμουναι πιὰ τόσο ἀρρωστη ὥστε νὰ μὴ ξαναρχίσει τις ἀσχηρότητες καὶ τὴ συνηθισμένη της ἀμελλικτὴ δικαιοσύνη.

Μιὰ μέρα, οἱ θεοὶ μου, πού σ' αὐτοὺς καθόμουναι στὴ «Λησμονιά», μοῦ κρυφαι πὼς θὰ ρχόταν ἡ μητέρα μου, γιατί ἔνας μικρὸς ξάδερφός μου εἶχε ἐρθει γιὰ λίγο να μου κάμει συντροφιά καὶ μέσ' στὴ χαρούμενη λαχτάρα τῆς ἀπαντοχῆς, πολλὸ λίγο θάχα σ' ἔκεινον τὸ νοῦ μου. Αὐτὸ ἦταν ἴσως τὸ πρῶτο ἀπὸ τὰ διάφορα περιστατικά, τ' ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ θέλησή μου, που ἔφτασαν κι' αὐτὰ γιὰ ὅλην ἐκείνη τὴ ροπή πρὸς τὸ κακὸ που εἶχα μέσα μου σὰν ὅλα τὰ παιδιὰ τῆς ἡλικίας μου, καὶ που τότες δὲν τὴν εἶχα ἐγὼ πιὸ πολλὸ ἀπ' ὅσο ἐκεῖνα. Αὐτὸς ὁ μικρὸς ξάδερφος που ἦτανε τότες δεκαπέντε χρονῶ — ἐγὼ ἤμουν δεκατεσσάρω — ἦτανε κιόλα πολλὸ διεφθαρμένος, καὶ μοῦμπε πράματα που μ' ἔκαναν ν' ἀνατριχιάσω ἀπὸ μετανοιωμὸ κι' ἀπὸ ἠβονή. Ὅσο τὸν ἀκούω, ὅσο ἀφήναι τὰ χέρια του νὰ χαρδεύουν τὰ δικά μου, ἔνωθα μιὰ χαρὰ φαρμακωμένη μὲν μέσα στὴν ἴδια τὴν πηγή. Δὲν ἀργησα νὰ ἐρωτῶ τὴ δύναμη νὰ τὸν παρατήσω, κι' ἔφυγα τρέχοντας μέσα στὸ πάρκο, μ' ἕναν πόθο τρελλὸ νὰ ἐρωτῶ τὴ μητέρα μου, που ἤξερα, δυστυχία μου, πὼς ἦταν στὸ Παρίσι, καὶ που τὴ φώναζα, χωρὶς νὰ τὸ θέλω, παντοῦ, μέσα στίς δεντροστοιχίες, καὶ τὰ δρομάκια του. Ξάφνου, ἔκει πού περνοῦσαι ματρός ἀπὸ ἕνα φράχτη, τὴν εἶδα, καθισμένη σ' ἕνα μπάνκο, νὰ μοῦ χαμογελάει καὶ νὰ μοῦ ἀνοίγει τὴν ἀγκαλιά της. Σὴ κωσὲ τὸ θέλο της γιὰ νὰ με φιλήσει, καὶ ρίχτηκε στὸ λαμό της θάνοντας τὰ κλάματα. Ἐκπλαγα πολλὴ ὄρα, λέγοντάς της ὅλ' αὐτὰ τὰ ἀσχημα πράματα, που ἔπρεπε νάχα ὅλη τὴν ἀγνοια τῆς ἡλικίας μου γιὰ τῆς πῶ, καὶ που αὐτὴ μπόρεσε νὰ τ' ἀκούσει σὰν ἀγγελος, χωρὶς νὰ δεῖξει πὼς τὰ καταλαβαίνει, λιγοστεύοντας τὴ σημασία τους με μιὰ καλοσύνη που ἀλάφρωνε τὸ θῆρος τῆς συνειδησῆς μου. Αὐτὸ τὸ θῆρος γινόνταν ἀλαφρότερο, ἀλαφρότερο ἡ ψυχὴ μου, ἡ συντημένη καὶ ταπεινωμένη, ὡφρονόταν ὀλσένα καὶ πιὸ ἀνάλασφη καὶ δυνατὴ, ξεχειλίζε ἤμουν ὅλο ψυχὴ. Μιὰ γλύκα θεϊκὴ ξεχύνονταν ἀπὸ τὴ μητέρα μου, κι' ἀπὸ τὴν ἀγνοητὰ μου που τὴν εἶχα ξανάβρει. Σὲ λίγο ἔνωσα γύρω μου μιάν εὐωδιά, ὅμοια ἀνήγῃ κι' ὅμοια δροσάτη. Ἐνα κλωνάρι πασχαλιάς, που τὸ κρυβε ἡ ἀμπρέλλα τῆς μητέρας μου, εἶχε ἰθαίνει κιόλα λουλούδια, καὶ ἀθῶρητο εὐωδίαζε. Ψηλά-ψηλά στὰ δέντρα, τὰ πολλά κελὰ ἔδοσαν μ' ὅλη τους τὴ δύναμη. Πιὸ ψηλά, ἀνάμεσα στίς πράσινες κορφές, ὁ οὐρανὸς ἦτανε τόσο θαυγάλανος, που ἔμοιαζε σὰ νᾶναι μόλις ἡ ἀρχὴ ἑνὸς οὐρανοῦ ὅπου θὰ μπορούσε ν' ἀνεβαίνει καὶ στὸ τέλος του ποτὲ νὰ μὴ φτάνει. Φίλησα τὴ μητέρα μου. Δὲν ξανάνωσα τὴ γλύκα αὐτοῦ τοῦ φιλοῦ. Τὴν ἄλλη μέρα ἔφυγε, κι' ὁ χωρισμὸς αὐτὸς ἦταν ἀπ' ὅλους ὡς τώρα ὁ πιὸ σκληρὸς. Μαζὶ με τὴ χαρὰ, — τώρα που εἶχα ἀμαρτήσσει μιὰ φορά, μου φαινόταν πὼς ἦταν κι' ἡ κάθε δύναμη, ἡ ἀπαραίτητη βοήθεια, που με παρατούσαν.

Ὅλοι αὐτοὶ οἱ χωρισμοὶ μ' ἔκαναν νὰ καταλαβαίνω, χωρὶς νὰ τὸ θέλω, τι θάτανε τὸ ἀνεπαρόρθωτο που θὰ ρχόταν μιὰ μέρα, ἀν καὶ ποτὲ, αὐτὴ τὴν ἐποχὴ, δὲ συλλογίστικαι στὰ σοβαρὰ πὼς θάταν δυνατὸ νὰ ζῆσω μετὰ τὸ θάνατο τῆς μητέρας μου. Ἦμουν ἀποφασισμένη νὰ σκοτωθῶ ἀμέσως μόλις θὰ πέθαινε. Ἀργότερα, ὁ χωρισμὸς μ' ἔμαθε κι' ἄλλα, ἀκόμα πιὸ πικρὰ, ὅτι συνηθίζει κανεὶς στὸ χωρισμὸ, ὅτι ἡ μεγαλύτερη μείωση τοῦ ἑαυτοῦ σου, ὁ ταπεινωτικότερος πόνος, εἶναι σὰν νιάθεις πὼς ἔπαφες νὰ πονᾶς γιὰ κείνον που ἔφυγε. Ἀλλῶστε, ὅλ' αὐτὰ, ὕστερα, δὲν θάβγαῖναν ἀληθινὰ. Ξαναθυμάμαι κυρίως τώρα τὸ μικρὸ περιβόλι, ὅπου πέραμε τὸ πρῶτο μας με τὴ μητέρα μου, κι' ὅπου ἀνθίζαμε ἀμέτρητοι πανσέδες. Αὐτὰ τὰ λουλούδια πάντα μου φαινονταν σὰν κάπως θλιμμένα, σοβαρὰ σὰν ἐμβλήματα, μὰ γλυκὰ καὶ χνουδάτα, πολλὲς φορές μενεξεδιὰ, κάποτε μαδιὰ, σχεδὸν μαύρα, με κάτι χαριτωμένα καὶ μυστηριακὰ κίτρινα στολιδία, — ἄλλα κατάλευκα, με μιάν αἰθέριαν ἀγνοητὰ. Τώρα, τὰ δρέπω ὅλ' αὐτὰ τὰ λουλούδια μέσα στὴ θύμησή μου. Ἡ θλίψη τους ἔβλεπε πιὸ μεγάλη τώρα που τάνωσα. Ἡ χνουδάτη γλύκα τους χάθηκε γιὰ πάντα.

«Χάθηγε γιὰ πάντα». Ἡ ἀπόλεια τῆς παιδικῆς παραδείσου θὰ ὀλοκληρωθεῖ γιὰ τὸν Μαρσέλ τὸ 1905, σὰν χάσει τὴ μητέρα του. Ὅμως ἡ τραγικὴ μοναξιά που νοιώθει τὸ τότε 34 χρονῶν μεγάλο παιδὶ τὸν σταθώνει πρὸς τὴν μοναδικὴ διέξοδο: τὴ καλλιτεχνικὴ δημιουργία. Ὁ γοητευτικὸς, μὰ ἐπιπόλαιος μικρὸς Μαρσέλ, (LE PETIT MARCEL), καθὼς τὸν λέγανε οἱ κοσμικοὶ τὸ φίλοι, θὰ μεταμορφωθεῖ σὲ ἀσκητὴ τοῦ λόγου. Ἐγκαταλείπει τὰ σάλωνα, κλείνεται στὸ δωμάτιο τῆς λεωφόρου HAUSSMANN, ὅπου, ὅσο πάει καὶ πιὸ ἀρρωστος, μένει

ξαπλωμένος την ημέρα, γράφοντας πάνω στο κρεβάτι του και δεν βγαίνει παρά σπανίως, και πάντα πολύ αργά τη νύχτα και όχι πιά να χαρεί την κοσμική ζωή, αλλά γιά να την μελετήσει με την υπομονετική και οξεία λεπτολογία ενόσ εντομολόγου και ν' αντλήσει από αυτόν τον κόσμο τον περιωρισμένο υλικό συγγραφικής οικοδομήσεως με βαθύτατες πανανθρώπινες προεκτάσεις. Κι' έτσι σιγά σιγά, αδιάκοπα, κτίζει ο Προυστ το μνημείο του, μ' όλες τις σημασίες της λέξης μνημείο, προσπαθεί να κλείσει ένα κόσμο όλόκληρο, έξωτερικό κ' έσωτερικό, σ' αυτό το έργο που το χαρακτηρίζει ο ίδιος ως Καθεδρικό Ναό ή Κιβωτό του Νόε. Γιά να προσδιοριστεί το είδος του έργου του Προυστ θ' αφήσουμε εδώ το λόγο στον Έλληνα λόγο που βαθύτερα το κατάλαβε, στον αγαπητό φίλο των γαλλικών γραμμάτων κ. Κλέωνα Παράσχο που, στην εισαγωγή της σχετικής του μελέτης, στον τόμο «Εύρωπαική πεξογραφία και Ποίηση» γράφει τα εξής:

«Γιά ό,τι αφορά το χαρακτήρα του έργου τούτου, ως σημειώσω ότι, με περισσότερη ακρίβεια θά μπορούσε να όριστεί άρνητικά. Δεν είναι ούτε αυτοβιογραφία, ούτε χρονικό, — άρύτερη κοινωνική ιστορία, — ούτε μυθιστορία. Και είναι και τὰ τρία αυτά. Πρώτα-πρώτα αυτοβιογραφία, ύστερα χρονικό, ύστερα μυθιστόρημα. Αυτοβιογραφία είναι το «Αναζητώντας το χαμένο καιρό», γιατί ο Προυστ, ή μάλλον ο άφηγητής που λέει εγώ και που δεν είναι πάντα ο Προυστ, μάς μιλεί άμεσα, στο πρώτο πρόσωπο, γιά την προσωπική του ζωή, πνευματική, ψυχική, γιά διάφορα γεγονότα του βίου του. Χρονικό είναι γιατί στο έργο αυτό μάς δίνει ο Προυστ την ιστορία σαράντα χρόνων γαλλικής ζωής, από το 1880 ως το 1920 περίπου. Μυθιστόρημα τέλος, είναι το «Αναζητώντας το χαμένο καιρό» γιατί τὰ πρόσωπα που πλέκονται με τη ζωή του Προυστ, που διασταυρώνονται με τη ζωή του, έχουν την αυτόνομη ύπαρξη των μυθιστορηματικών προσώπων. Κυρίως το «Αναζητώντας το Χαμένο Καιρό», πρέπει να το δούμε σαν ένα έργο ποιητικό γιατί είναι μια άνασύνθεση, μια αδιάκοπη περιφορά, με την εικόνα, με την παρομοίωση, με διάφορα άλλα μέσα, από την ποιητική, στην κοινή πραγματικότητα και γιατί είναι μια προσωπική, από τις προσωπικότερες που γνώρισε ή παγκόσμια λογοτεχνία, έρμηνεία της ζωής».

Μέσα στην ποιητική μαζί και κοινωνική δημιουργία του Προυστ έάνονταν γιά πρώτη φορά, καθώς το παρήγαγε κάποιος κριτικός, ή φωνή του BALZAC κ' ή φωνή του BAUDELAIRES. Το ποιητικό στοιχείο της RECHERCHE μοιάζει πράγματι σέ μερικές στιγμές του BAUDELAIRES, εκεί που ο ποιητής αναζητεί το χαμένο παιδικό παράδεισο. Όλο το έργο του Προυστ στηρίζεται πάνω στη διάκριση ανάμεσα στο θλιβερό νόμο του Χρόνου και στη θαυματουργή δύναμη της Μνήμης. Ο χρόνος όλα τὰ φθείρει, τή φυσική και τή ψυχική όμορφιά, τὰ συναισθήματα, τόν έρωτα, (καθώς τ'όδειξε στο άφισωμένο στον Προυστ δοκιμώ του «Έρωσ και Χρόνος» ο άλησμόνητος Δημήτρης Καπετανάκης) τίποτα δε μένει ανέπαφο, άκέραιο, αιώνο. Όμως ή μνήμη, όχι ή θεληματική μνήμη, αλλά ή άθέητη, αθάνητη, σωματική μνήμη μπορεί να μάς λυτρώσει από την τυραννία του χρόνου. Μια μυρωδιά, μια γεύση, μια άψη, ένας κρότος και το παρελθόν ξαναγίνεται παρόν. Έτσι μια μέρα που ο άφηγητής βουτάει ένα μπισκότο (μια madeleine) στο τσάι του και άμέσως ξυπνάει μέσα του άτόπιες οι παραδεισιακές καλοκαιρινές στιγμές που περνούσε παιδί στο COMBRAY, τις Κυριακές το πρωί, όταν πήγαινε στο δωμάτιό της να πει καλημέρα στη θεία του τη LEONIE κ' εκείνη του προσέφερε από το ίδιο γλυκό βουτηγμένο στο ίδιο ζεστό. Μια παρόμοια άπροσδόκητη άνάσταση του παρελθόντος του προσφέρεται μια μέρα που πάει ν' άκούσει μια συναυλία στο μέγαρο του πρίγκιπα του GUERMANTES και ή ανακάλυψη αυτή τον γεμίζει χαρά, βεβαιότητα, άδιαφορία άπέναντι στο θάνατο, γιατί, καθώς λέει πάρα κάτω: «Μια και μόνη στιγμή άπολυτρωμένη από το κράτος του χρόνου, ξαναδημιούργησε μέσα μας, γιά να τή χαρεί, τόν άνθρωπο τόν άπολυτρωμένο από το κράτος του χρόνου», δηλαδή του χάρισε κάτι που μοιάζει με τη χάρη, την ύπερφυσική ή την καλλιτεχνική χάρη.

Με τη σκέψη μου δλοένα στους θλιβερούς λογισμούς που Έλεγα εδώ και μια στιγμή, είχα μπει στην αόλη του μεγάρου των Γκερμάντ χωρίς να ιδώ, άφηρημένος καθώς ήμουν, έν' αυτοκίνητο που πλησίαζε στη φωνή του οδηγού, πρόφτασα μόλις να τραβηχτώ βιαστικά, και παραμέρισα τόσο, που σκόνταψα χωρίς να το θέλω σέ κάτι πλάκες άρκετά άνώμαλες, μπρός από κάποιο ύπόστεργο. Τη στιγμή όμως που, ξαναερίσκοντας την Ισορροπία, πατούσα το πόδι μου σέ μια πλάκα χαμηλότερη κάπως από την προηγούμενη, όλη μου ή αποθάρρυνση χάθηκε μπροστά στην ίδια εκείνη εύδαιμονία που μου είχον δώσει, σ' εποχές διάφορες της ζωής μου, ή θέα κάποιων δένδρων που είχα νομίσει πως τ' άναγνωρίζω σ' ένα περίπατό μου με το άμάξι γύρω άπ' ή θέα των καμπαναριών της Μαρτενβίλ, ή γεύση του μπισκότου του βουτηγμένου στα τσάι, και τόσες άλλες έντυπώσεις που γι' αυτές έχω μιλήσει και που μου είχε φανεί πως έβρισκα τή σύνθεσή τους στα τελευταία έργα του Βεντέ'γ. Όπως τη στιγμή που είχα δοκίμασει το μπισκότο, άθε μου άνησυχία γιά το μέλλον, κάθε μου πνευματική άμφιβολία είχε διαλυθεί. Όσα τώρα δε με βασάνιζαν σχετικά με την πραγματική ύπαρξη του λογοτεχνικού μου ταλέντου, σχετικά ακόμα και με την πραγματική ύπόσταση της ίδιας της λογοτεχνίας, θάλεγε κανείς πως τὰ είχε εξολοθίσει κάποια δύναμη μαγική.

Αυτή τη φορά όμως ήμουνα πιά άποφασισμένος να μάθω όπωσδήποτε γιατί, χωρίς ναχω κάμει κανένα νέο συλλογισμό, χωρίς ναχω βρει κανένα καίριο επιχείρημα, οι δυσκολίες, οι άλλυτες για μένα έδω και μια στιγμή, είχαν χάσει πιά κάθε θαρύτητα,— και να μη μείνω καρτερικά στην άγνοια, όπως τότε που είχα δοκιμάσει τó μπισκότο τó θούτηγμένο στα τσάι. Πραγματικά, ή εδδαμονία που είχα αίστανθεί ήταν ίδια ακριβώς μ' εκείνη που είχα νοιώσει τρώγοντάς τó μπισκότο, και που είχα άναθέσει τότε να άναζητήσω τά βαθύτερα αίτια της. 'Η διαφορά, ύλική καθαρά, ήταν στις έντυπώσεις που ζυμνούσανε μέσα μου. Ένα βαθύ γαλάζιο μεθούσε τά μάτια μου, έντυπώσεις δροσιάς, φωτός που σέ θάμπωνε, πεταλούδιζαν δίπλα μου, και, στάν πόθο μου να τίς συλλάβω, χωρίς να τολμώ να κινηθώ άπ' τη θέση μου, όπως και τότε που δοκίμαζα τη γεύση του μπισκότου προσπαθώντας να ξαναφέρω ως έμέ αυτό που μου θύμιζε, στεκόμουν εκεί, παραπατώντας όπως πρωτύτερα, με τó ένα πόδι στην ψηλότερη και και τó άλλο στη χαμηλότερη πλάκα, άδιάφορος για τó άμέτρητο πλήθος τών δηγών που θά με κύτταζαν και θά γελούσανε. Κάθε φορά που ξανάκανα τó ίδιο εκείνο βήμα μόνο σαματικά, δεν είχα κανένα άποτέλεσμα άν όμως κατόρθωνα, ξεχνώντας τη δεξίωση τών Γκερμάντ, να ξανάβρω ό,τι είχα αίστανθεί πατώντας έτσι τά πόδια μου, τó θαυματικό και άκαθόριστο όραμα μ' έψανε ξανά, σά να μου είχε πεί: «Πρόφτασε να με συλλάβεις στο διάβα μου, άν έχεις τη δύναμη, και προσπάθησε να λύσεις τó αίγνυμα τής ετύχιας που σου προβάλλω». Και σχεδόν άμέσως, άναγνώρισα τί ήταν: μέσα μου είχε ζυμνήσει ή Βενετία, που οι προσπάθειές μου να την περιγράψω, και τά ύποθετικά της στιγμιότυπα, τά παρμένα από τη μνήμη μου, ποτέ δεν είχαν κατορθώσει να μου πουν γι' αυτήν τó παραμικρό, και που ή άίσθηση τής άνωμασίας τού πλακόστρωτου τού βαπτιστήριου τού Άγιου Μάρκου μου την είχε ξαναδώσει, μαζί με όλες τις άλλες έντυπώσεις που είχαν δεθεί την ήμέρα εκείνη με την έντύπωση εκείνη, και που έστεκαν, πόσον καιρό, σέ κατάσταση άναμονής, στη θέση τους, στη σειρά τών ξεχασμένων ήμερών, άπ' όπου μια αφινίδια σύμπτωση τίς είχε έπτακτικά άναούρει. Κατά τόν ίδιο τρόπο, ή γεύση του μικρού μπισκότου μου είχε θυμήσει τó Κομπραί. Γιατί όπως οι εικόνες του Κομπραί και τής Βενετίας μου είχαν δώσει, στις στιγμές εκείνες, μιάν εύφροσύνη παρόμοια με θεοάσπτητα, και τó σπιν, ώστε να μου γίνεται άδιάφορος ό θάνατος χωρίς άλλα τεκμήρια; Ρωτώντας όλοσν τόν έσατό μου, και άποφασισμένος σήμερα να βρω την άπάντηση, μπήκα στο μέγαρο τών Γκερμάντ, γιατί πάντως, όταν έχουμε να έπιτελούμε μιάν έσωτερική προσπάθεια, προτιμούμε τόν έξωτερικό ρόλο που έχουμε να παίξουμε, ρόλο καλεσμένου σήμερα για μένα. "Όταν όμως έφτασα στο πρώτο πάτωμα, ένας ύπηρέτης με παρακάλεσε να περάσω μια στιγμή σ' ένα μικρό σαλόνι - βιβλιοθήκη, που ήταν δίπλα στο μπουφέ, ως που να τελειώσει τó κομμάτι που έπαιζαν, γιατί ή πριγκίπισσα είχε δώσει διαταγή να μην άνοίξουν πρωτύτερα οι πόρτες. Λοιπόν, την ίδια εκείνη στιγμή, ένα δεύτερο μήνυμα ήρθε να ένοχώσει αυτό που μου έπτασε οι άνωμαλες πλάκες, και να με παρατρύνει να έπιμείνω στην προσπάθειά μου. Πραγματικά, κάποιος ύπηρέτης, άδικα πασιχίζοντας να μη κάνει θόρυβο, χτύπησε κάποιον κουταλάκι πάνω σ' ένα πιάτο. 'Η ίδια εδδαμονία, που μου είχαν δώσει οι άνωμαλες πλάκες, με πλημμύρισε: μια άίσθηση ξανά ζέστας δυνατής ξύπνησε μέσα μου, έντελώς όμως άλλυτική, άνάμικτη αυτή τη φορά με μιάν όσημ καπλιάς που τη μετρίαζε ή δροσάτη εύωδιά έξοχικού τοπίου και κατάλαβα, ότι αυτό που μου φαινότανε τώρα τόσο εύχάριστο, ήταν ή ίδια εκείνη συστάδα τών δέντρων που είχα θρει τόσο άνισαρό να την παρατηρήσω και να την περιγράψω, και που τώρα είχα νομίσω για μια στιγμή, σ' ένα είδος σκοτοδίνης, πως έμπρός: της βρισκόμουν ξανά, ξεβουλώνοντας τó μπουκάλι τής μπύρας που είχα τότε στο βαγόνι μαζί μου,— τόσο έντονα ό άπαράλλακτος κρότος του κουταλιού πάνω στο πιάτο μου είχε δώσει την ψευδαίσθηση, πριν προφτάσω να συνέλθω, του κρότου του σφυριού ένδς τεχνίτη που κάτι είχε διορθώσει σέ μια ρόδα του τραίνου μας, καθώς είχαμε σταματήσει μπρός άπ' αυτό τó δασάκι. Φαίνεται όμως ότι τά σημεία, που που εκείνη την ήμέρα θά μ' έθγαζαν άπό την αποθάρρυνσή μου και θά μου ξανάδιναν την πίστη μου στα γράμματα, τ'χαν βάλει σκοπό να έπονσληφθούν πολλές φορές: Ένας ύπηρέτης, που ό πριγκίπας ντε Γκερμάντ τόν είχε άπό καιρό, με άναγνώρισε, και για να μη κάνω τόν κόπο να περάσω στο μπουφέ, μούφερε, στη βιβλιοθήκη όπου βρισκόμουν, ένα δίσκο γλυκίσματα και μια πορτοκαλάδα: μόλις όμως σκουπίστηκα με την πετσέτα που μούδωσε,— σάν άν τόν που έκπελει χωρίς να τó ζέρει, στα Παραμύθια τής Χαλιμάς, την κίνηση ακριβώς που χρειάζεται για να έμφανισθεί, όρατό μόνο σ' αυτόν, ένα πειθίμο πνεύμα έτοιμο να τόν πεί μακρύτερα,— άλλο γαλάζιο όραμα πέρασε μπρός άπ' τά μάτια μου: άλλ' αυτό ήταν καθαύριο, μύριζε θάλασσα, και καμπυλωνταν σέ ύπόγλυκους δγκους: τόσο δυνατή ήταν ή έντύπωση, ώστε ή στιγμή τού ζούσσω μου φάηκε στιγμή ταρινή πού σαστισμένος άπ' ό,τι ήμουν την ήμέρα που άναρωτιόμουν άν άληθινά θά με δεχόταν ή πριγκίπισσα ντε Γκερμάντ ή μη τυχόν, όλα θά χάνονταν,— νόμισα ότι ό ύπηρέτης είχε άνοίξει τó παράθυρο προς την άμμουδιά, και ότι τά πάντα με καλούσαν να κατεβώ να περιπατήσω στο μάλω σέ ώρα παύλλρωιας: ή πετσέτα που είχα πάρει για να σκουπίσω τó στόμα μου ήταν οκλήρη και κολληαρισμένη ακριβώς όπως εκείνη που με τόση δυσκολία είχα μεταχειριστεί για να σκουπιστώ, μπροστά στο παράθυρο, την πρώτη μέρα που είχα φτάσει στο Μπαλμπέκ,— και τώρα, μπροστά σ' αυτήν τή βιβλιοθήκη του μεγάρου τών Γκερμάντ, μου ξεδίπλωνε, στρωμένο στις δίπλες της και τίς τσάκισες, τó φτέρωμα μιας θάλασσας πράσινης και γαλάζιας σάν οδρά άπό πογώνι. Και δε χαρδόνουν μόνο τά χρώματα: χαρδόνουν μαζί, δλόκληρη, τη στιγμήν εκείνη τής ζωής μου που τά ύποβάσταζε, που χωρίς άλλο είχε σταθεί έφεση γι' αυτά, που κάποιον άίσθημα κούρασης

ή πλήξης μ' είχε ίσως έμποδίσει στο Μπαλμπέκ να τη χαρώ, και πού τώρα, άπολλογμένη άπ' όλες τις άτέλειες της εξωτερικής αντίληψης, καθάρια και άύλη, με πλημμύριζε εθφροσύνη. Τό κομμάτι πού έπαιζαν, άπό τη μιά στιγμή στην άλλη θα τέλειωνε, και θ' άνογκάζόμουν ίσως να μπάω στο σολόνι. Γι' αυτό, προσπάθησα να καταφέρω να ξεκαθαρίσω τό γρηγορότερο τη φύση της ταυτόσημης εθφροσύνης πού είχα αιστανθεί τρεις άλλεπάλληλες φορές μέσα σε λίγα λεπτά, και να βγάλω ύστερα τό δίδαγμα πού έπρεπε να άποκομίσω. Στην άκρα διαφορά πού υπάρχει ανάμεσα στην άληθινή έντύπωσή μας άπό κάτι και στην τεχνητή έντύπωση πού παρέχουμε στον έαυτά μας όταν, με τη θέλησή μας, προσπαθούμε να τό φανταστούμε, 'δεν έσταμάτησα' θυμόμου με πόση σχετικώς άδιαφορία είχε μπόρέσει να μιλήσει άλλοτε ο Σβάν για τις ήμέρες εκείνες πού ή 'Οδέτη τόν άγαπούσε, έπειδή αυτός έβλεπε, κάτω άπό τούτα τά λόγια, κάτι τό έντελώς άλλο άπ' ό,τι ήταν άληθινά εκείνη ή έποχή, καθώς και τόν αϊφνίδιο πόνο πού τού είχε προσενήσει ή μικρή φράση τού Βεντέ'ιν, έπειδή ακριβώς τού είχε άποδώσει αυτές καθ' έαυτές εκείνες τις μέρες, όπως τις είχε τότε αιστανθεί, — και καταλάβαινα πολύ καλά ότι αυτό πού είχε ξυπνήσει μέσα μου ή άίσθησή της άνωμαλίας τού πλακώστρωτου, ή κολλαριστή άλυγισιά της πεποτάας, ή γεύση τού μπισκότου, καμιά σχέση δλν είχε με ό,τι ζητούσα συχνά να θυμηθώ άπό τη Βενετία, άπό τό Μπαλμπέκ, άπό τό Κομπράι, με τη βοήθεια μις' ομοιόμορφης μνήμης' και καταλάβαινα έπίσης ότι, αν καμιά φορά κρίνουμε τη ζωή μέτριο άγαθό παρ' όλο πού σε όρισμένες στιγμές μιά φαίνεται τόσο ώραία, αυτό συμβαίνει έπειδή στην πρώτση περίπτωση την κρίνουμε και την ύποτιμούμε έχοντας όπ' όψη μας κάτι τό έντελώς άλλο άπ' ό,τι αυτή είναι, παραστάσεις δηλαδή πού άπ' αυτήν δε διατηρούνε τίποτα. Σημείωσα μόνο παρατηρηματικά, ότι ή αίτία της διαφοράς των πραγματικών μας έντυπώσεων μεταξύ τους — διαφοράς πού έξηγεί για ποιά λόγο μιá ομοιόμορφη άπεικόνιση της ζωής δε μπόρει νάχει μαζί της καμιάν ομοιότητα — είναι πιθανώτατα τούτη: ότι άκόμα και ή παραμικρότερη λέξη πού προσέφερε σε μιάν όρισμένη έποχή της ζωής μας, άκόμα και ή κίνησή μας ή πού άσπμαντε, βρίσκονταν τότε κυκλωμένες, δέχονταν πάνω τους την άνταύγεια άπό πράγματα πού λογικώς δέν είχαν κανένα σύνδεσμο μαζί τους, πού ο ναός, άφου τού ήταν άχρηστα για τις άνάγκες της νόησης, τά παρπατέαζε, αλλά πού άνάμεσά τους — εδώ, ρόδινο βραδύνο άντιφέγγισμα στον άνθισμένο τοίχο έξοχικού ξενοδοχείου, άίσθημα πείνας, άνησυχία της σάρκας, χαρά της πολυτέλειας — έκει, μαγιάδια γαλανά θάλασσας πρω'ινης γύρω άπό φράσεις μουσικές μόλις άναδυόμενες, σαν όμοι νηριθίων, άπό τό γλαυκό της — ή άπλούστερη λέξη, ή άπλούστερη πράξη μένει κλεισμένη, θαρρείς, σά μέσα σε κόλπες κλειστές, πού ή καθεμιά τους θα ήταν γεμάτη άπό πράγματα έντελώς άλλου χρώματος, άλλης όσμής, άλλης θερμοκρασίας' χωρίς να ύπολογίσουμε ότι οι κάλπες αυτές, άρραδιασμένες σ' όλο τό ύψος των χρόνων μας, πού όσο διαβαίναμε, έμεις άλλάζαμε άδιάκοπα, έστω και μόνο στα όνειρα και στους στοχασμούς μας, βρίσκονταν τοποθετημένες σε ύψη διάφορα, και μιάς δίνουν την έντύπωση μιás σειράς άπό άτύοσφαιρες μοναδικά ποικίλες. Βέβαια, όταν έγιναν αυτές οι άλλαγές, έμεις δέν άντιληφθήκαμε τίποτα' τούτη όμως είναι ή άπόσταση άνάμεσα στην άνάμνηση πού μιάς ξανάρχεται ξαφνικά και στην τωρινή μας κατάσταση, όπως και άνάμεσα σε δυο ίσανμνήσεις διαφόρων χρόνων, τόπων και όρών, πού αυτή και μόνη θ' άρκουσε για να τις κάνει μεταξύ τους άσύγκριτες, και αν άκόμα δέν είχαν ειδική ίδιωτυπία. 2)

Έτσι κλεισμένοι στους τέσσερεις τοίχους τού δωματίου του, ο συγγραφέας—άναχωρητής πάλεψε ίσως με τελευταία πνοή της ζωής του και τις τελευταίες δυνάμεις τού μαρτυρικού του κορμού, για να ξαναστήσει με τό λόγο τους χαμένους του παρδειούς. Πάλαψε άκόμα και με την έλλειψη κατανόησης των πρώτων άναγνωστών και κριτικών πού δέν άφομοίωσαν άμέσως την πρωτοτυπία της σύλληψης και τού τόσο ιδιόμορφου ύψους τού Προύστ. Τό 1913 δέν βρέθηκε έκδότης να δεχτεί να τυπώσει τό τούπωσε με δικιά του έξοδο. Μόνο τό 1918, την ώρα πού τό πρωτοδιαβάει στο Παρίσι ένας Σμυρνήσις φοιτητής ο Γιάωργος Σεφεριάδης, ο μελλοντικός Σεφέρης, επιβάλλεται τό έργο τού Προύστ και παίρνει τό βραβείο GONCOURT.

Πριν άπό 10 χρόνια, πραγματοποιήθηκε μιá έρευνα κοντά σε πολλούς συγγραφείς και κριτικούς για την έκλογή των 100 καλύτερων βιβλίων της παγκόσμιας λογοτεχνίας. Τά άποτελέσματα τού λογοτεχνικού αυτού δημοψηφίσματος ήταν τά έξής: Πρώτο βιβλίο ή ΒΙΒΛΟΣ, δεύτερο ο SHAKESPEARE, τρίτο A LA RECHERCHE DU TEMPS PERDU, — τρίτο, δηλαδή πρώτο της σύγχρονης λογοτεχνίας. 'Ωραία μεταθανάτια έκδίκηση για τό δημιουργό πού τό 1913 οι παριζιάνοι έκδόσαν δέν είχαν καταλάβει την ιδιοφυία του. Άγαπητοί Κύριοι άκουατές, αν έχετε μόλις έπισκεφθεί τό άπέραντο Κτήμα τού Προύστ, είναι εύκαιρία να τό έπισκεφθείτε ξανά, γιατί δέν έξαντλείται με την πρώτη έπίσκεψη, αν δέν τό είδατε άκόμα, είναι καιρός πιά να τρέξετε γρήγορα να ένωθείτε με την άτέλειωτη φάλαγγα των έπισκεπτών του και κάνετε ένα περίπλοτο τουλάχιστο «ΠΡΟΣ ΤΗ ΜΕΡΙΑ ΤΟΥ ΣΟΤΑΝ»,

ROGER MILLIEX

2) Άπό τη «Ν. Έστια» 1937, άρ. 247, σελ. 516, μετ. Ν. Δερτζώρτζη.

ΕΝΑ ΑΝΕΚΔΟΤΟ ΠΟΙΗΜΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΗ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ

Στή βιβλιοθήκη του Δήμου Λεμεσού είναι φυλαγμένο ένα μικρό τετράδιο που απόκτησε αξία όταν, πριν από μισό αιώνα περίπου, ένας άτυχος νοσοκόμος του Νοσοκομείου της Λεμεσού χάραξε σ' αυτό με μολύβι ένα μακρό αφηγηματικό ποίημα. Είναι ένα ανέκδοτο μέχρι σήμερα κείμενο του Βασίλη Μιχαηλίδη.

Ο τίτλος του «Ρωμής και Τζών Πουλλής» δεν λέει και πολλά πράγματα και το ποίημα στο σύνολό του είναι μικρής ποιητικής αξίας.

Δυο Κύπριοι, ο Τζονής κι' ο Κακουλλής, ταξιδεύουν στο έξωπτεριό και σε διαλογική μορφή περιγράφονται οι ταλαιπωρίες που δοκιμάζουν σε διάφορα λιμάνια από τα ανεπαρκή ταξιδιωτικά έγγραφα που έχουν. Οι δυο ταξιδιώτες φτάνουν τέλος στο Λονδίνο και στη Βουλή των Κοινοτήτων ο ένας από τους δυο βάζει από τον «κύλινδρο» ενός φωνογράφου ν' ακουστούν διάφορα παράπονα των Κυπρίων.

Το ποίημα είναι ανυπόγραφο και χωρίς χρονολογία συγγραφής του και φαίνεται πως θάχε συνέχεια. Στους πεντακόσιους περίπου στίχους του, γραμμένους σε εξηνταέξη σελίδες, παρελαύνει με χτυπητά χρώματα ή πολιτική και κοινωνική κατάσταση της Κύπρου γύρω στα τέλη του περασμένου αιώνα. Φοιχτά παράπονα, για την διακυβέρνηση, την δουλεία, την άρχαιοκαπηλεία και τον μαρασμό του τύπου παρεμβάλλονται σε κάθε εικασία.

Μέσα σ' αυτό το ποίημα περνούν οι αναμνήσεις του ποιητή από τα ταξίδια του στο έξωπτεριό. Είναι ακόμα ένα δείγμα της μεγάλης στιχουργικής ευχέρειας του Μιχαηλίδη. Το λαμβικό του μέτρο κυλά σχεδόν πάντα όμοιο με καλές όμοιοκαταληξίες και η γλώσσα είναι απλή δημοτική μ' ελάχιστους ιδιοματισμούς.

Ο ποιητής έχει ξεπεράσει την καθαρεύουσα των πρώτων του έργων. Στα περισσότερα σημεία το ποίημα χάνεται σε κοινότατη και πεζότατη στιχοπλοκία, ένα είδος έμμετρης δημοσιογραφίας, αλλά κάπου - κάπου αναφαίνεται ή σατιρική και λυρική διάθεση του ποιητή.

Το έργο είναι αυτόγραφο του Βασίλη Μιχαηλίδη όπως βεβαιώνει ο κ. Χριστόφορος Γ. Τσωναρίτης, ιατρός, που το χάρισε τον Ιούλιο του 1953 στην επιτροπή για την προτομή και το έργο του ποιητή. Ίσως γράφτηκε κατά ή μετά το 1895. Αυτό συμπεραίνει κανείς από την μνεία που κάμνει ο ποιητής των δηλώσεων του ύπουργού Τσάμπερλαιν στη Βουλή των Κοινοτήτων πάνω στον άδικο φόρο ένοίκιο που πλήρωνε η Κύπρος στην Αγγλία για λογαριασμό της Τουρκίας. Πρόκειται προφανώς για τον Ίωσήφ Τσάμπερλαιν, τον διάδρακτο υπέρμαχο του Αγγλικού αποικισμού που ανέλαβε το Υπουργείο των Αποικιών στα 1895.

Το χειρόγραφο είναι γεμάτο από ανορθογραφίες που πάντως είναι πιο λίγες απ' όσες έχουν τα Σολωμικά χειρόγραφα της Εθνικής βιβλιοθήκης. Παρανάτω δίνω μερικά αποσπάσματα που παρουσιάζουν ενδιαφέρον. Στο πρώτο με σκωπτική διάθεση φαίνεται η άσχετογνωσία του ποιητή :

...Είς την κουβένταν τον Τζιονήν ο Κακουλλής ρωτά

—Τί έχουνε και που τὰ πάς ἐτούτα τὰ κασόνια;

—Τί ἐρωτᾷς, βρε Κακουλλή, γιὰ τὰ κασόνια αὐτά;

Ἔχουν πανάρχαια λαμπρά ἀπὸ χιλιάδες χρόνια
διάφορα, Ἑλληνικά, Φοινικικά κι' Ἑβραϊκά
καὶ τὰ θαυμάζουνε παντοῦ τ' ἀρχαία τὰ Κυπραϊκά.

—Αὐτὴ ἡ κάσια τί ἔχει;

—Τὰ δόντια τοῦ Κινύρα.

—Αὐτὴ ἡ ἄλλη τί ἔχει;

—Τὰ νύχια τοῦ Χεττίμη

καὶ τὴν κτενιὰ που κτένιζε τὸν γέρον της ἡ Ἥρα.

Ἡ ἄλλη ἔχει τὴν δεξιὰ τῆς Ἀφροδίτης κνήμη

ἡ ἄλλη ἔχει τὸ κουτσὸ τὸ πόδι τοῦ Ἡφαίστου,

τ' ἀμόνι του καὶ τὸ σφυρὶ κι' ἀκόμα δυὸ ποδιές του.

Ἐδῶ στὴν ἄλλη, Κακουλλή,

εἶναι λαμπρά, λαμπρά πολὺ.

Εἶναι ἡ πόρπη τοῦ κεστοῦ τῆς Ἀφροδίτης ἡ χρυσὴ

καὶ τὸ ποτήρι τῆς θεᾶς πῶπιννε νέκταρ καὶ κρασί

καὶ δυὸ ἀγάλματα μικρὰ τοῦ θεϊκοῦ της θρόνου

καὶ τὸ τσιμπούκι τοῦ Διὸς κι' ὁ ναργιλὲς τοῦ Κρόνου.

Ἀκόμα εἶναι τοῦ Ἐρωτος ἡ τρομερὴ φαρέτρα

τοῦ σκληροτάτου τῶν θεῶν πᾶχει καρδιά σὰν πέτρα

κι' είναι γεμάτη βέλη
 κι' ἐνώ θὰ φαρμακῶνουμε θαρρεῖς πῶς τρώγεις μέλι.
 Δυὸ χρόνια ἐδαπάνησα καὶ χρήματα καὶ κόπους·
 ἔσκαψα ὄλους τοῦ νησιοῦ τοὺς παναρχαίους τόπους...
 ...Εἶν' ὅλα τὰ κοσμῆματα δῶ μέσα τῆς θεᾶς
 ἐκεῖνα ποῦ τῆς ἔδωκεν ἡ Ἥρα ἢ μητέρα
 γιὰ προῖκα τῆς κι' εἶν' ἐποχῆς ἀκόμη παλαιᾶς
 κι' ἐκεῖνα ποῦ τῆς ἔδιδεν ὁ Ἄρης καθημέρα.
 Ἄκόμα ἓνα δόντι τῆς ἀλλὰ εἶναι μισό,
 τρύπιο ποῦ τῆς τὸ βούλλωσεν ὁ Ἄρης μὰ χρυσό.
 Κι' ἄλλο σπουδαῖο, Κακουλλῆ, ἔχω κλειστό δῶ πέρα:
 Τὴν βέργα ποῦ τὴν ἔδερε ὁ Ἥφαιστος μιὰ μέρα
 κι' ἐφώναζε λιπόθυμη γιὰ τοὺς θεοὺς τῆ χάρι
 γιὰτὶ τὴν ἤρε νὰ μιλά στὴν πόρταν μὲ τὸν Ἄρη...

Μαζὶ μεταφέρουν κι' ἓνα φωνόγραφο μὲ καταγραμμένη τὴν Κυπριακὴν διάλεκτο διότι προ-
 βλέπει ὅτι μετὰ ἀπὸ ἑκατὸ—διακόσια χρόνια δὲν θὰ μιλιέται.

Τὸ δεύτερο ἀπόσπασμα εἶναι ἑνῆς χωριᾶτικου διαλόγου ποῦ διεκτραγωδεῖ τὰ βάσανα τῶν
 ἀγοστῶν ἀπὸ τῆς στυγνῆς φορολογίας ποῦ ἐπιτείνονται ἀπὸ τὴν καθυστέρηση τῶν σχετικῶν δια-
 τυπώσεων γιὰ τὴν εἰσπραξίαν τοῦ φόρου:

—Ποιὸς μᾶς ἀκούει ἐμᾶς; Καὶ ποῦ νὰ πάμε νὰ κλαφτοῦμε;
 —Μὲ τούτα οὐλλα δὲν θέλω νὰ σπείρω πικίον, πιστεύεις;
 —Ἐννεν ζωὴ ὀχτῶ μέρες μεμοῦρην νὰ γυρεύεις
 καὶ πόσα ἄλλα ἴκομα;
 Παθθαίνουμεν φτωχὰ κακὰ περίτου ποῦ τὸ χῶμα.
 Ἔτο ταρὰ ἐγιῶνι
 Πόσες παθθαίνω ὁ φτωχὸς ζημιὲς γιὰ ἄν' ἀλώνιν!
 Ὅχτῶ μέρες χασομερῶ γιὰ νὰθρῶ τὸν μεμοῦρη
 καὶ τρῶν τ' ἀλώνιν τὰ πουλιὰ καὶ τρῶν το κι' οἱ λιμπουροὶ
 χασομερῶ κι' γιὸς μου
 καὶ νύχταν μέραν βλέπει το ποῦ τὰ χτηνὰ τοῦ κόσμου.
 Παίρνουν μου καὶ τὸ ἄχερὸν οἱ δώδεκα ἀνέμοι.
 —Τ' ἀλώνια πάντα στὰ κακὰ εἶναι τὸ πᾶς καλάμιν
 —Κι' ἔχεις καὶ τὸν εἰσπράχτοραν, Νικόλα μου, ἀκόμα
 καὶ τριγυρίζει τὸν σωρὸν σὰν ὁ ἀτὸς τὸ φτῶμα
 κι' ἓναν παρὰν ἄν τοῦ χρωστής κι' ἔν' ἔχεις νὰ τὸν δώσης
 τ' ἀλώνιν σου σηκάνεται ἀδδὲν τοῦ τὸ πιερώσης.

Ὁ ποιητὴς ἀλλοῦ δὲν ξεχνᾷ τὰς φυσικὰς ὁμορφίαις τοῦ νησιοῦ. Νὰ μιὰ περιγραφή τοῦ
 Τροόδου :

.....Εἶν' ἡ φύσις ζωντανή,
 νερὰ κατακρημνίζονται παντοῦ καὶ κελαρύζουν,
 ἐκεῖ μὲ χάριν τ' ἄπειρα τὰ δένδρα πρασινίζουν
 καὶ μὲ τὴν εὐωδίαν τῶν μυρώνουν τὸν ἀέρα
 κι' ἀκούεται ἐκεῖ πέρα
 ποικίλος τῶν πτηνῶν ψαλμὸς
 καὶ τῶν πύκων ψιθυρισμὸς,
 ὅταν ἡ αὐρὰ χάνεται σ' αὐτὰ καὶ ἀρωματίζεται
 καὶ ὄλον ἀπὸ μυρωδιᾶν τὸ μέρος κατακλύζεται.
 Ἐν γένει γέμει καλλονῶν λαμπρῶν, ἀπαραβλήτων,
 εἶναι πεδίον, τῶν Νυμφῶν ὀρχήστρα τῶν Χαρίτων.

Ὁ ποιητὴς ἔχει ξανατραγουδήσει τὸ Τροόδος σὲ στίχους ποῦ δημοσίευσε ὁ Γιάννης
 Δεύκης στὴ βιογραφία τοῦ ποιητῆ :

Νὰ τὸ ψηλότερο βουνὸ ποῦ στέκεται κεῖ κάτω
 ἀγέρωχο, περήφανο, κι' ὅλο ζωὴ γεμάτο,
 ἔχει χλαμύδα τῆ νοτιά, τὰ σύννεφα κορῶνα,
 χαμόγελο τὴν ἔνοιξη καὶ γκρίνια τὸ χειμῶνα
 στὴν γῆν του τὴν πευκόφυτην, τὴν γῆν τὴν ἰσκιωμένην
 ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ εἶν' ἡ χαρὰ χυμένη

παίζουν και ψάλλουν τὰ πουλιά στὰ δέντρα, στὰ λουλούδια
 και τὰ ρυάκια του λαλούν στους βράχους του τραγούδια.
 Τὰ δέντρα και τὰ χόρτα του μυρώνουν τὸν ἀέρα,
 ὅλες οἱ Χάριτες γελοῦν και παίζουν ἐκεῖ πέρα.

Γνώριμους σκοποὺς ἄλλων ποιημάτων τοῦ Βασίλη Μιχαηλίδη θυμίζουν οἱ παρακάτω στίχοι ἀπὸ τὸ ἴδιο ἀνέκδοτο ποίημα ποὺ μιλοῦν γιὰ τοὺς καιμοὺς τῆς Κύπρου.

...Ἄλλοι τῆς δένουν στὸ λαιμὸ τῆς Κύπρου τὸ σχοινὶ
 και ἄλλοι τὸ μποδίζουσε ἢ πάσχουν νὰ τὸ λύσουν
 γιὰ νὰ τὴν ἀφελήσουν.
 Μὲ ὅλα αὐτὰ τὴν ἔκαμαν τὴν καιμένην, κρίμα,
 σὰν σκελετὸν ἀνθρώπινον βγαλμένον ἀπ' τὸ μνήμα.
 Καὶ μ' ὅλα ταῦτα πάλιν ζῆ ἢ δυστυχῆς ἀκόμα
 κι' ἔχει τῆς Ἑλλάδος τῆς τὸ ὄνομα στὸ στόμα.
 Μ' αὐτὸ κοιμᾶται και ξυπνᾶ, μ' αὐτὸ γελά και χαίρει
 και δι' αὐτὸ τὰ βάσανα ὡς τώρα ὑποφέρει
 και τὴν ἀγκάλῃ τῆς ζητεῖ μὲ ὅλην τὴν καρδίαν,
 ἐλπίζουσα στὴν ἔνδοξον τοῦ κόσμου Βρεττανίαν.

Ἄλλὰ τελικὰ πιστεύει πὼς ὁ ἀγῶνας τῶν Κυπρίων θὰ δικαιωθῆ. Ἡ ἔξαρση τῶν στίχων αὐτῶν εἶναι πολὺ κοντὰ σὲ μερικὰ θαυμάσια κομμάτια τῆς «9ης Ἰουλίου» :

Ἄλλ' ὅσον ἕνας προσπαθεῖ τὸ δίκαιον νὰ κρύψῃ
 ἐν ὄσφ τίς τὸ πολεμεῖ γιὰ νὰ χαθῆ νὰ λείψῃ
 τόσον τὸ κάμνει νὰ φανῆ στὸν κόσμον περισσότερον.
 Νομίζων ὅτι χάνεται,
 τὸ δείχνει εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ καθενὸς λαμπρότερον,
 χωρὶς νὰ τὸ αἰσθάνεται.
 Ὅσον δὲ ἡ ἀλήθεια στὸν κόσμον πολεμᾶται
 τοσοῦτον ἀναφαίνεται, τοσοῦτον συμπαθᾶται.
 Ὅσον τὸ σκότος προχωρεῖ και γίνεται πυκνότερον
 τοσοῦτον παριστᾶ τὸ φῶς εἰς τ' ὄμμα ζωηρότερον.

ΓΙΑΝΝΗΣ Κ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΘΥΣΙΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Ἐσεῖς τὸ Φῶς
 ποὺ χόρτασε
 τῶν ἀστεριῶν τὴ μνήμη
 τὸ Φῶς ποὺ μέστωσε ἀνοιξή
 τοὺς ναρκωμένους κλώνους.
 Ἐσεῖς τοῦ βράχου ἢ προσευχῆ
 ἢ φορτωμένη μύρα
 ποὺ τὴν Ἰδέα σας γεύτηκε.
 Τὸ δέντρο τὸ τρανὸ Ἐσεῖς
 ποὺ ρίζωσε στὸ Πνεῦμα
 κι ἄπλωσε τὸ τραγούδι του
 πάνω ἀπὸ τὰ σκοτάδια.
 Ἐσεῖς οἱ ζέφυροι τοῦ νοῦ
 π' ἀθάνατοι ἀνασαίνουν
 τῆς Ἀρετῆς ροδόσταμο
 τοὺς σκλάβους νὰ ξυπνοῦνε.
 Ἐσεῖς πηγές
 ποὺ θὰ κερνοῦν
 μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Δίκιου
 τοὺς ποταμοὺς ποὺ θ' ἀκλουθοῦν
 τ' ἀχνάρια τῆς καρδιάς σας.

ΝΑΣΟΣ ΦΛΟΓΑΣ

Victor Price :

THE DEATH OF ACHILLES

(συνέχεια από τὸ προηγούμενο)

Ὁ λοχίας στάθηκε γιὰ λίγο ἀκουμπημένος στὸν ἀγκώνα του περιμένοντας νὰ κατακαθίση ὁ κορνιαχτός. Εἶχε ἔκφραση ἀνθρώπου πού ἀφουγκραζόταν κάποιο μακρινὸ θόρυβο, ἴσως ἓνα ἀεροπλάνο. Ξαφνικά, ἐνῶ κατακάθιζε ἡ σκόνη, ἓνα μαυρισμένο κεφάλι μὲ αἷμα γύρω ἀπὸ τοὺς κροτάλους καὶ ἓνα στέν-γκαν ξεπρόβαλαν μαζί στὴν εἰσοδο τῆς σπηλιάς. Τὸ ὄπλο κροτάλισε γιὰ ἓνα δευτερόλεπτο κ' ἄμέσως χάθηκε μαζί μὲ τὴ μορφή. Μεγάλος ἀλαλαγμὸς σηκώθηκε, μιά ἀκόμη κραυγὴ φρίκης ἢ φόβου ἢ ἀγαλλίασης, γιὰ τὴν αἰματοβαμμένη μορφή ἥταν ἐκείνη τοῦ Ἀγαμέμνονα.

«Χριστέ μου, εἶν' αὐτός!» ξέσπασε ὁ Ἀμερικανός. Ἔχω δεῖ τὴ μορφή πάνω σ' ἑκατοντάδες προκηρύξεις». Ἀκόμα καὶ ὁ Barbour ξεφώνισε κάτι, ἓνα ἀναρθρο γαύγισμα. Καθ' ἓνας γύρισε καὶ κοίταξε τοὺς συντρόφους του καὶ ὕστερα πάλι τὸ μικρὸ ἄνοιγμα μὲ τὸν κρατῆρα τῆς χειροβομβίδας καὶ τὰ τσουρουφλισμένα θάμνα. Καὶ ἔτσι κανένας πραγματικά δὲν εἶδε νὰ σκοτώνεται ὁ λοχίας Tyler, γιὰ τὴν ἥταν νεκρὸς πρὶν σκεφτῆ κανεὶς νὰ τὸν προσέξῃ. Μισὴ ντουζίνα σφαῖρες εἶχαν σφηνωθῆ πάνω του ἀπὸ τὸ ὄπλο τοῦ Ἀγαμέμνονα καὶ κοίτονταν σκοτωμένοι προύμματα δεκαπέντε γυάρδες ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο πού εἶχε χτυπήσει.

Ὅταν κατὰλαβαν πὼς ἦταν νεκρός, ἀργὴ ξέσπασε ἀνάμεσα στοὺς στρατιώτες. Οἱ ἀξιωματικοὶ γαύγισαν κάποια διαταγὴ καὶ μιά ὀμάδα σύρθηκε μπροστὰ γιὰ νὰ τινάξουν τὰ μικρὰ ἀτσάλενα ροῖδια τοὺς στὴν τρύπα. Ὅταν τέλειωσαν, τράβηξαν πίσω μαζί τους τὸ κορμὶ τοῦ λοχία. Ἦταν ἔξη καὶ τέταρτο τὸ πρωί.

Ξαφνικά μιά ἄσπρη σημαία ἀνέμισε ἀπὸ τὴν εἰσοδο τῆς σπηλιάς. «Μὰ τὸ Θεό, πολὺ ζορίστηκε ὁ πιάσταρδος», φώναξε κάποιος καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ φαίνονταν ἐνθουσιασμένοι. Ἀργὰ-ἀργὰ πέντε ἄντρες ξεπρόβαλαν μὲ τὰ χέρια ψηλά. «Μὲ συγχωρεῖτε», εἶπε ὁ Barbour στοὺς δημοσιογράφους καὶ ἔτρεξε στὸν συνταγματάρχη. «Πρέπει νὰ πάω κοντὰ τους;» ρώτησε.

— «Ὅχι, περιμένετε νὰρθοῦν αὐτοὶ ἐδῶ».

Σὲ λίγο οἱ πέντε ἄνδρες, ἄσπροι ἀπὸ τὸ χῶμα καὶ τυφλωμένοι ἀπὸ τὴν ἐκρήξι, ὠδηγήθηκαν στὴν συντροφιά τῶν ἀξιωματικῶν. Ὁ Barbour ἀναζήτησε ἀνυπόμονα στὴς μορφές τους τὸν Ἀγαμέμνονα. δὲν ἦταν ὅμως ἐκεῖ. «Καλυφθῆτε, φώναξε ὁ ἀξιωματικός. Ἀυτοὺς τοὺς φιλαράκους θὰ σοῦ τοὺς ἀφήσω», εἶπε ὁ συνταγματάρχη.

Οἱ ἄντρες ἦρθαν μπροστὰ του, σπρωγμένοι μὲ τοὺς ὑποκοπάνους τῶν ὄπλων. Δὲν μίλησαν καθόλου, ἄν καὶ μερικοὶ τρεμούλιαζαν ἀπὸ τὸ σόκ τῆς χειροβομβίδας. «Λοιπόν», εἶπε ὁ Barbour ἑλληνικά, «αὐτὸ τί σημαίνει; Πού εἶναι ὁ Ἀγαμέμνων;»

Καμμιά ἀπάντηση. Δὲ βοῦχαν ἀκόμη τὴ μιλιὰ τους. «Χρεάζεται κάποια πειθῶ, ἔ;» εἶπε τραχιά κάποιος ἀξιωματικός. «Ἴσως λιγάκι...»

— «Ὅχι, περιμένετε μιά στιγμή», διέκοψε ὁ Barbour.

«Θὰ εἶναι ἐν τάξει σ' ἓνα λεπτό». Ἐνῶ μιλοῦσε, ὁ μεγαλύτερος ἀπ' αὐτούς, μ' ὄλο πού κανένας τους δὲ μωροῦσε νὰ εἶναι περισσότερο ἀπὸ εἴκοσι πέντε χρόνων, ὀρθώθηκε καὶ εἶπε: «Παραδιδόμαστε γιὰ τὴν μᾶς πρόσταξη. Ὁ ἴδιος ὅμως δὲν πρόκειται νὰ βγῆ. Θὰ πρέπει νὰ τὸν σκοτώσετε γιὰ νὰ τὸν συλλάβετε». Ὁ Barbour τὸ μετάφρασε.

— «Καὶ βέβαια θὰ τὸ κάνουμε, ἂν ὑποχρεωθοῦμε», εἶπε ὁ συνταγματάρχη. Ἴσως ὅμως τὰ νεῦρα του νὰ μὴν κρατήσουν «αὶ πολὺ γι' αὐτό». Ἔβαλε τὸν Barbour νὰ ρωτήσῃ μιά δυὸ ἐρωτήσεις, δὲν ἔμαθε ὅμως τίποτε ἐκτός ὅτι ὁ Ἀγαμέμνων τοὺς ἀνάγκασε νὰ παραδοθῶν — ἦταν ἄσκολο νὰ χάσουν τὴ ζωὴ τους, εἶπε — ὁ ἴδιος ὅμως ἀρνήθηκε νὰ κόμῃ τὸ ἴδιο. «Θὰ τοὺς δείξω πὼς πεθαίνει ἓνας Ἕλληνας», τοὺς εἶπε.

— «Μάλλον μὰ τρέλλο», ψιθύρισε ὁ συνταγματάρχη. Ὁ Barbour ὅμως δὲ συμφωνοῦσε. Ἦξερε τὴ δύναμη τοῦ μαρτυρίου πάνω στὴς σκέψεις τῶν ἀνθρώπων. Καὶ ἦταν φανερό πὼς ἦρθαν γιὰ νὰ δοῦν ἓνα μαρτύριο. Τὴν στιγμὴν ἐκείνη τὸ ἀδάμα το κεφάλι ξεπρόβαλε ξανὰ καὶ μιά ριπὴ ἔφυγε συρίζοντας πίσω τους κάνοντας τὴς πέτρες τοῦ λόφου ν' ἀναπηδοῦν σβουνίζοντας μὲ βογγητό. Βούτηξαν χάμω γιὰ νὰ καλυφθοῦν. Ἐξῆ καὶ μισή.

Στὸ τέλος σηκώθηκαν καὶ πάλι καὶ ὁ Συνταγματάρχη τίναξε τὸ χῶμα ἀπὸ πάνω του μὲ προσοχή. «Ὡς τώρα δὲν εἶχαν οὔτε ἓνα πού νὰ πολεμήσῃ μέχρι θανάτου, καὶ δὲ βλέπω γιὰτί θὰ τὸ ἀναν τώρα. Θὰ παραδοθῆ κ' αὐτὸς ὅπως οἱ ἄλλοι». Καὶ τότε ἀρχισαν οἱ μακρύτερες ὀκτῶ ὄρες τῆς ζωῆς τοῦ Barbour. Δοκίμασαν κάθε τέχνασμα πού γνώριζαν γιὰ νὰ βγάλουν τὸν Ἀγαμέμνονα. Οἱ ἄνδρες πού ἦσαν ἀπάνω στὴ κορυφὴ τοῦ λόφου κατέβηκαν πὺ κοντὰ κ' ἀρχισαν νὰ πετοῦν βροχὴ τὴς χειροβομβίδες στὸ ἄνοιγμα τῆς σπηλιάς.

Κάθε φορὰ πού ἐκαθάριζε ὁ καπνὸς ἔλεγαν ἀπὸ μέσα τους: «Αὐτὴ τὴ φορὰ πρέπει νὰ σκοτώθῃ». Ἀλλὰ κάθε φορὰ, ἐκεῖ πού ἦσαν ἔτοιμοι νὰ προχωρήσουν καὶ νὰ τὸν τραβήξουν ἔξω, ἓνα χέρι ἔκανε τὴν ἐμφάνισή του μὲ ἀστραπαῖα ταχύτητα καὶ μιά χειροβομβίδα

πετούσε πρὸς αὐτοὺς πού βρισκόνταν ἀπὸ πάνω του, ἀναχατίζοντάς τους καὶ ὑποχρεώνοντάς τους νὰ ξαναρχίσουν τὸ φράγμα τοῦ πυρός. Κάθε φορὰ πού ἔκανε τὴν ἐμφάνισή του τὸ χέρι, μὰ χάλασα σφαιρῶν συγκεντρώνονταν ἀπ' ὅλα τὰ μέρη ἐναντίον του γιὰ νὰ κἀνὴ ὁμοσ πάντα τὴν ἐμφάνισή του τὴν ἐπόμην φορὰ.

Κάποτε κατὰ τὸ μεσημέρι, ὅταν τὰ νεῦρα εἶχαν πὰ σπάσει ἀπὸ τὴν ἀναμονὴ καὶ λογά- ριαζαν γιὰ σίγουρο πὼς τὸ κοινάγιο του ἔπρεπε νὰ εἶχε λυγίσει, ὁ Barbour ἀνέβηκε κοντὰ στὸ κρησφύγετο καὶ ἀπὸ πενήντα γυάρδες μακριὰ φώναξε:

«Αὐτὸ εἶναι τρέλλα, Ἄγαμέμνων. Ἐδειξες τὴν παλληκαριά σου. Τώρα βγὲς ἔξω καὶ παραδόσου. Θὰ δικαστῆς τίμια».

Ἐνα στέν-γκαν ἄστραψε γιὰ λίγο καὶ οἱ σφαῖρες πέταξαν. Κι ἐνῶ ὁ Barbour ζάρωνε πῶς ἀπὸ ἓνα θάμνο ἄκουσε τὴν κραυγὴ τοῦ ἀντρός: «Μολὼν λαβέ».

Καὶ βέβαια δοκίμασαν. Ἐνα ἀπόσπασμα κουβάλησε δοχεῖα μὲ πετρέλαιο στοὺς θάμνους ἐλπίζοντας νὰ τὸν κάνουν μὲ τὸν καπνὸ νὰ βγῆ. Ὁ ἐλαφρὸς ὁμοσ ἀέρας ἔπαιρνε πολὺ γρή- γορα τὸ καπνὸ μακριὰ. Ἐπρεπε νάχη πάθει ἀσφυξία μέσα στὸν κρησφύνα του. Ὅμοσ βά- σταξε ὥσπου δὲν ἀπόμεινε τίποτε ἀπὸ τὸ θάμνο. Δοκίμασαν ν' ἀναπνέξουν μὲ δυναμίτη τὸ λόφο ἀκριβῶς ἀπὸ κάτω, μὰ ὁ βράχος ἦταν πολὺ σκληρὸς καὶ δὲ μπορούσαν νὰ κουβαλήσουν ἀρκετὴ νιτρογλυκερίνη μέχρι ἀπάνω. Ὁ λόφος ξεσίστηκε μὰ ἡ μικρὴ τρύπα δὲν ἀνοίξε καὶ κάθε τόσο ἔκανε καὶ πάλι τὴν ἐμφάνισή του ἓνα χέρι πετώντας καὶ μιὰν ἄλλη χειρο- βομβίδα.

Ἐκαναν καὶ τὴ τελευταία δοκιμὴ. Ὁ Barbour ἔφερε ἀπάνω ἓναν ἀπὸ τοὺς ἀντρες πού παραδόθηκαν σὲ ἀπόσταση πὼς ν' ἀκούεται καὶ δοκίμασαν νὰ πιάσουν κουβέντα. Ὁ ἄνθρωπος πῆγε πρόθυμα. Δὲν ἦταν κακὸ, εἶπε, νὰ προσπαθῆση νὰ γλυτώσῃ τὴ ζωὴ ἐνὸς παλληκαριοῦ. Ὅταν σύβηθη ἀρκετὰ κοντὰ, ὁ Barbour τοῦ εἶπε νὰ μιλήσῃ. Δὲν τοῦ παράγγειλε τί νὰ πῆ.

«Πὼς εἶσαι;» φώναξε ὁ ἄνθρωπος δισταχτικά. Αὐτὸ ἦταν ὅλο κ' ὅλο πού μπόρεσε νὰ σκεφθῆ, σὰν νὰκανε κίνηση σκακιοῦ.

Γιὰ μιὰ στιγμὴ, καμμιά ἀπάντησι. Ὁ Ἄγαμέμνων πρέπει νὰ ξαφνιαστικῆ ἀκούοντας τὴ φωνὴ ἐνὸς συντροφῶ του. Ἦ μήπως ἦταν πολὺ ἐξαντλημένος γιὰ νὰ μιλήσῃ; Τέλος ὕστερ' ἀπὸ λίγο μίλησε μὲ ὑπόκοψη φωνή: «Ἀρκετὰ καλά. Σὲ λίγο θὰ εἶμαι καλύτερα». Ἦ φωνὴ του ἔτρεμε. Πρέπει νὰ ἦταν βαρεὶα χτυπημένος.

«Δὲ θὰ βγῆς τώρα;» ρώτησε ὁ σύντροφός του. « τάνει, ἀρχηγέ. Δὲν μπορείς νὰ μεί- νης ἐκεῖ νὰ πεθάνῃς σὰν ἓνα ζῶο».

—«Μερικὲς φορὲς εἶναι καλύτερο νὰ πεθάνῃ κανεὶς: Ἐξέρω τί πρέπει νὰ κάνω. Τώρα ἄφησέ με, Ἀλέξη. Εἶναι διαταγή». Τελείωσε μ' ἓνα βήξιμο σὰν νὰ τὸν ἔπνιγε τὸ αἷμα.

«Ἄδικα», εἶπε ὁ Ἀλέξης στὸν Barbour. «Εἶναι πολὺ πεισματάρης. Δὲν πρόκειται νὰ βγῆ ποτέ».

«Καλά, θὰ δοκιμάσω ἐγὼ ὁ ἴδιος». Φώναξε: «Ἄγαμέμνων, ξέρομε πὼς εἶσαι πλη- γωμένος. Πρέπει νὰ πᾶς σὲ νοσοκομεῖο. Δὲ θέλομε νὰ σκοτώνομε. Ἐλα ἔξω, παρα- δόσου. Φτάνει πιά».

Μέσα ἀπὸ τὸ ἀνοιγμα ἤρθε βαρεὶα ἢ ἀπόκρισι τοῦ Ἄγαμέμνονα, περισσότερη βαρεὶα ἀπ' ὅσο μπορούσε νὰ φανταστῆ ὁ Barbour. «Φύγε, Ἄγγλε, ἀρκετὰ καὶ θὰ τὸ κάνω. Θὰ σοῦ δώσω ἓνα λεπτὸ καιρὸ, κ' ἂν δὲ φύγῃς θὰ σε σκοτώσω». Ἦ φωνὴ του εἶχε ἓνα ἀλλόκοτο ἦχο, πού ἔκανε τὸν Barbour νὰ συλλογιέται γιὰ πολὺ. Σὰν ν' ἀπολογιόταν καὶ ὅμοσ ἦταν γεμάτη ἀπὸ ὀργὴ καὶ πληγωμένη ἀξιοπρέπεια. Μόνο ὕστερα ἀφοῦ ἤρθε ὁ Barbour κατὰλαβε τί πειρασμὸς πρέπει νὰ ἦταν γι' αὐτὸν νὰ παραδοθῆ, νὰ παρατείνῃ τὴ ζωὴ του ἔστω καὶ γιὰ ἓνα μῆνα, γιὰ ἓνα μικρὸ χρονικὸ διάστημα, ν' ἀναπνέῃ τὸν ἀέρα τῆς γῆς καὶ νὰ μὴν πεθάνῃ. Ἀντιστάθηκε ὁμοσ στὸν πειρασμὸ καὶ σ' αὐτὸ στάθηκε ἀληθινὰ γενναῖος.

Πέθανε, εἰν' ἀλήθεια, μὰ δὲν τὸν σκότωσαν οἱ ἄγγλοι στρατιῶτες. Ἐνωρίς τὸ ἀπόγευ- μα, μόλις οἱ δημοσιογράφοι εἶχαν ἀποσώσει τὴν βωδινὴ κονσέρβα τους καὶ ξαναβάλληκαν νὰ παρακολουθοῦν, σίγουροι πὰ πὼς ἡ μονομαχία αὐτὴ δὲ θὰ τελείωνε ποτέ, δυὸ ὑπόκοφες ἐκ- ρήξεις ξεφύτρωσαν σὰνμανιτάρια ἀπὸ τὸ ἀνοιγμα τοῦ κρησφύνα. Πέτρες καὶ ξεσκλίδια θά- μνων πού σφαιρογύριζαν βρόντησαν ἀπάνω στὴ σκληρὴ βουνοπλαγιά καὶ κορναχτὸς ἀνέβηκε ψηλὰ καὶ ὕστερα καταλάγιασε. Στὸ τέλος ἔπαψε κάθε θόρυβος. Μέσα σὲ μιὰ ὀδυνηρὴ σιωπὴ ἓνα μικρὸ ἀπόσπασμα πλησίασε στὴ σπηλιά. Τὸ χέρι πού ἔρχηκε πρὸς χειροβομβίδες δὲν κουνήθηκε. Πρῶτα ἓνας, ὕστερα δυὸ στρατιῶτες σύβηθησαν μέσα. Σὲ λίγο ξεπρόβαλαν σέρνοντας κάπ γκριζὸ ἀπὸ χῶμα καὶ σκόνη, κομματιασμένο μὲ μεγάλες βούλλες ἀπὸ λασπομέ- νο αἷμα, σὰν κόκκινο κεραμίδι. Τὸ ἔσυραν μπροστὰ στὴν εἴσοδο καὶ τὸ δούησαν νὰ τὸ δούη ὅλοι. Ἦταν τὸ κουνάφι τοῦ ἤρωα. Ἐνας στρατιῶτης τὸ πήρε ἀπὸ τὸ κεφάλι καὶ τὸ σῆ- κωσε δείχνοντας κατὰ τοὺς θεατῆς ἓνα πρόσωπο παραμορφωμένο. Πάνω σ' αὐτὸ οἱ ἀξιο- ματικοὶ ξέσπασαν δίνοντας συγχαρητήρια ὁ ἓνας στὸν ἄλλο. Μερικὰ ἐμαστιγώνονταν ἀπὸ ἐρε- θισμένα ραβδιά, πλάτες ἔχτυποῦνταν, χέρια ἐσφίγγονταν. Ὁ δυτικὸς πολιτισμὸς εἶχε σωθῆ.

(Μετάφρ. Θ. Α. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ)

ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Ἀρκοτὺς ἐραμίδων. Γιὰ τὴν προέλευση τῆς λέξεως ἔγινε ἀρετὸς λόγος στὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» (ἀριθ. 189, 191, 192, Μάρτ., Μάιος καὶ Ἰούν. 1951 καὶ 209 καὶ 210, Νοέμβρ. καὶ Δεκ. 1952).

Ὁ κ. Γ. Παπαχαλαράπους στὶς Κυπρ. Σπουδές, Τομ. ΚΣΤ' 1962, σελ. 39, προτείνει νέαν ἐτυμολογία, ἀπὸ τὸ «ἄρκτος κεράμιος». Ἡ ἐξήγησή του συμπίπτει σχεδὸν μὲ τὴ δική μου (Κ. Γραμ. 209 καὶ 210, σ. 350 καὶ 390), πὺν δὲν τὴν ἀναφέρει ὡστόσο· παραλείπει μάλιστα καὶ τὸν στίχο τοῦ Δημοτ. τραγουδιοῦ ἀπὸ τῆ Ρόδου — νὰ φάει κεραμιδόπλαττα πὺν τῶν ἀντρείωμένοι, πὺν μᾶς δίνει τὸ κλειδί τῆς ἐρμηνείας.

Ἡ ἐτυμολογία ἀπὸ τὸ ἄρκτος κεράμιος εἶναι πιθανὴ καὶ, ὅπωςδήποτε, εὐφυής. Σὲ ἐνίσχυση τῆς ἔρχεται καὶ ὁ λίγο γνωστός τύπος «ἀφοτοτὺς ἐράμιδων», πὺν ἔχω ἀκουσμένο ἀπὸ Ἀραδιπιώτη. Τὸ «ἀρτοτὺς ἐράμιδων» (ἔτσι θὰ ἦταν ὁ λαϊκὸς τύπος) μπορεῖ φωνητικῶς ν' ἀλλάξει σὲ «ἀφοτοτὺς ἐράμιδων». (Κατ' ἀνομοίωση· παραδείγματα τροπῆς τοῦ Ρ σὲ Φ ἔχομε στὴν Κύπρου τὸ χερόφτιν (χερόφτιν), τουφτουρῶ — τουροτουρῶ κ.ἄ. Γιὰ τίς παθήσεις τοῦ Ρ καὶ τοῦ Λ ἔχω ἔτοιμη πρὸς δημοσίευση μελέτη).

Ἀντιρρήσεις, ὡστόσο, στὴ νέα ἐτυμολογία μποροῦν νὰ προβληθοῦν οἱ ἐξῆς: (α) κεράμιος ἄρκτος δὲν ἀναφέρεται οὔτε σὲ ἀρχαία οὔτε σὲ μεσαιωνικὰ κείμενα· (β) σύνθεση λαϊκῆς λέξεως (ἀρτοκεράμιδων) ἀπὸ λόγιες λέξεις, ὅπως τὸ ἄρκτος καὶ κεράμιος, εἶναι, κατὰ τὸν Χατζιδάκη, πολὺ ἀσυνήθης, καὶ (γ) δύσκολη — ὄχι ὅμως ἀδύνατη — εἶναι ἡ τροπὴ τοῦ ἀρτοκεράμιδων σὲ ἀφροκεράμιδων ἢ ἀφρακιράμιδων, τοῦ ἀρχαιότερου παραδεδομένου τύπου τῆς λέξεως σὲ Βυζαντινὰ ἔγγραφα πὺν σημείωσε πρῶτος ὁ Στυλ. Κυριακίδης. Τὸ ἀφράτο φωμί (τὸ ἀφρατίσιον τοῦ Πτωχοπροδορῶμου), μποροῦσε, κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ κ. Γ. Π., νὰ βοηθῆται στὴν τροπὴ τοῦ ἄρκτο — σὲ ἀφρό.—

Ἐπάρχει ἀκόμα καὶ ὁ τύπος ἀρκοτὺς ἐραμον πὺν ἀναφέρει ὁ Ἀθαν. Σακελλάριος, Κυπριακὰ Τομ. Β' σ. 21. Αὐτὸ θὰ μποροῦσε νὰ ὑποβάλει ἀρχαιότερη μορφή ἀρκοκέραμον (πρὸβλ. ἀρχόπαστον ἀπάνιν τοῦ Πτωχοπρ.), πὺν παρουσιάζει λιγώτερον φωνητικὴ δύσκολία στὴν ἀλλαγὴ σὲ ἀρκοτὺς ἐραμον. Τὸ ἄρκο — συνηθίζεται πολὺ στὴν ἀρχαία καὶ Μεσαιωνὰ ὡς πρῶτο συνθετικὸ.

Φοβοῦμαι ὅτι ὅλες οἱ προτεινόμενες νέες ἐτυμολογίες κινοῦνται στὴ σφαῖρα τῶν εἰκασιῶν καὶ τὸ μόνο πὺν κατάφεραν — ἀν ἔγινε κ' αὐτὸ — εἶναι νὰ διαλύσουν τὸν μῦθο ὅτι οἱ Ἀρκίτες μαζὶ μὲ τοὺς ἐκλεχτοὺς μεζέδες (λαγοὺς καὶ περδίκια) κατεβρόχθιζαν καὶ ἀγριοκορμυδα!

2. Ἀρκὸν κονίδιν. Ὁ κ. Γ. Παπαχ. στὴν ἴδια μελέτη, σελ. 37 καὶ 38, ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἐξήγησιν—ἐτυμολογία τοῦ ἀρκὸν κονίδιν τῆς παροιμίας καὶ καταλήγει νὰ τὸ σχετίσει μὲ τὴν Ὀμηρικὴ λέξη Ἀρκός = λαμπρὸς, στιλπνὸς (κίνας ἀργούς), στὴν Ἰφ. Α, στ. 50 καὶ στὴν Ὀδ. β, στ. 11).

Μοῦ δόθηκε καὶ ἄλλοτε ἀφορμὴ, στὴ μελέτη μου, Συμβολὴ στὴν ἐρμηνεία Νεοελλην. κειμένων καὶ ἄλλες μικρὲς γλωσσικὲς διατριβές, νὰ τόνισω τὴν ὀρθὴ μεθολογικὴ ἀρχὴ πὺν ἐδίδαξε ὁ Γ. Χατζιδάκης ὅτι, πὺν ἀπὸ τὴν ἐτυμολογία, πρέπει ν' ἀναζητεῖται ἡ χρῆσις τῆς λέξεως στὸν προφορικὸ λόγον — σὲ ὅλα τὰ Νεοελλ. ἰδιώματα — καὶ στὰ γραπτὰ κείμενα. Ἐνα ἀπὸ τὰ παραδείγματα πὺν ἔφερα τότε ἦταν καὶ ἡ παροιμία πὺν ἔχει ὁ Ν. Κυριακίδης (Κυπρ. παροιμία 392): Φταίει ὁ κορκὸς τὺς ἡ τύχη του, μὰ φταίει τὺς αἰ τὸ λουβάριον του. Ὁ μαζαρά ὁ Ν. Κυρ. δὲν εἶχε ἀκούσει καλὰ ἢ ἀκούσε παρεφθασμένη τὴν παροιμία καὶ πῆρε τὸ Ὀρκὸς ἢ Ὀρκὸς (Ὀθριὸς—Ἐβραῖος) ὡς κορκὸς = κορέσις, κορὸς! Ἡ παροιμία ἀναγράφεται στὶς διάφορες παραλλαγές τῆς ἀπὸ τὸν Ν. Πολίτη (Τομ. Α', σ. 22 καὶ Τομ. Δ. σ. 635 καὶ 636). Ἀρχαιότερη μορφή στὸς Βυζαντινοὺς εἶναι: «Βρωμεὶ ὁ Ἐβραῖος καὶ ἡ θήκη του ἡ θήκη» (Διηγ. Τετραπ. Ζῶων). Τὸ θήκη ὁ ἐρμηνευτὴς ἐξηγεῖ, ἀλληγορικῶς, κῆ Γραφή ἢ οἱ Ἐβραῖοι παρερμηνεύσαν.

Ἐπειδὴ ἡ ἐρμηνεία τοῦ θήκη δὲν ἦταν φανερὴ ἀντικαταστάθηκε μὲ τὸ: Βρωμεὶ ὁ Ὀθριὸς καὶ τὸ ἔχει του κ' ὅτι κ' ἀν ἀποτάσσει. Τὸ ἔχει του ἀντικαταστάθηκε στὴ δική μας παραλλαγὴ, πὺν ἀκούεται καὶ ἀλλοῦ, μὲ τὸ τύχη του πὺν καλὰ-καλὰ δὲν δίνει καὶ σωστὸ νόημα. (Βλ. Κ. Γραμ. ἀρ. 210, Δεκ. 1952, σ. 389).

Θὰ σημειώσω ἐδῶ ἀκόμα μὰ παροιμία, γιὰ τὴν ὀρθὴ ἐρμηνεία τῆς ὁποίας μᾶς βοηθεῖ ἡ γραπτὴ παράδοσις.

Συνήθως ἀκούμε: Ἀντὸν ψοράσει (ἢ λυτὺς ἴασει ἢ κελιάσει κλπ.) ὁ γείτος σου τὺς ἔσου βοτάνιν γόρευκε. Παλαιότερα ἐλεγόταν: Ἐψοράσεν ὁ γείτος σου, τὺς ἔσου τὺς ἐφκάν περιλά. Γιὰ τὸ τὺς ἐρκά δινόνταν συνήθως ἡ ἐξήγησις κηραλοιοφῆ. Τὴν ἀληθινὴ σημασία τῆ μαθαίνομε ἀπὸ τὴν ἀρχαιότερη μορφή τῆς παροιμίας: Ὅταν ψωριάσει ὁ γείτονας σου, ἐνὸν κεδρέαν ἀγόραζε. (Ν. Πολίτη, Παροιμ. Α' σ. 9). Κεδρέα ἢ κεδρία (καὶ κατὰ μετάθεσις κεδρέα) = ρητίνη τῆς κεδροῦ καὶ τὸ ἐκ ταύτης ἢ τῶν ξύλων τοῦ δένδρου ἐξαγομένον κεδρέλαιον ἢ κεδρίνον ἔλαιον (ἀποτελεσματικὸ φάρμακον γιὰ τὴ ψώρα κατὰ τὸν Διοσκορίδην καὶ Γαληνὸν). Νεώτερον παροιμία στὴν Ἑλλάδα (Ν. Πολ. Παροιμ. Γ') λέει:

“Όταν ψωριάσει ὁ γείτονάς σου, ’κονόμα κι’ ἐσὺ ψωφολοιφή (ἀντικατέστησε τὸ κερθεά).

(Καὶ τὸ περίπα εἶναι πᾶ σπάνιο, γνωστὸ κυρίως ἀπὸ παροιμίες: (α) “Ἀνθρωπον συνάφερνε τζ’αὶ τσαέραν περίπα· καὶ (β) “Ἀμ πελαίζω τζ’” ἔρχομαι σάξε τες ψαθαρχές σου, “Ἀμ πελαίζω τζ’” ἔν ἔρωτῳ περίπαε τες λίρες. (Κυπρ. Σπουδαί, ΙΒ’, 1948 σ. 30). Ὁ Α. Πανάρετος ἐξηγεῖ τὸ περίπα: οἱ λίρες, τὴ ἔξοδά σου, πῆγαν περίπατο! Ἡ σημασία εἶναι: ἐτοίμαζε. Σήμερα χρησιμοποιεῖται τὸ περιπκοιοῦμαι = ἐτοιμάζομαι. Στὴ Χιόπισσα τοῦ Β. Μιχαηλίδη ἔχομε τὸν στίχο: Τζ’ε’ ἔπεριπκοιέτουν ν’ ἀνατζ’ινησαι / νάκκον προζύμιν γιά ζιμωτόν. Ἀπὸ τὸ ρῆμα ἔχομε παράγωγο τὸ: περιπκοιον (τὸ) = ἡ ἐτοιμασία, ἡ βιάση καὶ τὸ σύνθετο κακοπεριποίητος = πού βραδύνει νὰ ἐτοιμασθῆ).

Καὶ τώρα ἡ παροιμία: «Ἀπὸ πάνω χτένι - χτένι τζ’αὶ πουκάτω ἄρκον κονίδιν» ἀκούεται στὴν Κύπρο καὶ σὲ ἄλλες δυὸ παραλλαγές (α) Ἀπὸ πάνω τέλι - τέλι τζ’αὶ πὸ κάτω ἄργον κονίδι (sic), Γ. Λουκά, Φιλολ. Ἐπισκ. σ. 148, μὲ τὴν ἐξηγήση, ἐπὶ ἐπιπολαίων! καὶ (β) Ἀπὸ

πάνω διαλύ - διαλύ τζ’ε’ ἀπὸ κάτω ἄρκον κονίδιν, Ν. Κυριαζῆς, Παροιμ. 1) Τὸ διαλύ - διαλύ ἀπὸ τὸ ρῆμα διαλύζω = χωρίζω μὲ τὴ χτένα, χτενίζω: διαλυστήρα = ἡ χτένα.

Πόθεν προῆλθε τὸ ἄρκον ἢ ἄρκον κονίδιν μᾶς διδάσκει καὶ πάλι παλαιότερη μορφή τῆς παροιμίας: Ἀπ’ ἔξω ἔν καλοκτένιστος καὶ μέσα γέμει ὠραῖον κονίδιν (Ν. Πολ. Παροιμ. Τομ. Α’ σ. 22). Εἶναι φανερὴ ἡ χρήση τοῦ ὠραῖον εἰρωνικῶς ἀπ’ ἔξω φαίνεται ὠραῖος καὶ ἀπὸ μέσα εἶναι γεμάτος ὠραῖον κονίδιν! Τὸ ὠραῖον γίνεται ὠρκόν (ὠρκόν ἢ ὄρκον παναθυράκ’ιν σὲ Κυπρ. Δημοτ. τραγούδι καὶ: ἀννοιξε πόρτα τῆς ὠρκᾶς (=ὠραίας), πόρτα τῆς μαυρομιάτας). Ἡ παροιμία, ὅπως τὴν ἀκουσα ἐπανειλημμένως, λέγεται καί: Ἀπὸ πάνω διαλύ - διαλύ τζ’αὶ πουκάτω ἄρκον (ἢ: πουκατ’ ὠρκόν) κονίδιν. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἦταν στοὺς πολλοὺς αἰσθητὴ ἡ εἰρωνική σημασία τοῦ ὠραῖου (ὠρκόν) τὸ ἔλλαξαν σὲ ἄρκον (ἄργιον, σὰν νὰ ὑπῆρχε καὶ ἡμερον κονίδι!) ἢ ἄρκον πὸν ὄθησε τὸν κ. Γ.Π. νὰ καταφύγει γιὰ τὴν ἐρμηνεία του στὸν Ὅμηρο.

Κ. Α. ΠΙΛΑΒΑΚΗΣ

1) Ὁ Ἀθ. Σακελλ. Κυπρ. τ. Β’, σ. 524 ἔχει: ἄρκον κ.

CALDERON (1600 — 1681)

ΣΟΝΝΕΤΟ

Στὶς πρώτες ὥρες τῆς αὐγῆς ξυπνᾶνε
καὶ πεταχτοὶ ὡς πομπὴ περνοῦν τὴ μέρα.
Συμπάθεια μάταιη θέλουν τὴν ἑσπέρα
στὴν κρθα ἀγκαλιὰ τῆς νύχτας ὅπως θάναι.

Πρόκληση — χρῶμα οἱ οὐρανοὶ κρατᾶνε,
χρυσές, λευκές καὶ κόκκινες πὸ πέρα
ταινίες στὸ τόξο. Τοῦτα σοῦ ξηγᾶνε:
ὁ πειρασμὸς πολὺς καὶ σὲ μιὰ μέρα!

Νωρὶς ξυπνοῦν τὰ ρόδα: νά! κι’ ἀνθίζουν
κι’ ἀνθίζοντας γεροῦν. Μ’ αὐτὸ κερδίζουν
ὁ ἓνα ἄνθος λίκνο παιδικὸ καὶ μνήμα.

Τέτοια κι’ ἡ τύχη τῶν θνητῶν: στὸ κύμα
μᾶς μέρας πλάθονται καὶ ξεψυχοῦνε.
Μοιάζουν στιγμὲς οἱ αἰῶνες σὰ διαβοῦνε.

Μετ. Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΣΤΙΛΠΩΝ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

1887—1964

Με τὸν θάνατον τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Στίλπωνος Κυριακίδου ὄχι μόνον τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης ἐστερήθη ἓνα τῶν διαπρεπεστέρων του καθηγητῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Λαογραφικὴ Ἐπιστῆμη ἐνὸς τῶν κυριωτέρων στυλοσθῶτων τῆς.

Ὁ Στ. Κυριακίδης ἐγεννήθη τῷ 1887 εἰς Κομοτινὴν (Γκιουμουλτζιναν) τῆς Δ. Θράκης καὶ ἐσοῦδάσε τὴν φιλολογίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν του διωρίσθη καθηγητὴς εἰς τὴν Ζωσιμαίαν Σχολὴν τῶν Ἰωαννίνων καὶ κατόπιν κατὰ τὰ σχολ. ἔτη 1912—13 καὶ 1913—14 γυμνασιάρχης τοῦ Παγ. υ. πρίου Γυμνασίου. Τῷ 1914 διωρίσθη συντάκτης τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ κατὰ τὸ 1918 διευθυντὴς τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἀπὸ τοῦ 1921, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νικολάου Πολίτου, ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς Λαογραφίας, τοῦ περιοδικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἐταιρείας, ἀπὸ δὲ τοῦ 1926 διωρίσθη μόνιμος καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ἀπὸ τοὺς κυριωτέρους στυλοσθῶτας, εἰς δὲ τὴν ἀκάματον ἐργατικότητά του ὀφείλει πολλὰ τῷ Πανεπιστήμιον τοῦτο.

Εἶχε τὸ εὐτύχημα νὰ ἔχη καθηγητὰς τὸν Γ. Χατζιδάκην, Σπ. Λάμπρου, Σπ. Βάσην, Χρ. Τσοῦνταν καὶ Νικόλαον Πολίτην, τοῦ ἔργου τοῦ ὁποίου ἔγινε κατόπιν ὁ κυριώτερος συνεχιστὴς. Πολλὴ ἐνωρίς ἤρχισε νὰ δημοσιεύῃ λαογραφικὰς μελέτας εἰς ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ καθὼς καὶ εἰς ἰδιαίτους τόμους ὡς τὰ ἔθιμα τῆς πατρίδος του Γκιουμουλτζίνας, ἡ θυσία ἐλάφου ἐν τῇ νεοελληνικῇ παραδόσει, ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας, οἱ γυναῖκες εἰς τὴν Λαογραφίαν, ἡ Ἑλληνικὴ Λαογραφία κλπ...

Ὡς ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ εἰς τὸν ἐπὶ τῇ εἰκοσιπενταετηρίδι τῆς καθηγεσίας του λόγον, τὸ ὅλον του ἔργον ὀφείλετο εἰς τὴν προσήλωσίν του εἰς τὸ καθήκον, τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἐπιστῆμην καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα. Καὶ πραγματικῶς καὶ εἰς τὰ τρία ταῦτα ἀνταπεκρίθη πλήρως καθ' ὅλην τὴν ἐπιστημονικὴν του σταδιοδρομίαν.

Αὐστηρὸς εἰς τὸ καθήκον ἀφιέρωσε πολὺν χρόνον εἰς ἐπιτέλειον παντὸς ὅτι θεώρει ἀναγκαῖον διὰ τὴν πληρῶσιν τῶν ποικίλων ἀναγκῶν τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ὥστε εἶχε καταστήσει

ὁ ἴσκιος τοῦ Πανεπιστημίου, ὅπως χαρακτηριστικῶς ἀπεκαλεῖτο ὑπὸ τῶν συναδέλφων καὶ μαθητῶν του.

Τὴν ἀγάπην του πρὸς τὴν ἐπιστῆμην δεκνύει ἡ εὐρεία του μόρφωσις, ἡ ὁποία ἐξετείνεται πλὴν τῆς Λαογραφίας καὶ εἰς τὴν Βυζαντινὴν καὶ Νεοελληνικὴν Λογοτεχνίαν, τὴν Βυζαντινὴν Ἱστορίαν, τὰ Ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ καὶ Λατινικὰ, τὴν Ψυχολογίαν, καθὼς καὶ ὁ πλοῦτος τῶν ἀρθρῶν, τῶν βιβλιοκρισιῶν καὶ τῶν λαογραφικῶν του μελετῶν — τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς μέχρι τοῦ 1953 ἀνήρχετο εἰς 719—, τὰς ὁποίας διακρίνει βαθεῖα κρίσις καὶ ἀριεπιστημονικὴ κατάρτις.

Τὴν ἀγάπην του πρὸς τὴν πατρίδα δεκνύει ὁ ἐν γένει ζήλος του πρὸς τὴν ἐπιστῆμην, ἡ ὁποία περιτρέφεται περὶ τὰς ἐκδηλώσεις καὶ τὸν βίον τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ τὸ ἰδιαίτερόν του ἐνδιαφέρον διὰ τὸν Ἑλληνισμόν τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης. Ἡ Ἐταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν, τῆς ὁποίας ἐπὶ σεῖρα ἐτῶν ὑπῆρξεν ὁ Πρόεδρος, ἀλλὰ καὶ ὁ κύριος ἐμπυχωτὴς, θαύτερον σκοπὸν ἔχει τὴν μελέτην τῶν Ἑλληνικωτάτων τούτων ἐπαρχιῶν καὶ διὰ ταύτης τὴν ἐπασφράγισιν ἐπὶ τούτων δικαιωμάτων τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἀρπακτικὰς βλέψεις τῶν βορείων γειτόνων μας. Τὸ σύνπλεγμα τῶν μεγαλοπρεπῶν κτηρίων τῆς Ἐταιρείας ταύτης ἀποτελεῖ ἀληθὲς κόσμημα τῆς πρωτεύουσῆς τῆς Βορείου Ἑλλάδος. Εἰς τὸν κύκλον ἐπίσης τῶν δραστηριοτήτων του ὀφείλεται καὶ ἡ ἐκδόσις τῶν ἐπιστημονικῶν περιοδικῶν «Μακεδονικά» καὶ «Balkan Studies», εἰς τὰ ὁποία περιλαμβάνονται τὸσον σοβαρὰ μελέτα διὰ τὰς Ἑλληνικὰς ἰδίως ἐπαρχίας τοῦ Βορρᾶ.

Αὐστηρὸς ἀλλὰ καὶ δίκαιος ὡς γυμνασιάρχης ἔθεσε μετὰ τοῦ Κωνσταντίνου Ἀμάντου τὰ θεμέλια τῆς ἀνοδικῆς ἐξελίξεως τοῦ Πακτυρίου Γυμνασίου, τοῦ ὁποίου καὶ κατέγραψε τοὺς τότε ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ του Κώδικας. Χαρακτὴρ ἀδαμάντινος, φυσικώτατος εἰς τὰς ἐκδηλώσεις του, χωρὶς καμμία ἐπιτήδευσιν, εὐγενὴς καὶ ὑποχρεωτικὸς εἰς πάντας, ἀφῆκε κενὸν δυσαναπλήρωτον τόσον διὰ τὴν ἐπιστῆμην ὅσον καὶ δι' ἑκείνους, οἱ ὁποῖοι εἶχον τὴν εὐτυχίαν νὰ τὸν γνωρίσωσιν ἐκ τοῦ σὺνγεγυς.

ΠΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΠΑΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ



Κ Α Θ Ε Μ Η Ν Α

ΣΧΟΛΙΑ ΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

ΕΝΑ ΣΧΟΛΙΟ ΤΟΥ ΡΙΚ (25 Μαρτίου 1964)

Οι πανηγυρισμοί εις τὴν Κύπρον καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα ἐπὶ τῇ μεγάλῃ ἐπετείῳ τῆς ἐθνεγεργίας ἔδωσαν τὸν τόνον τῆς ἀποφασιστικότητος τοῦ Κυπριακοῦ Ἑλληνισμοῦ πρὸς ὀλοκλήρωσιν τῆς ἐλευθερίας του καὶ παρέσχον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν καὶ τὸν λαὸν τῆς Ἑλλάδος τὴν εὐκαιρίαν νὰ διακηρύξουν διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν τὴν πλήρη συμπαράστασιν των πρὸς τὴν ἀγωνιζομένην Κύπρον.

Αἱ λαϊκὰ ἐκδηλώσεις εἰς τὰς Ἀθήνας δύο ἡμέρας μετὰ τὸν ἐνώπιον τῆς Βουλῆς Λόγον τοῦ Θερόνου, καθὼς καὶ τὰ διαγγέλματα τοῦ ἐν Κύπρῳ Πρέσβευος τῆς Ἑλλάδος κ. Μιλτιάδου Δελιδάνη καὶ τοῦ Διοικητοῦ τῆς ΕΛΔΤΚ συνταγματάρχου Μενελάου Ψαράκη ἀποτελοῦν ἐπανάληψιν τῆς πρὸς τὸν Κυπριακὸν Ἑλληνισμὸν διαβεβαίωσης ὅτι ὁ ἀγὼν του εἶναι πανελληνίος. «Εἰς τὸν πίνακα τῶν ἀξίων κατὰ τὴν μακροαῖωνα διαδρομὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ — εἶπεν ὁ Βασιλεὺς — πρώτη εἶναι ἡ Ἑλευθερία. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἱστορικὴν συνείδησιν ἐνεπνεύσθη καὶ κατὰ τὴν πρόσφατον Κυπριακὴν κρίσιν ἡ πολιτικὴ μας. Διεκηρύξαμεν — προσέθεσεν ὁ Ἄναξ — ὅτι ἡ πολιτικὴ τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἡ εἰρήνη, ἄλλ' εἰς περιπτώσιν ἐπιθέσεως ἢ ἄμυνα. Καὶ αὕτη θὰ εἶναι παγίως ἡ πορεία μας εἰς τὸ μέλλον». Καὶ κλείων τὴν ἄμεινον πρὸς τὴν Κύπρον ἀναφθερὰν του, ὁ Βασιλεὺς ἐτόνισε: «Τὸ ἔθνος ὀλοκλήρῳν συμπετέχει εἰς τὰς δοκιμασίας καὶ τοὺς ἀγῶνας τοῦ Κυπριακοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τοῦ παρέχει ἀμέριστον συμπαράστασιν».

Τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ἐπισήμου Ἑλλάδος ὅτι ἴσταται παρὰ τὸ πλευρόν μας μετέφερε καὶ ὁ Πρέσβυς κ. Δελιδάνης διὰ τοῦ ἐπὶ τῇ ἐθνικῇ ἐπετείῳ διαγγέλματός του. «Ἀδελφοί Ἕλληνες τῆς Μεγαλονήσου — εἶπεν ὁ κύριος Πρέσβυς — αἰσθάνομαι βαθυτάτην ἐθνικὴν συγκίνησιν ἀπευθυνόμενος πρὸς ὑμᾶς, τὸ δοκιμαζόμενον τμήμα τοῦ ἔθνους. Ὁ ἀγὼν σας δυνεῖ μυστικὰς χορδὰς τῆς φυλῆς καὶ ἀνακαλεῖ πανοραφαίως μνήμας. Ὁρματίζεσθε ἐλευθερίαν, δικαιοσύνην καὶ εἰρήνην. Ὁ Βασιλεὺς, ἡ Κυβέρνησις καὶ ὁ λαὸς εἶναι μαζὺ σας. Ἀδελφοί τῆς Κύπρου — κατέληξεν ὁ Πρέσβυς τῆς ἐλευθερίας Πατρίδος — τὴν ὥραν αὐτὴν ποὺ ἀναεύνετε τὰς ἀγωνιστικὰς παραδόσεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ, σὰς μεταφέρω τὴν ἀπέραντον στοργὴν τοῦ ἔθνους».

Ὅσα μὲ τὴν γλώσσαν τῆς διπλωματίας ἐλέχθησαν ἀπὸ τὸν Βασιλέα καὶ τὸν Πρέσβυν Του ἐρμηνεύονται μὲ ὅσα ἐπὶ τῇ ἐθνικῇ ἐπετείῳ εἶπεν ὁ Διοικητὴς τῆς ΕΛΔΤΚ συνταγματάρχης Ψαράκης: «Ἕλληνες τῆς Κύπρου, μὴ φοβηθῆτε κανένα. Εἰς τὸν ἀγῶνα σας δὲν εἰσθε μόνοι. Πολλοὶ εἶναι μαζὺ σας. Ἀνεξαρτήτως ὅμως τοῦ πόσοι καὶ ποιοὶ συμπαραστέκονται εἰς τὸν ἀγῶνα σας, ἐκείνο, διὰ τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ εἰσθε βέβαιοι, εἶναι ὅτι ἐμεῖς τὰ ἀδέλφια σας εἰμεθα πρόθυμοι νὰ θυσιασθῶμεν γιὰ τὴν ἐλευθερίαν σας». Καὶ ὁ συνταγματάρχης Ψαράκης κατέληξε: «Συσπειρούμενοι περὶ τὰς σημαίας καὶ τὸν Βασιλέα μας ὑποσχόμεθα, ὅτι θὰ ἀγωνισθῶμεν μέχρι τέλους διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς πατρίδος μας καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑποδοῦλων ἀδελφῶν μας, εὐρισκομένων εἰς ἐδάφη ἀείποτε Ἑλληνικά, τῆς Κύπρου καὶ τῆς Βορείου Ἡπείρου».

Ἐγνωμονοῦμεν τοὺς ἐλευθέρους ἀδελφοὺς, ἀπὸ τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Κυβερνήσεως μέχρι τοῦ τελευταίου πολίτου καὶ ἀγρότου. Ἡ συνείδησις ὅτι ὁ ἀγὼν μας εἶναι πανελληνίος, καὶ ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν εἶναι μόνοι, δημιουργεῖ βασιμους ἐλπίδας, ὅτι ἐν τέλει θὰ ἐπικρατήσῃ ἡ πολιτικὴ ἠθικὴ, ἐφαρμοζόμενον τῶν ἀρχῶν αἰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὸ θεμέλιον καὶ τὰς ἐπιδιόξεις τοῦ Ὁργανισμοῦ Ἠνωμένων Ἐθνῶν, δύναμις τοῦ ὁποῖου εὐρίσκεται εἰς τὴν Κύπρον διὰ νὰ βοηθήσῃ τὴν Κυβέρνησιν εἰς τὸ ἔργον τῆς εἰρηνεύσεως ἵνα δημοκρατηθῶσιν αἱ προϋποθέσεις εἰρημικῆς καὶ δικαίας λύσεως τοῦ Κυπριακοῦ ζητήματος.

Ὡς εἶπεν ὁ Βασιλεὺς εἰς τὸν Λόγον τοῦ Θερόνου, ἡ φιλία μετὰ τῆς Τουρκίας ἀποτελεῖ κοινὸν συμφέρον. Ἀλλὰ φιλία δὲν εἶναι νοσητὴ, ὅταν πρὸς διατήρησιν ταύτης καλῆται τὸ ἕτερον μέρος νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς ἐκβίασιν. Αὐτὸ ἂς κατανοήσουν ὅλοι ὅσοι ἐπιθυμοῦν νὰ συμβάλουν εἰς τὴν ὀριστικὴν λύσιν τοῦ Κυπριακοῦ ζητήματος.

Χαιρετίζομεν τὴν εἰς Κύπρον παρουσίαν τῆς δυνάμεως τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν καθὼς καὶ τὸν διορισθέντα ὡς μεσολαβητὴν πρὸς ἀναλήψιν πολιτικῆς λύσεως κύριον Σακάρη Τουμογία. Ὁφείλομεν ὅμως νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι, ὅπως προσφώνως εἶπεν εἰς τὸν Λόγον του ὁ Βασιλεὺς, διὰ νὰ εὐδογηθῇ πολιτικὴ λύσις πρέπει αὕτη νὰ ἐμπνέεται ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς διεθνούς δικαιοσύνης. Καὶ ἐλευθερία καὶ δικαιοσύνη δὲν σημαίνει οὔτε παραγνώρισιν τῆς ἐπιθυμίας τῶν τεσσάρων μεμπτων τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κύπρου, οὔτε παραχώρησιν ὑπερπρονομίων εἰς τὸ ἐν πέμπτον τῶν κατόικων.

Ευχόμεθα όπως ή ειρήνευσις επιτευχθή άμέσως και όπως ή πολιτική λύσις έξευρεθή έντός των όλίγων προσεχών μηνών. Ταντοχρόνως όμως όφειλομεν να καταστήσωμεν σαφές ότι ούτε αι τυχόν άπειλαι θα μας πτοήσουν, ούτε εις άλλης φύσεως εκβιασμούς θα υποκύψωμεν. Διακαώς επιθυμούμεν την ειρήνην, άλλ' ειρήνην μετά δικαιοσύνης. Ειλικρινώς επιδιώκομεν την φιλικήν μετά των Τουρκικών συμβίωσιν, αλλά συμβίωσιν, ή όποια να εξασφαλίξη μόν δια πρακτικών μέτρων τα δικαιώματα τής μειονότητας, χωρίς όμως να καθιστά ταύτην κλειδοχον τής διοικητικής και νομοθετικής έξουσίας.

Δέν άμφιβάλλομεν, ότι ό μεσολαβητής κύριος Τουνομόγια θα εισηγηθή λύσιν δεκτήν υπό τής τεραστίας πλειονότητος των Κυπρίων, ως επιβάλλει ή πολιτική ήθική, ή διεθνής δικαιοσύνη και ή πραγματικότητα. Πρώτασις λύσεως άποκρουομένης υπό των τεσσάρων πέμπτων του πληθυσμού τής Κύπρου όχι μόνον δέν θα βελτιώση την κατάστασιν, αλλά θα άποτελέση έστίαν άναταραχής και κινδύνων επί εύρυτάτου πεδίου.

I. ΣΤ. ΜΑΡΙΚΟΥ

ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΡΩΤΟΓΟΝΩΝ ΛΑΩΝ

Τα κείμενα των πρωτογόνων λαών έχουν το θέλημα τους. Η πειστικότητα, ή σύγχισσι του πραγματικού και του φανταστικού έλκύουν ξεχωριστά, ιδίως των βαρυνμένων από στοχασμό άνθρωπο, αυτόν που έξοψη πραγματικά από τις πρώτες του πηγές, τη φύση.

Αυτή τη στιγμή δέν υπο μωδώς συμβάλλει στο θέλημα και ή επίδραση τής «μόδας», άνεξάρτητα από τα αίτια, που σπρώχνουν για μια επιστροφή (θεωρητική βέβαια) προς την πρωτόγονη τέχνη (θα τδλεγα «πρωτογονισμό στην τέχνη»). Είναι τέλος και το νέο δόγμα: «ή αδελφωσύνη των λαών». Η λαογραφία που στα υποκείμενα τής εξέτασης και μελέτης της υπάγονται και τα κείμενα των πρωτογόνων λαών, δείχνει πως είναι αδερφωμένοι οι λαοί στο ξεκίνημά τους, πως κατά βάση όλοι οι πολιτισμοί έχουν κοινά στοιχεία, πως δέν είναι τόσο πολύ ούτοπία ή προσπάθεια προς συναδέλφωση, άλληλοκατανόηση και άλληλοβοήθεια άνάμεσα στους λαούς όποιοιδήποτε πολιτιστικού επιπέδου.

Τρία δηλ. σημεία προσελκύσεως προς την τέχνη των πρωτογόνων επισημαίνω: το θέλημα, που έχει το πρωτόγονο και παιδικό, ή μόδα, που όπωσδήποτε έπηρεάζει όσο κι' αν είσαι σκληροτράχηλος, και ή διάθεση προς συναδέλφωση των λαών, που μπήκε και στη πολιτική (άνεξαρτήτως αν είναι ειλικρινής ή όχι στην περίπτωση τής πολιτικής).

Δέν νομίζω πως στην νεοελληνική έχουν μεταφραστή αρκετά κείμενα των πρωτογόνων λαών. Αν έξαιρέσουμε τις μεταφράσεις του Γαλανού άπ' ευθείας από τη σανσκριτική γλώσσα, άπ' ό,τι ξέρω, τ' άλλα λιγοστά μεταφρά-

σματα προέρχονται από «δεύτερο χέρι», είναι δηλ. μετάφραση μεταφράσεως. Έπί πλέον οι μεταφραστες των κειμένων αυτών καμμιά ξεχωριστήν επίδοση στη μελέτη και γνώση του πολιτισμού των λαών αυτών έχουν να δείξουν. (Μελέτη και γνώση δέν σημαίνει ή συνένωση τριών μελετών πάνω στη ανέξικη π.χ. ποίηση και ή λύση δυο-τριών άποριών από εγκυκλοπαιδικό λεξικό. Η προσπάθεια, βέβαια, επαινετή αλλά ή εργασία από αυτή δέ μπορεί να θεωρηθή υπεύθυνη τουλάχιστον επιστημονικώς). Άλλά και καθαρά αισθητικώς δέν είναι άπολύτως υπεύθυνη εργασία ή μετάφραση από «δεύτερο χέρι». Άλλο είναι αν κάποτε γίνεται κατ' ανάγκη. Στην περίπτωση αυτή θα πρέπει ν' αναμένουμε την άπ' ευθείας από το πρωτότυπο μετάφραση.

Ο Θεόδωρος Παπαδόπουλος έχει ειδικώς άσχοληθί με τον πολιτισμό των αφρικανικών λαών. Έξησε άνάμεσά τους, σπούδασε τη γλώσσα και τον πολιτισμό τους. Οι ειδικές κοινωνιολογικές σπουδές και άπασχολήσεις του τον πλούτισαν με γνώσεις και του ένδυνάμωσαν το αισθητήριό του. Έπί πλέον, ή φιλοδοξία του να γνωρίση στο νεοελληνικό κόσμο με την πιο μακροαίονη γλώσσα, την ελληνική (γλώσσα άδιάσπαστη μες την εξέλιξή της), κείμενα των πρωτογόνων λαών, τον ώπλισε μ' ένα ιδιαίτερο, δημιουργικό στην πραγματικότητα ένθουσιασμό. Η ύπαρξη στο ύπόστρωμα επιστημονικών παραδοχών για την ανάγκη συναδελφώσεως των λαών, αύξάνει τον ένθουσιασμό αυτό και του δίνει περισσότερο και πιο ανθρώπινο βάρος. Με τα άδιαμφισβήτητα αυτά επιστημονικά εφόδια, ό μεταφραστής μας έδωσε την «πρώτη δοκιμή», όπως θέλει να την χαρακτηρίσει. Εύποροδεκτη.

Η «Πνευματική Κύπρος» θέλοντας να έξυπηρετήση τη μεγάλη προσπάθεια συναδελφώσεως των λαών με τη μέθοδο τής άλληλοκατανόησης και άλληλοεκτιμήσεως (και όχι με τον υποπτο τρόπο των «αίσχρων» πολλές φορές, συμμαχιών εις βάρος άλλου) εύχαριστως θ' άφιερώσει πολλές σελίδες της για να δημοσιευθούν κείμενα και των πρωτογόνων λαών ή καλύτερα να δημοσιευθούν πρωτόγονα κείμενα των πρόσφατα ξυπνημένων λαών, που με ταχύ ρυθμό άνέβηκαν την κλίμακα τής πολιτιστικής ανάπτυξεως με πολύ αίσιους οίωνους και πολλές από μέρους μας προσδοκίες. Και ως πρώτο τέτοιο κείμενο, με μεγάλη σημασία, δίνει στο παρόν τεύχος της ένα ποίημα μεταφρασμένο από τη Σουαχίλι.

ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΣΕΦΕΡΗ

Τα πιο πολλά έλλαδικά έντυπα και αρκετά κυπριακά δεχτήριαν την άπονομή του Νόμπελ (λογοτεχνίας) στον ποιητή μας Γιώργο Σεφέρη με αισθήματα περηφάνειας. Ήταν μια μεγάλη τιμή για τα νεοελληνικά γράμματα.

Δέν λείψανε κι' οι παραφωνίες. Αυτές τις άντεπαρερχόμεστε, γιατί δέν αποτελούν σοβα-

ρά εκδήλωση (δέν είναι θέσεις ή ἀρνήσεις με βάση τὸ ἄλφα ἢ βήτα κριτήριο). Ὑπῆρξαν ὁμοῦς σχόλια ἢ σημειώματα ἐνυπόγραφα γεμάτα παρεξηγήσεις. Ἀπὸ τῆ σειρᾶ τῶν παρεξηγήσεων χωρὶς νὰ τὸ θέλουν οἱ συγγραφεῖς τῶν κομματικῶν αὐτῶν δημιουργεῖται μιὰ ἀτμόσφαιρα δυσπιστίας ἐναντι τοῦ ἔργου τοῦ Σεφέρη. Ὁ προσεχτικός, βέβαια, ἀναγνώστης ἀντιλαμβάνεται ἀμέσως τὸ γρονθοκόπημα ἀπόψεων, πού ἐκφράζονται στὴν ἀρχὴ καὶ στὸ μέσον ἢ τέλος τῶν γραπτῶν αὐτῶν. Ἀλλὰ ὁ κοινὸς ἀναγνώστης, μετὰ τὸ δίκαιό του, διερωτάται.

Συγκεκριμένα (χωρὶς παραπομπές): μεμφορίζουν καὶ κατηγοροῦν τὴν Σουηδικὴν Ἀκαδημία πὸς δὲν ἔδωσε τὸ βραβεῖο στὸν Παλαμᾶ ἢ Σικελιανὸ ἢ Καβάφη ἢ Καζαντζάκη. Μερικοὶ ἀφήνουν ὑπονοούμενα πὸς ὑπάρχουν καὶ ζῶντες λογοτέχνες, σὰν τὸν Βάρναλη, πού ἀξίζουν νὰ βραβευτοῦν. Ἄξιοι ὅλοι τους. Ἀλλὰ τώρα ὁ Σεφέρης δὲν συναγωνίζεται Παλαμᾶ, Σικελιανόν, Καβάφη ἢ Καζαντζάκη, γιατί αὐτοὶ ἀνήκουν στοὺς ἀθάνατους μεγάλους νεκρούς μας. Τὸν καιρὸ πού αὐτοὺς ζούσανε καὶ ἐπιδίωκανε τὸ βραβεῖο πιθανὸ νὰ βρισκόνταν ἰσχυροὶ ἀντίπαλοί τους (ἰσχυροὶ καὶ ὡς προσωπικότητες καὶ ὡς μέσα), πού ἀνήκανε σὲ ἄλλα ἔθνη, καὶ οἱ τελευταῖοι αὐτοὶ προτιμήθηκαν ἀπὸ τὴν Σουηδικὴν Ἀκαδημία. (Δὲν δίνω πρώτη θέση στὸν πολιτικὸ παράγοντα τοῦ ἐπίσημου μας κράτους, πού λέγεται πὸς καταπολέμησε τὶς ὑποηφιότητες Σικελιανοῦ καὶ Καζαντζάκη, γιατί ὁ παράγοντας αὐτὸς δὲν ἔδρασε γιὰ τὸν Παλαμᾶ καὶ τὸν Καβάφη — συνεπῶς ἄλλοῦ πέφτει τὸ βάρος περισσότερο).

Ὅσον ἀφορᾶ τοὺς «ζῶντες» συναγωνιστὲς Ἕλληνες δὲ νομίζω πὸς ὑπάρχει ἔδαφος συζητήσεως. Ἡ Σουηδικὴ Ἀκαδημία διάλεξε μὲ σειρὰ κριτήρια, γιὰ τὰ ὁποῖα ἀπολύτως ὑπεύθυνη εἶναι αὐτὴ καὶ ὄχι τὸ ἔργο τοῦ Σεφέρη ἢ ἡ ιδιότητά του (ἀρετοὶ τῶν ξένων κρατῶν πού τιμήθηκαν δὲν εἶχανε διπλωματικὴν ιδιότητα, ἐνῶ πολλοὶ τοῦ διπλωματικοῦ κλάδου, μετὰ ἔργο ἐπίσης σεβαστό, δὲν τιμήθηκαν). Ἄν πάρουμε τὸ σημεῖον «ἐλληνικότητα»; Μὰ κανένας δὲν ἀρνίεται πὸς τὸ ἔργο τοῦ Σεφέρη δὲν κινεῖται μετὰ τὸν ἑλληνικὸ χῶρο, ὅπως ἀκριθῶς πιθανὸ νὰ κινεῖται καὶ τοῦ ἀντιπάλου του. Οἱ πολιτικὲς ἀπόψεις; Νομίζω πὸς ὁ Σεφέρης ἔχει ἀρετὰ φιλελεύθερες ιδέες. Ὡς διπλωμάτης ἀσφαλῶς ἀντιπροσώπευε μιὰ δυτικὴ χώρα πού ἔχει τὶς δυτικὲς ἀπόψεις περὶ δημοκρατίας. Ἀλλὰ ἡ Σουηδικὴ Ἀκαδημία βράβευσε κατὰ τὸ παρελθόν καὶ κομμουνιστὲς, καθὼς καὶ γενικὰ ἀριστεροῦς μετὰ σαφῆ προσήλωση στὴ δημοκρατία τῶν ἀνατολικῶν ἀπόψεων τόσο στὸ ἔργο τους ὅσο καὶ στὴν προσωπικὴ πολιτικὴ τους δράση, χωρὶς νάνα «μετανοηθέντες».

Πολλοὶ προβάλλουν ὡς κατηγορία τὸ ὅτι τὸ ἔργο τοῦ Σεφέρη εἶναι γνωστὸ σὲ στενὸ κύκλω, καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἀντιπροσωπεύει τὸν Ἕλληνα. Νομίζω πὸς ἡ κατηγορία ἔχει μέσα της ἀρε-

τὸ παραλογισμό. Ἐνα ἔργο δὲν κρίνεται μετὰ τὸν ἀριθμὸ ἐντύπων πού πωληθήκανε («best seller», ἢ νέα διαφημιστικὴ μόδα). Τότε τὰ λαϊκὰ περιοδικὰ καὶ τὰ πορνογραφήματα θάπρεπε νὰ πάρουν... βραβεῖο μετὰ βάση τὴ μεγάλῃ τους κυκλοφορία καὶ νὰ ξεγραφτῆ ὁ Καβάφης πού ὡς τελευταῖα εἶχε τὴ μικρότερη γιὰ τόσον ὀνομαστὸ ποιητὴ κυκλοφορία. Ὁ Σικελιανὸς πρὶν ἐκδόσθαι τὸ «Λυρικὸ Βίβλ» του πόσοι τὸ διαβάσανε; (κι' ἀπὸ τοὺς θαυμαστὲς του ἀκόμα;) Ἀλλὰ τὸ ἔργο τοῦ Σεφέρη, μέσον δευτέρων ποιητικῶν χειρῶν καὶ μετὰ τὴν προβολὴ τῆς κριτικῆς πού εὐνοοῦσε τὶς νέες τάσεις (Καζαντζάκης), ἐπηρέασε ἀρετοῦς τῆς μετὰ τὸ 30 γενιᾶς καὶ συνέτεινε μαζί μετὰ τὸ ἔργο διδυτῶν ἄλλων (Ἐλύτη π.χ.) νὰ μπῆ ὁ μοντέρνος ποιητικὸς τρόπος τῆς Εὐρώπης μετὰ τὴ νεοελληνικὴ ποίηση. Τοῦτο τάχα δὲν εἶναι μεγάλος τίτλος γιὰ νὰ προσεχτῆ ἀπὸ ἐμᾶς πρῶτον καὶ ἀπὸ τὴ Σουηδικὴν Ἀκαδημία δεύτερον; Ἡ ἱστορία ὄχι τῆς λογοτεχνίας μόνο ἀλλὰ καὶ ἄλλων τομῶν τῆς ἀνθρώπινης δραστηριότητος δίνει σωρὸ παραδείγματα ἐπιθρόσεων ὄχι κατὰ πρῶτο λόγο καὶ ἀπ' εὐθείας, ἀλλὰ μέσον ἄλλων ἐνδιαμέσων (ὁ Ἀριστοτέλης μέσον τῶν Ἀράβων π.χ.).

Ἀσφαλῶς δὲν ἀγνοοῦν τὸν παραλογισμό τῶν παθῶν, ἰδίως σ' ἐμᾶς τοὺς μεσογειακοὺς λαοὺς. Γι' αὐτὸ καὶ βρῖσκω τὶς δικαιολογίες—προφάσεις τῶν μετὰ τὸ γάντι ἐπιθέσεων κατὰ τοῦ Σεφέρη. Στὸ κάτω-κάτω δὲν ὑπάρχει ἀνθρώπος μετὰ μὴν ἀξία, πού νὰ μὴν ἔχη τοὺς συναγωνιστὲς—ἀντιπάλους, τοὺς ἀντιφρονούντες καὶ τοὺς καλῆ ἢ κακῆ τῆ πίστει ἀρνητὲς. Καὶ δὲν ἔξερω καμμιά ἀνθρώπινη δύναμη, εἴτε αὐτὴ λέγεται παιδεία, εἴτε παράδοση καὶ πολιτισμὸς, πού ν' ἀλλάξῃ στὸ σημεῖο αὐτὸ τὴν ἀνθρώπινη φύση.

Ἐνα εἶναι, ὁστόσο, τὸ γεγονός: πήραμε ἐμῆς οἱ Ἕλληνες τὸ βραβεῖο Νόμπελ. Μᾶς τῶδωσε ὁ ποιητὴς Γιώργος Σεφέρης. Μένει σ' ἐμᾶς ὅλους, μικροῦς ἢ μεγάλους, φίλους ἢ ἀντιφρονούντες, ν' ἀξιοποιήσουμε τὴ βράβευση γιὰ κέρδος ὁλωνῶν. Κι' ἀπὸ ὅδω πιά ἀρχίζει τὸ δύσκολο ἔργο.

ΤΙΜΗΤΙΚΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ

Ἡ διάκριση σ' ὅποιονδήποτε τομέα — ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πολιτικὴ — εἶναι μιὰ τιμὴ πού ἀντανάκῃ σὲ στενότερο ἢ εὐρύτερο κύκλω ἀναλόγως τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ τομέα. Στὸν στρατιωτικὸν τομέα ἡ διάκριση δείχνει ἀντρεία καὶ ἐξαιρετικὲς ὑπηρεσίες στὸ στρατό, δηλώνει χρόνον ὑπηρεσίας ἢ εἶναι ἀναμνηστικῆς φύσεως. Στὸν ἐπιστημονικὸ καὶ κοινωνικὸν τομέα ἡ διάκριση ἐπισημαίνει μιὰ ἐπίδοση σημαντικῆ. Στὸν πολιτικὸν τομέα ἡ διάκριση ἔχει τὴν ἄλφα ἢ βήτα σημασία ἀναλόγως τῆς ἀρχῆς πού τὴ δίνει καὶ ἀναλόγως τῶν πολιτικῶν ὑπηρεσιῶν ἀπὸ τὶς ὁποῖες αὐτὴ κερδήθηκε.

Πάντως ἡ διάκριση γιὰ ἐπιστημονικοὺς καὶ κοινωφελεῖς σκοποὺς θεωρεῖται ὡς ἡ ἀνώτερη

γιά τὸ ἠθικὸ ἀντίκρουσμά της. Στὴν περίπτωσιν αὐτὴ δὲν ἔχει καμμιά σημασία ἢ ἀρχή, πού τὴ δίνει· σημασία ἔχει τὸ ἔργο τοῦ τιμωμένου.

Ἡ τιμὴ πού ἔγινε στὸ δῶρα Κ. Σπυριδάκι μὲ τὴν ἀπονομὴ τοῦ χρυσοῦ μεταλλίου τοῦ «Ἰνστιτούτου Γκαίτε» (τὸ ὅποιον εἶναι καθαρῶς πολιτιστικὸν ἴδρυμα) ἀντανακλᾷ σὲ ὅλους. Ἡ προσπάθεια τοῦ δῶρα Σπυριδάκι νὰ διαδώσῃ καὶ τὴ γερμανικὴ γλῶσσα στὴν Κύπρου — μὲς τῆ γενικῆ τὸν προσπάθεια νὰ καλλιεργήσῃ τὴν ἐκμάθησιν ξένων γλωσσῶν ὡς τῆς ἀγγλικῆς, γαλλικῆς, ἰταλικῆς καὶ ἄλλων — δηλώνει τὸ πόσον ὀρθά ὁ ἐκπαιδευτικὸς αὐτὸς εἶδε τὴν ἐπιτόπιά μας ἀνάγκη γιὰ γνώσιν πολλῶν γλωσσῶν. Ἡ Γερμανία διὰ τοῦ «Ἰνστιτούτου Γκαίτε» τὸν τίμησε μὲ τὸν πρόποιντα τρόπο (δὲν ἔχει γιὰ μᾶς σημασία ποιὰ Γερμανία τὸν τίμησε — δυτικὴ ἢ ἀνατολική — γιατί μὰ εἶναι ἡ γερμανικὴ γλῶσσα, πού τὴν ἐκμάθησίν της βοήθησε ὁ τιμώμενος).

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΚΡΙΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Ἄντ. Ι. Σωτηριάδης: Ἡ μαιευτικὴ στὴν Κύπρου ἀνάμεσα στὸν λαό, Πάφος—Κύπρος, 1963.

Εἶναι ἀπολύτως δεχτὴ ἡ δήλωσις τοῦ συγγραφέα πού θεωρεῖ τὸ ἔργο του ὡς ἀπλὴ προσφορὰ «γιὰ τὸ ἱστορικὸ καὶ λαογραφικὸ ζήτη ἐνδιαφέρον». Ὡστόσο ἂν προσπαθοῦσε λίγο νὰ χρησιμοποιήσῃ τίς συγκρίσεις μὲ τὰ ὅμοια τοῦ ἑλλαδικοῦ κομποῦ, νὰ ἀνεύρῃ ὁμοιότητες ἢ παρεκκλίσεις ἀπὸ τὰ ὅσα πίστευαν οἱ ἀρχαῖοι, θὰ ὀδηγοῦταν σὲ κάποιες ἐξηγήσεις μὲ ἀποτέλεσμα νὰ δώσῃ καὶ ἕνα ὀλίγελα ἐπιστημονικὸ ἔργο. Πάντως δικαίωμα τὸ νὰ σταθῇ σ' ὅποια βαθμίδα τὸ θέλει ὁ ἴδιος.

Παρ' ὅλη τὴν συγκρατημένη ὁμολογία τοῦ συγγραφέα, πού θεωρεῖ τὸ ἔργο του ὡς ἀπλὴ προσπάθεια, νομίζω πὼς κατόρθωσε πολλὰ καὶ ἡ συμβολὴ του στὴν κυπριακὴ λαογραφία πρέπει νὰ λογίζεται μεγάλη. Ἄν ἐξαφρόσουμε τρία-τέσσερα βιβλία, ὑπάρχουν πολὺ λίγα στὴν κυπριακὴ λαογραφία πού ἐξετάζουν εἰδικὰ τὴν λαϊκὴν ἰατρικὴ τῆς Κύπρου, κ' αὐτὰ πολὺ εἰσδεχτικά, καὶ μ' ἀσυστηματοποίητο τρόπο, πού δίνουν πάντοτε τὴν ἐντύπωσιν τοῦ γνήσιου μαζέματος ὕλικου καταγραμμένου πρόχειρα. (Ν. Κυριαζῆς, Γ. Σπανόπουλος). Μπορεῖ νὰ βρισκόνται κάπως περισσότερες μελέτες τῆς ὁποιασδήποτε βαθμίδος πάνω στὸ θέμα αὐτὸ στὸν κυπριακὸ περιοδικὸ τύπο, γραμμένες ἀπὸ γιατροὺς ἢ ἄλλων ἐπιστημονικῶν κλάδων λαογράφους (Γ. Παπαχοραλάμους, Κυρ. Χατζηγιάννου, Ν. Κληρίδης, Κ. Χρυσάνθη καὶ ἄλλ.). Πάντως ὁ τομέας αὐτὸς τῆς λαογραφίας δὲ μελετήθηκε ἐξάντητικὰ, ὥστε ἡ καθὲ συμβολὴ εἶναι εὐπρόσδεκτη, πολὺ περισσότερο ἂν ἡ συμβολὴ αὐτὴ ἀναφέρε-

ται σὲ εἰδικότητα πού περιλαμβάνει ὕλικὸ ἀρκετὸ κ' ἐπεκτείνεται καὶ σὲ συγγενικοὺς κλάδους.

Τὸ κύριον σῶμα τοῦ βιβλίου διαφεύεται σὲ πέντε κεφάλαια: ποιὲς ἐξασκοῦσαν τὴ μαιευτικὴ φροντίδες πρὸ τοῦ τοκετοῦ, φροντίδες κατὰ τὸν τοκετό, φροντίδες μετὰ τὸν τοκετό, φροντίδες γιὰ τὸ νεογέννητο. Σ' ὅλα τὰ κεφάλαια βοίσκεται ἀξιοσημεῖοτο ὕλικὸ (λαογραφικὸ καὶ γλωσσολογικὸ), πού ἐκτίθεται μὲ ὕψος εὐχάριστο, γι' αὐτὸ ἐλκύει τὸν καθένα καὶ ὄχι μόνον ἐκείνους πού ἔχουν εἰδικὰ ἐνδιαφέροντα.

Ὁ πρόλογος τοῦ βιβλίου νομίζω πὼς γράφτηκε μὲ κάποια βιασύνη. Ἐφόσον αὐτὸς ἀφορᾷ τὸ ἐπιστημονικὸ μέρος — ἱστορικὸ — θάπρεπε νάχη μεγαλύτερη ἄπλα καὶ νὰ κατατοπίζη περισσότερο, ἰδίως τοὺς μὴ εἰδικούς. Ἐξάλλου ἡ εἰσαγωγή, πού ἀκολουθεῖ, τοποθετεῖ τόσο καλὰ τὰ πράγματα πού περίττεινε ὁ πρόλογος αὐτὸς.

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΓΕΝΙΚΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

Ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Κοινωνικὴ Συνέλευσις Κύπρου ψηφίστηκε σὲ νόμο νομοσχέδιο περὶ Κέντρου Ἐπιστημονικῶν Ἐρευνῶν κατὰ εἰσήγησιν τοῦ προέδρου τοῦ σώματος δρος Κ. Σπυριδάκι. Τὸ Ἐπιστημονικὸ Κέντρο Ἐρευνῶν λειτουργεῖ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους, ἀλλὰ τώρα πιά νομιμοποιεῖται. Κατὰ τὸ λιγύμινο διάστημα τῆς λειτουργίας τοῦ Κέντρου ἔγιναν προετοιμασίες καὶ προπαρασκευαστικὴ ἐργασία στοὺς τομεῖς γλωσσολογίας, λαογραφίας, ἱστορίας καὶ γενικῆς βιβλιογραφίας.

ΚΥΠΡΙΟΣ ΣΚΗΝΟΘΕΤΗΣ

Ὁ κ. Εὐῆς Γαβρηλίδης σκηνοθέτησε τὸν «Κοζάκο» τοῦ Ὀυγγρου συγγραφέα Φ. Μόλναρ στὸ «Θέατρο Κεντρικὸ» μὲ πρωταγωνιστὴ τὸν Δημ. Χόρν. Ἡ ἀθηναϊκὴ κριτικὴ, καὶ προπαντὸς ὁ Τερζάκης, ἀναφέρθηκε εὐφρόμως στὴν εὐσυνειδητὴ σκηνοθετικὴν ἐργασία τοῦ κ. Γαβρηλίδη.

Ὁ ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΣΤΟ ΛΟΝΔΙΝΟ

Ὁ Κύπριος ζωγράφος Ἄ. Διαμαντῆς ἐκθέτει ἔργα του στὴν Αἴθουσα Ἐκθέσεων τοῦ Κοινοπολιτειακοῦ Ἰνστιτούτου Καλῶν Τεχνῶν στὸ Λονδίνο.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Φωτεινὸ Ὅριζόντες (Λευκωσία) ἀρ. 16 — Ἄγων (Λευκωσία) ἀρ. 9 — Cyprus To-day (Λευκωσία) Supplements ἀρ. 4, 5, 6, 7 (11) — Περιοδικὸ Ἑλληνικῶν Βορείου Ἑλλάδος (Θεσσαλονίκη) ἀρ. 73 — Κρητικὴ Ἔσθια (Χανιά) ἀρ. 139 — Ἡ Νέα Ὑόρκη (Ν. Ὑόρκη) ἀρ. 181 — Μαρσβάν (Curitiba Parana Βραζιλία) — Κήρυξ (Μόρφου) ἀρ. 1, 2, 3 — Θρακικὰ Χρονικὰ (Ξάνθη) ἀρ. 13 — Μαθητικὸ Ἀντίλαλο (Λευκωσία) ἀρ. 3 — Πάντα Ἐμπρός (Λευκωσία) ἀρ. 14 — Στοιχειώδης (Π. Φάληρο) ἀρ. 4/5 — Κρῖκος (Λονδίνο) ἀρ. 159 — Νέα Ἐποχὴ (Λευκωσία) ἀρ. 62.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

Ζ α φ ε ἴ ρ η Σ τ ᾶ λ ι ο υ : Ἰσραήλ, Ἀθήνα, 1963.

Κ ὠ σ τ α Μ ὀ ν τ η : Κλειστὲς Πόρτες, Λευκωσία, 1964.

Θ . Ἀ ρ ὠ ν η : Ἡ Κύπρος μας, Ἀθήνα, 1964.

UTENDI WA LIONGO

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΛΙΟΓΚΟ

(Μετάφραση από τη Σουαχίλι)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τὸ Ἑλληνικὸ κείμενο τοῦ ποιήματος ποὺ δημοσιεύουμε εἶναι μετάφραση ἀπὸ τὴ Σουαχίλι, μὰ Ἀφρικανικὴ γλῶσσα ποὺ παρουσιάζεται γιὰ πρώτη φορὰ στὰ χρονικὰ τῆς μεταφραστικῆς μας λογοτεχνίας. Ἀποτελεῖ τοῦτο μὰ πρώτη προσπάθεια τοῦ μεταφραστοῦ νὰ μεταμοσχεύσῃ στὴ γλῶσσα μὲ τὴ πὸ ἀρχαία γραμματολογικὴ παράδοσι τὰ πνευματικὰ δημιουργήματα τοῦ Νεγροαφρικανικοῦ πολιτισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ν' ἀποδώσῃ ἕνα διαφορετικὸ τρόπο σκέψεως λαῶν ποὺ ἱστορικὰ καὶ ἀνθρωπολογικὰ ἐξελίχθησαν πάνω σὲ γραμμὲς διαφορετικὲς ἀπ' ἐκεῖνες ὅχι μόνο τοῦ κλασσικοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἰνδοευρωπαϊκῆς ὁμοφυλίας γενικὰ (1). Αὐτὸ τὸ τελευταῖο εἶναι, μπορῶ νὰ πῶ, τὸ πὸ δύσκολο μέρος τῆς προσπάθειάς αὐτῆς, ποὺ θέλω νὰ ἐλπίζω ὅτι θὰ προωθῆσῃ στὸ μέλλον πάνω σὲ εὐρύτερες γραμμὲς καὶ μέσα σὲ γενικώτερα πλαίσια. Ἡ ἀνθρώπινη σκέψῃ ἐξωτερικεύεται καὶ παίρνει συγκεκριμένη ὑπόστασι στὴ γλῶσσα, πρέπει ὅμως νὰ λεχθῆ πὼς στὴν Ἀνθρωπολογία μὲ τὸν ὅρο γλῶσσα δὲν περιοριζόμαστε ἀπλῶς στὸν προφορικὸ καὶ γραπτὸ λόγο, ἀλλὰ καὶ σ' ἕνα σωρὸ ἄλλες ἐκδηλώσεις τοῦ ψυχικοῦ βίου, κ' ἔτσι ἔχομε λ.χ. τὴ μμητικὴ καὶ τὴ χειρονομικὴ γλῶσσα, ποὺ σήμερα εἶναι κυρίως ὄργανο τῶν κωφάλαλων, μὰ ποὺ στὰ προϊστορικὰ στάδια ἐπαίξε βασικὸ ρόλο στὴ πνευματικὴ ἐξέλιξι τῆς ἀνθρωπότητος. Σήμερα ἀκόμη στὶς ἀρχαῖες κοινωνίες ἡ μμητικὴ καὶ χειρονομικὴ γλῶσσα παίξει σημαντικὸ ρόλο στὴν ἐξωτερικεύσι τῆς σκέψεως, ἕνα δὲ ἐξαιρετὸ παράδειγμα μὰς τέτοιας ἐξωτερικεύσεως παρέχουν πολλοὶ Ἀφρικανικοὶ χοροὶ ποὺ ὅχι μόνο ἐκφράζουν μὰ δεδομένη ψυχικὴ κατάστασι, ἀλλὰ πολλὲς φορὲς «διηγόνται» περιστατικὰ καὶ γεγονότα τοῦ συλλογικοῦ βίου μὲ τρόπο τόσο δυνατὸ καὶ ἐκφραστικὸ, ὅσο δὲν θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ γίνῃ μέσον τοῦ προφορικοῦ ἢ γραπτοῦ λόγου.

Στὴν εἰδικὴ περίπτωσι ποὺ μὰς ἀφορᾷ εἶχαμε νὰ κάνουμε μὲ μὰ ἀπὸ τίς πὸ ἐξελιγμένες ἀφρικανικὲς γλῶσσες, τῆ Σουαχίλι, μὰ Νεγροαφρικανικὴ γλῶσσα ποὺ ἀνήκει στὴ μεγάλη γλωσσικὴ ὁμοφυλία Μπαντοῦ, ὁμοφυλία τῆς ὁποίας ἔχουν γνωστῆ μέχρι σήμερα περίπου ὀκτακόσιες γλῶσσες καὶ διάλεκτοι. Οἱ Μπαντοῦ ἀποτελοῦν μὰ μεγάλη φυλετικὴ οἰκογένεια, ποὺ τὴ συνθέτουν λαοὶ ἔθνολογικὰ ὁμογενεῖς, καὶ ποὺ καταλαμβάνει τὸ νότιο περίπου ἡμισυ τῆς Ἀφρικανικῆς Ἠπείρου, ἀρχίζοντας σὲ πολλὰ σημεῖα ἀπὸ τίς ἀμέσως πρὸς βορρᾶ τοῦ Ἰσημερινοῦ περιοχῆς καὶ φθάνοντας μέχρι τὴ Νότιο Ἀφρικῆ. Πρέπει ὅμως ν' ἀναφέρω πὼς τὰ φυλετιολογικὰ ὄρια τῶν Ἀφρικανικῶν λαῶν εἶναι κάτι τὸ ἐξαιρετικὰ περίπλοκο, ποὺ μόνο μὲ αὐστηρὴ ἀνθρωπολογικὴ ἔρευνα μπορεῖ νὰ καθορισθῆ (2), γι' αὐτὸ καὶ ἡ πὸ πάνω ἔνδειξι γιὰ τὰ φυλετικὰ ὄρια Μπαντοῦ χρησιμεύει ἀπλῶς γιὰ νὰ κατατοπίσῃ τὸν μὲ μμημένο ἀναγνώστη. Ἀντίθετα ἀπὸ τίς γλῶσσες τῆς ἄλλης μεγάλης φυλετικῆς οἰκογενείας, τῶν Σουδανικῶν λαῶν, ποὺ κατέχουν τὴν ἀπέραντη ζώνη νοτίως καὶ κατὰ μῆκος τῆς Σαχάρας ἀπὸ τὸ κράτος τοῦ «Σουδάν» μέχρι τὴ Δυτικὴ Ἀφρικῆ, ποὺ χαρακτηρίζονται ἀπὸ μεγάλη ἐπίσης διαφοροποίησι μὰ καὶ ἔντονη ἀνομοιογένεια, οἱ γλῶσσες Μπαντοῦ παρουσιάζουν ἀξιοσημείωτη ὁμοιογένεια, μεγαλύτερη ἴσως ἀπ' αὐτὴ ποὺ παρουσιάζουν οἱ Ἰνδοευρωπαϊκὲς γλῶσσες. Ἡ ὁμοιογένεια τῶν εἶναι τέτοια, ὥστε ὁ Ἀνθρωπολόγος ποὺ εἶναι μπισμένος στὶς γενικὲς ἀρχὲς τῆς Γλωσσολογίας Μπαντοῦ νὰ εἶναι σὲ θέση ν' ἀναγνωρίσῃ μὰ γλῶσσα τῆς οἰκογενείας αὐτῆς ποὺ δείγματά της δὲν συνήτησε οὔτε ἐμελέτησε προηγουμένως (3).

Ἡ Σουαχίλι (Κι—Σουαχίλι κατ' ἀκριβείαν) εἶναι ἡ γλῶσσα τῶν Σουαχίλι (κατ' ἀκριβείαν: Βα—Σουαχίλι), δηλαδὴ τῶν «ἀνθρώπων τῆς ἀκτῆς», γιὰτὶ ἀπὸ τὸ πὸν παλῆν χρόνια ἡ φυλὴ αὐτὴ Μπαντοῦ κατοικοῦσε τὴν ἀνατολικὴ ἀκτῆ τῆς Ἀφρικῆς, ἰδιαίτερα τῆς Ταγκανίκας, μὲ κοιτίδα τὴ περιοχὴ ἀπέναντι στὰ νησιά Πέμπα καὶ Ζανζιβάρη. Οἱ σημερινοὶ Σουαχίλι, ἂν καὶ λαὸς βασικὰ Μπαντοῦ, ἔχουν ἀφομοιώσει πολλὰ ξένα φυλετικὰ στοιχεῖα καὶ ἔχουν ἀφομοιωθῆ καὶ οἱ ἴδιοι σὲ βαθμὸ ποὺ νὰ παρουσιάζονται σὰ μὰ διαφοροποιημένη ἔθνικη οἰκογένεια. Αὐτὴ ἡ διαφοροποίησι ἀντανανκλάται στὴ γλῶσσα τους, ποὺ παρ' ὅλο ὅτι ἡ γραμματικὴ τῆς δομὴ καὶ τὸ βασικὸ τῆς λεξιλόγιο εἶναι Μπαντοῦ, ἔχει πλουτισθῆ μ' ἕνα σημαντικώτατο ἀριθμὸ ξένων λέξεων ἀνάλογα μὲ τίς ξένες ἐπιδράσεις ποὺ ὑπέστη, γι' αὐτὸ συναντοῦμε σ' αὐτὴ λέξεις Ἰνδικῆς, Περσικῆς, Πορτογαλλικῆς ἀκόμη κ' Ἀγγλικῆς, μὰ πὸ πὸν καὶ σὲ μεγάλο βαθμὸ, Ἀραβικῆς. Πραγματικὰ ἡ ἀνατολικὴ ἀκτῆ τῆς Ἀφρικῆς, ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Μομπάσας μέχρι τὴν περιοχὴ τῆς Μοζαμβίκης ὑπῆρξε ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα καὶ σὲ μεγάλο βαθμὸ στὸ Μεσαῖωνα χῶρος ἐπαφῆς διαφόρων πολιτισμῶν ποὺ ἀνταγωνίστηκαν διαδοχικὰ γιὰ ἐπικράτησι (4), τόσο γιὰ τὰ πλούσια φυσικὰ προϊόντα ποὺ παρῆιξε ἡ ἀκτῆ,

ὅσο και γιά τίς δυνατότητες ἐμπορίας μέ τό ἐσωτερικό τῆς Ἠπείρου πού μόνο ἀπό τή μεριά αὐτή ἦταν δυνατό νά γίνῃ πρσιτό. Τό μεγαλύτερο ἐμπόριο ἐξωτικῶν τροπικῶν προϊόντων, καθὼς και τό πανόρχαιο ἐμπόριο σκλάβων πού διαωνίσθηκε ὡς τά νεότερα χρόνια, διεξήγοντο ἀπό μεγάλα καραβάνα πού εἰσέδναι στό ἐσωτερικό τῆς χώρας, και κατόπι ἀπό πολλοὺς μῆνες, ἢ και χρόνια, πορεία και διαμονή στό ἐσωτερικό κατέληγαν στά μεγάλα ἐμπορικά κέντρα τῆς ἀκτῆς, τῆ Μομπάσα, τὸ Ντάο—ες—Σαλάμ, τῆ Ζανζιβάρη κ.ἄ. Στῆ τελευταία αὐτῆ μεγαλόνησο, πού ὁ ὑποφαινόμενος περιηγήθηκε τό 1961, σώζεται ἀκόμη μερικά μίλια ἔξω ἀπό τῆ πρωτεύουσα τό ἐρεῖπιο μᾶς ὑπογείου οἰκοδομῆς, δίπλα σ' ἓνα μυστικό ὄρυο, ὅπου «ἀποθήκευαν» τοὺς σκλάβους μέχρι νά τοὺς παραλάβῃ τό μεταγωγικό πλοιο πού θά τοὺς μετέφερε στίς ξένες ἀγορές. Στῆ θέση τοῦ μεγάλου σκλαβοπάζαρου τῆς Ζανζιβάρης, ἐνός ἀπό τά πύξαιουστά τῆς Ἀφρικής, ὁ μέγανος Ἀγγλος φιλόανθρωπος και ἱεραπόστολος Ἐδουάρδος Στήαρ, ἀπό τοὺς θεμελιωτῆς τῆς φιλολογίας Σουαχίλι, πού προσέστη τῆς Ἐπισκοπῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικής, ἔκτισε περιώνυμο ναὸ εἰς τό ὄνομα τοῦ Σωτῆρος, πού ὑπέθεξε ὁ καθεδρικός ναὸς τῆς Ἐπισκοπῆς και μέσα στόν ὅποιο ἐτάφη. Πάνω στόν τάφο του πού εὐρίσκειται πίσω ἀπό τό μεγάλο βωμό τοῦ ναοῦ ὑπάρχει ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή στῆ Σουαχίλι πού ἀντεγράψαμε :

Hapa wastarehe mwili wa Edward Steere Askafu wetu wa tato. Aliyekufa August 27 A.D. 1882.

δηλ. Ἐδῶ ἀναπαύεται τό σῶμα τοῦ Ἐδουάρδου Στήαρ, τρίτου ἡμῶν ἐπισκόπου. Ἀπέθανε τῆ 27ῃ Αὐγούστου 1882 μ.Χ.

Ἡ ἀσυνήθης αὐτῆ συγκυρία πολιτισμῶν μέ ἐπίκεντρο τὴν ἀνατολική ἀκτῆ εἶχε ὡς συνέπεια τὸν ἐμπλουτισμό τῆς Σουαχίλι μέ πολλά ξένα στοιχεία, μᾶ πολλὸ περισσότερο συνέβαλε στῆ διαμορφωση τοῦ πολιτισμοῦ τῶν κατοίκων, πού ἀπό ἀρχαῖος Μπαντού ἐξελίχθη σὲ μᾶ νέα μορφή στὴν ὁποία διακρίνουμε τά ἱστορικά στοιχεία δίπλα στά πρωτόγονα. Σ' αὐτό ὀφείλεται τό γεγονός ὅτι ἡ Σουαχίλι εἶχε τῆ μοναδική τύχη, πού ἐλάχιστες ἄλλες Ἀφρικανικὲς γλώσσες συμμερίσθησαν, νά ἐξελιχθῇ ἀφ' ἐνός σὲ βαθμὸ τελειότητος πού τῆς ἐπέτρεπε νά διαφοροποιηθῇ σὲ γλωσσικούς κλάδους πού ξεφεύγουν τά ὅρια τῆς ἀπλῆς διαλεκτικῆς διαφοροποιήσεως, κ' ἀπό τὴν ἄλλη μεριά νά καταστῇ ἐκφραστικό ὄργανο κατάλληλο γιὰ τῆ καλλιέργεια τοῦ γραπτοῦ λόγου και τὴν ἀνάπτυξη λογοτεχνικῶν εἰδῶν. Ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτῆ μορεὶ νὰ πῆ ὅτι ἡ Σουαχίλι ἔχει νά ἐπιδείξη σῆμερα τῆ πύξαιου «γραμματολογική» παράδοσι ἀνάμεσα στίς Νεγροαφρικανικὲς γλώσσες, ἔτσι πού μόνο δυὸ τρεῖς ἄλλες γλώσσες, ὅπως ἡ Χάουζα (Νιγηρία) ἢ ἡ Ζουλοῦ (Ν. Ἀφρική) εἶναι σὲ θέση νά τῆ συναγωνισθοῦν. Σῆμερα, μᾶ μόνιμη Ἐπιτροπὴ ἐνοποιήσεως τῆς γλώσσας ἀποτυπώνεται ἀπὸ γλωσσολόγους περιοπῆς, πού ἤδρευε τὸ Πανεπιστήμιο Μακερέρε στῆ Καμπάλα (Οὐγκάντα) και πού τώρα ἐδρεύει στό Ντάο—ες—Σαλάμ, συντονίζει τίς προσπάθειες τῶν λογίων και τῶν μορφωμένων Ἀφρικανῶν γιὰ τῆ γλωσσική σταθεροποίηση τοῦ γραπτοῦ λόγου και τὴν ἀνάδειξη μᾶς προτύπου μορφῆς (standard) πού νά μορεὶ νά ἐξυπηρετῇ τά ἑκατομμύρια τῶν Ἀφρικανῶν πού καταλαβαίνουν και ὁμιλοῦν σῆμερα τῆ Σουαχίλι ἀπὸ τὸν Ἰνδικὸ μέχρι σχεδόν και τὸν Ἀτλαντικό Ὠκεανό. Γιατί, λόγω τῆς ἐμπορικῆς τῆς χρήσεως, ἡ Σουαχίλι διεδόθη εὐρύτατα και ἔγινε ἡ lingua franca ὅλης τῆς Ἀνατολικῆς και ἐνός μεγάλου μέρους τῆς Κεντρικῆς Ἀφρικής. Ὁ ὑποφαινόμενος συνήντησε γνώστας τῆς Σουαχίλι στῆ Λεοπολδβίλ, στά πρόθυρα τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ, και μύορεσε νά συνεννοηθῇ στῆ γλώσσα αὐτῆ μέ ὅλες τίς φυλῆς πού συνήντησε στό ὄρυο του στὴν Οὐγκάντα, Κένυα και Ταγκανίκα, σὲ μᾶ γεωγραφική ἔκταση δηλαδὴ ἰσοδύναμη περίπου μέ τῆ Ἑλληνική Εὐρώπη. Τὸ ἔργο τῆς Γλωσσικῆς Ἐπιτροπῆς Σουαχίλι (East Africa Swahili Committee) εἶναι ἀξιο τῆς πύξαιου μεγάλης προσοχῆς λόγω τοῦ βαθύ ἐκπολιτιστικοῦ ὀρου πού διαδραματίζει στὴν ἱστορική ἀνοδο μᾶς μεγάλης μερίδος Ἀφρικανῶν, μᾶ και λόγω τοῦ ἐπιστημονικοῦ χαρακτῆρα πού ἔχει. Ὁ ὑποφαινόμενος εἶχε τὴν εὐκαιρία νά παρακολουθῆ ἀπὸ κοντὰ τίς ἐργασίες τῆς γλωσσικῆς Ἐπιτροπῆς στὸ Πανεπιστήμιο Μακερέρε και νά κατατοπισθῇ λεπτομερῶς πάνω στό ἔργο τῆς και στό πρόγραμμα τῆς, στό ὅποιο ἀναγράφεται ἡ σύνταξις ἐνός μεγάλου φιλολογικοῦ λεξικοῦ τῆς Σουαχίλι (5). - Στόν καθηγητῆ J. W. T. Allen, ἐπίτιμο γραμματικό τῆς Ἐπιτροπῆς, πού μοῦ παρέσχε ὅλες τίς δέουσες πληροφορίες μέ πολύτιμες δημοσεύσεις τῆς Ἐπιτροπῆς, ἐκφράζω ἀπὸ τό μακρυνό αὐτό βῆμα σ' ἓνα ἀπὸ τά πύξαιου ἀρχαῖα ἰδιώματα τῆς ἀνθρωπότητος τίς εὐχαριστίες μου και τίς εὐχές μου, ὅπως κ' ἐκείνες τῆς Ἑλληνικῆς πατρίδος, γιὰ τῆ προκοπή και ἀνάδειξη μᾶς ἀπὸ τίς πύξαιου νεότευκτες γλώσσες τῆς ἀνθρωπίνης οἰκογενείας, τῆς Σουαχίλι.

Ὅπως εἶπαμε στῆ Σουαχίλι καλλιεργήθηκε ἀπὸ πολὺ νωρίς τό λογοτεχνικό εἶδος, πού ἔχει τίς ρίζες του, ὅπως και ὅλες οἱ λογοτεχνίες τοῦ κόσμου, στῆ δημοτικὴ ποίησι. Οἱ ξένες ἐπιδράσεις, προπαντὸς ἡ Περσικὴ και ἀργότερα σὲ σημαντικὸ βαθμὸ ἡ Ἀραβικὴ, συνέτειναν ὥστε ἀπὸ τὸν περσικό αἰῶνα νά ἔχομε λογοτεχνικά, και δὴ ποιητικά, ἔργα πού ξεφεύγουν ἀπὸ τὸν ἀνώνυμο χαρακτῆρα τῆς δημοτικῆς ποιήσεως και συμβάλλουν στῆ δημιουργία μᾶς γραπτῆς λογοτεχνικῆς παραδόσεως, στῆ μεταβίβαση τῆς ὁποίας ἐχρησίμευσε κατ' ἀρχάς

ή 'Αραβική γραφή, ή πρώτη «έθνική» γραφή τών Σουαχίλι. Πολλοί από τούς δημιουργούς τών λογοτεχνικών αυτών προτίουν δέν είναι καθ' έαυτο άμυγείς ίθαγενείς, άλλ' είτε άραβοποιημένοι Μπαντού, είτε άραβοιζόμενοι 'Αραβες, είναι στη πραγματικότητα Σουαχίλι με τό νέο έθνικό περιεχόμενο πού προσέλαβε ό θρος αυτός. Γιατί ό νέος πολιτισμός είναι τό προϊόν μιάς συνθέσεως, στην όποία τό ίθαγενές στοιχείο έδωσε τό ύλικό και τό ξένο στοιχείο τή διαπλαστική ένέργεια (6).

Η λογοτεχνία Σουαχίλι άρχισε νά γίνεται γνωστή μόλις κατά τις τελευταίες δεκαετίες τού περασμένου αιώνα με τήν Εύρωπαϊκή διείσδυση τής Μαύρης Ήπειρου και τή μεταγραφή ώρισμένων έργων πού άπεθσαυρίσθησαν σέ 'Αραβική γραφή, όπως τό πεζό χρονικό τού Πάτε ή τό ήθοιοθηροκευτικό ποίημα «Γκισάφι». Μά τό άποφασιστικό βήμα πού προώθησε τή συστηματική γνώση τού πνευματικού αυτού θησαυρού και συνάμα έδωσε ώθηση στη περαιτέρω καλλιέργεια και ανάπτυξη τού γραπτού λόγου ύπήρξε, κατά τή γνώμη μας, ή ανάπτυξη τής Νεγροαφρικανικής γλωσσολογίας και πύο ειδικά τής Φιλολογίας Μπαντού πού έάνησε τή προσοχή τής Εύρωπαϊκής Ακαδημαϊκής φιλολογικής επιστήμης πός τούς μέχρι τότε άγνωστούς τομείς τής αφρικανολογικής έρεύνης (7). 'Από τήν άλλη μεριά, οι Ιεραστοσολικές άνάγκες για τή διάδοση τού Χριστιανισμού και τή διδασκαλία τών Γραφών (8), και εργότερα οι άνάγκες τής Εύρωπαϊκής διοικήσεως, έπέσπυσαν τή μεταγραφή πολλών 'Αφρικανικών ιδιωμάτων σέ Λατινικό άλφάβητο, ή μεταγραφή δέ αυτή έγκαθίστα μά καινούργια έποχή στην ιστορία τών 'Αφρικανικών λαών γιατί διευκολύνει όχι μόνο τήν έρευνα τών 'Αφρικανικών γλωσσών και πολιτισμών από τούς Εύρωπαίους, μά καθιστά και στους 'Αφρικανικούς λαούς πύο προσιτές τις Εύρωπαϊκές γλώσσες και συνεπώς δημιουργεί τις προϋποθέσεις πολιτιστικής έπαφής και εκπολιτισμού (acculturation). Για νά κατανοηθή ή σημασία τής μεταγραφής τών 'Αφρικανικών γλωσσών, περισσότερες από 99% τών όποιων ήσαν άγραφες, άρχει νά μεταφερθούμε στη περίπτωση τών Σλαβικών λαών, τών όποιων ή πός τό άνω πολιτιστική πορεία χρονολογείται από τήν επινόηση και ύιοθέτηση τού Κυριλλικού άλφάβητου πού έκανε προσιτό σ' αυτούς τόν Βυζαντινοχριστιανικό πολιτισμό.

'Ανάμεσα σ' όλα τά ποιητικά προϊόντα τής Σουαχίλι ξεχωρίζουν δύο μεγάλα είδη, τά ποιήματα «Ουτέντι» (Utendi), και τά ποιήματα πού οι μελετητές άποκαλούν «μακρόστιχα». Τά δύο αυτά είδη χαρακτηρίζονται όχι μόνο από τό περιεχόμενό τών, έπιπύο κυρίως μά και διδακτικό για τό πρώτο, λυρικό κυρίως για τό δεύτερο, μά επίσης και από τή μορφή των και τή στιχογραφική τεχνική πού ακολουθούν. Ένώ τά ποιήματα Ουτέντι είναι συνήθως μεγάλες συνθέσεις πού μορφούν νά περιλαμβάνουν πολλές εκατοντάδες στίχους, τά «μακρόστιχα», πού όπως τό όνομά τους έμφανεί άποτελούνται από πύο μακρούς στίχους, είναι μικρότερες συνθέσεις διαφόρων κατηγοριών, όπως τά τραγούδια «Γκούγκου», πού τραγουδιούνται σέ γαμήλιες και άλλες γιορτές, και άλλα ποιήματα λυρικά, κυρίως έρωτικά, μερικά «έπαινετικά», πού έξιμνούν ώρισμένες άρετές με κοινοτικό περιεχόμενο κ.ά. 'Όσον άφορά τή τεχνική τού στίχου, τά ποιήματα Ουτέντι άποτελούνται από στροφές τεσσάρων βραχέων στίχων ή κάθε μιά, παρουσιάζουν δέ τά έξιξη όμοιοκαταληκτικά φαινόμενα: ό πρώτος, δεύτερος και τρίτος στίχος κάθε στροφής όμοιοκαταληκτούν ό τέτατος στίχος τής πρώτης στροφής όμοιοκαταληκτεί με τόν τέτατος στίχο όλων τών άλλων στροφών. Έχουμε δηλαδή δύο ειδών όμοιοκαταληξία, (α) τών τριών πρώτων στίχων κάθε στροφής μεταξύ των, και (β) όλων τών τετάρτων στίχων όλων τών στροφών μεταξύ των. Περισσότερα δεδομένα για τή στιχογραφική τεχνολογία τής ποιήσεως Σουαχίλι δέν μπορούμε νά προσθέσουμε έδώ, μά θα βρή ό ένδιαφερόμενος άναγνώστης στό βιβλίό τού Λύντον Χάρρις πού παραθέτουμε πύο κάτω.

Τό τραγούδι (ή έπος) τού Λιόγκο, τή μετάφραση τού όποιου δημοσιεύουμε, άνήκει στη κατηγορία τών Ουτέντι, έχει δέ πλοκή τή παράδοση πού δημιουργήθηκε γύρω από ένα ήρωα, τόν Λιόγκο, πού δέν φαίνεται νά είναι μυθικό πρόσωπο, πρώτα γιατί πλήθος παραδόσεων Σουαχίλι άναφέρονται στον ήρωα αυτό, και δεύτερο γιατί κάποιο φρούριο πού όνομαζόταν Σιάγκα (όχι ή πόλις Σιάγκα τής 25ης στροφής), με τό όποιο πολλές παραδόσεις συσχετίζουν τόν Λιόγκο και πού έθεωρείτο ως ιστορικά άνύπαρκο, κατόπι από έρευνα άπεδείχθη πός βρισκότανε σέ μιά περιοχή τού νησιού Πάτε. 'Όπωςδήποτε κι' άν έχη τό ζήτημα τής ιστορικής βάσεως τού ποιήματος, τό γεγονός είναι πός γρήγορα δημιουργήθηκε γύρω άπ' τή μορφή τού ήρωα ένας θρύλος πού διαιωνίστηκε με τή ποιητική έπεξεργασία μιάς σχετικής παραδόσεως. Δέν είναι λοιπόν παράξενο πός ή λαϊκή φαντασία έπλεξε μιά δλόκληρη σειρά από λογοτεχνήματα γύρω άπ' τόν μύθο τού Λιόγκο, από τά όποια μέρος μόνο άπεθσαυρίσθησαν από τούς μελετητές, και' άκριβεία εκείνα πού μερικοί σχετικά έγγράμματοι ντόπιοι τών πόλεων κατέγραψαν και διέσωσαν. Στη πραγματικότητα ή δημιουργική αυτή έργασία γύρω από τό μύθο τού Λιόγκο έξακολουθεί, ή εξακολουθούσε μέχρι προσφάτως, νά είναι ζωντανή. Γι' αυτό στη περίπτωση αυτή δέν μπορούμε νά πούμε πός κατέχουμε τήν όριστική μορφή τού ποιήματος έφ' όσον ή έπεξεργασία τού μύθου είναι έν τώ γίνεσθαι. Έχουμε μάλιστα και μιά πεχή διασκευή τής ιστορίας τού Λιόγκο, πράγμα πού μās θυμίζει τή πεχή διασκευή τού Βυζαντινού 'Ακριτικού έπους. Βέβαια ή πεχή αυτή διασκευή δέν είναι ή πρωτότυπη, ούτε

καί ἡ ἀντιπροσωπευτικώτερη ἀπό ἀποψη λογοτεχνική. Περιπλέον μὰ ἀπὸ τὶς ποιητικὲς διασκευὲς ξεφεύγει δὴλότελα ἀπὸ τὴν ἐπιχὴ τεχνουργία καὶ περιορίζεται σὲ καθαρὰ διδασκτικὸ περιεχόμενον ἐμπνεόμενον ἀπὸ τὴν ἱστορία καὶ τὰ παθήματα τοῦ Διόγχο. Αὐτὴ ἡ διδασκτικὴ διασκευὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ πεντάστιχες στροφές, στὶς δύο τελευταῖες ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦ ποιητῆ γιὰ τὸν ὁποῖο δίνει πληροφορίες σχετικὲς μὲ τὴ φυλὴ καὶ τὴ καταγωγὴ του.

Ὁ πρῶτος πὸ ἔκανε γνωστὸ τὸ ἔπος τοῦ Διόγχο στὴν Εὐρωπαϊκὴ Φιλολογία εἶναι ὁ Ἐδουάρδος Στήαρ, πὸν ἐξέδωσε τὴ πεζὴ διασκευὴ καὶ τὸ διδασκτικὸ ποίημα, πὸν μὸλις ἀναφέραμε, στὴ περίφημη συλλογὴ πὸν φέρει τίτλο «Ἱστορίες Σουαχίλι», καὶ πὸν εἶδε τὸ φῶς γιὰ πρώτη φορὰ τὸ 1870 (9). Ὁ ἴδιος ὁ Στήαρ δηλώνει πὸς ἡ πεζὴ διασκευὴ εἶναι περίληψη μᾶς πὸ μακροσκελοῦς ποιητικῆς διασκευῆς πὸν ἄκουσε νὰ τραγουδιέται σὲ γιορτές (10). Μετὰ τὸν Στήαρ, ὁ μεγάλος ἀφρικανολόγος καὶ θεμελιωτὴς τῆς Φιλολογίας Μπαντοῦ Κάρολ Μάινχοφ ἔκανε κριτικὴ ἔκδοσι τῆς διδασκτικῆς διασκευῆς πὸν προηγουμένως ἐξέδωσε ὁ Στήαρ, μὰ λαμβάνοντας ὑπ' ὄψει γιὰ τὴν ἀποκατάστασι τοῦ ποιήματος ἐκτός ἀπὸ τὸ κείμενον τοῦ Στήαρ κ' ἐκεῖνο τριῶν ἄλλων χειρογράφων (11). Ὡστόσο τὸ κύριον κείμενον τοῦ ἔπους στὴ πὸ ἐκτενὴ καὶ στιχουργημένη του μορφή παρέμενε μέχρι τὸ 1962 ἀνέκδοτον, ὁπότε περιελήφθη μὲ ἀρκετὲς παραλείψεις στὴν Ἀνθολογία τῆς ποιήσεως Σουαχίλι πὸν ἐξέδωσε ἡ Ὁξφόρδη μὲ ἐπιμέλεια τοῦ Λύντον Χάρρις (12). Παρὰ τὴν ἔλλειψη πληρότητος πὸν παρουσιάζει, ἡ τελευταία αὐτὴ ἔκδοσι περιέχει τὰ πὸ οὐσιαστικὰ μέρη τοῦ ποιήματος, συγκεκριμένα περιλαμβάνει 114 τετράστιχες στροφές καὶ δύο παρεμβλλόμενα ποιήματα, τὸ ἓνα ἀπὸ 12 στίχους μετὰ τὴ στροφή 103, πὸν ἀρχικὰ ἦταν καὶ ὑποτίθεται ἀκόμη ἀπὸ τὰ ἐλεγμένα τῆς διηγήσεως πὸς εἶναι αἰνιγματικὸ, καὶ τὸ ἄλλο ἀπὸ 18 τετράστιχες καὶ μακρόστιχες στροφές μετὰ ἀπὸ τὴ στροφή 113, πὸν εἶναι συνοδευτικὸ χοροῦ, ὅπως φαίνεται καθαρὰ ἀπὸ τὸ ἴδιον περιεχόμενον. Ἐν τούτοις τέσσερις στροφές τοῦ τελευταίου αὐτοῦ παρεμβλλόμενου ποιήματος, ἡ 14η ὡς τὴ 17η, δὲν εἶναι λυρικές, μὰ ἀφηγηματικὲς, καὶ κανονικὰ ἔπρεπε ν' ἀνήκουν στὸ κύριον σῶμα τοῦ ποιήματος. Τὰ κενὰ πὸν ὑπάρχουν στὸ κείμενον καὶ πὸν ἐμφαίνονται καθαρὰ ἀπὸ τὴν ἀρθρωσι τῶν στροφῶν, πρέπει νὰ θεωρηθοῦν μέχρι τῆς στιγμῆς ὡς ἀνέκδοτα. Ἡ μετάφρασι στὴν Ἑλληνικὴ βασίζεται πάνω στὴ τελευταία αὐτὴ ἔκδοσι, τῆς ὁποίας τὸ κείμενον ἀκολουθεῖ πιστά. Παραλείφθη μόνον μιά στροφή, ἡ 80η, γιὰτὶ εἶναι ἀσχετὴ μὲ τὸ νόημα τῶν ἐπομένων στροφῶν καὶ κανονικῶς συμπληρώνει τὸ νόημα τοῦ προηγουμένου ἀποσπάσματος πὸν παρελείφθη ἀπὸ τὸν ἐκδότη.

Ἡ γλῶσσα τοῦ ἔπους παρουσιάζει ἓνα σωρὸ ἀρχαϊσμοῦ καὶ ἰδιοτυπίες, τόσο στὴ μορφολογία, ὅσο καὶ στὴ σύνταξι καὶ τὸ λεξιλόγιον, πὸν τὴ καθιστοῦν σὲ πολλὰ σημεῖα δυσνόητη καὶ πολὺ ἀπομακρυσμένη ἀπὸ τὴ σύγχρονη γραφομένη καὶ ὁμιλουμένη Σουαχίλι. Ἡ σχέση τῆς πρὸς τὴ σημερινὴ μορφή τῆς γλώσσης μπορεί νὰ παραβληθῆ μὲ τὶς διαφορὰς πὸν παρουσιάζουν οἱ νεώτερες Ρωμανικὲς γλώσσες σὲ σύγκρισι μὲ τὴ μεσαιωνικὴ τους μορφή. Γι' αὐτὸ γιὰ τὴν ἀπόδοσι τοῦ κειμένου ἐλήφθησαν ἐξ ἴσου ὑπ' ὄψει οἱ μεταφράσεις πὸν ἔδωσαν οἱ πὸ πάνω ἐκδότες, δύο στὴν Ἀγγλική, καὶ μιά στὴ Γερμανικὴ, μὰ προπαντὸς αὐτὴ τοῦ Λύντον Χάρρις πὸν ἀναφέρεται στὸ πρωτότυπον κείμενον τοῦ ἔπους πάνω τὸ ὁποῖο ἐβασίσθη ἡ Ἑλληνικὴ μετάφρασι.

Ἄν καὶ προσπαθήσαμε νὰ παρακολουθήσουμε ὅσο γίνεται ἀπὸ κοντὰ τὸ κείμενον, αὐτὸ δὲν ἵπηρε πάντοτε δυνατὸν λόγῳ τῶν σοβαρῶν διαφορῶν πὸν παρουσιάζουν οἱ δύο γλώσσες, τόσο στὴ γραμματικὴ τους δομὴ, ὅσο καὶ στὸ λογικὸν τρόπο σκέψης. Γι' αὐτὸ σὲ ἀρκετὰ σημεῖα τὸ κείμενον τῆς μεταφράσεως ἐλευθεριάζει, χωρὶς ὅμως καὶ ν' ἀπομακρύνεται οὐσιαστικὰ ἀπὸ τὸ νόημα τοῦ πρωτοτύπου. Στὴ περίπτωσι τῶν ὀνομάτων τῶν διαφορῶν ἀρωμάτων πὸν ἀναφέρονται στὶς στροφές (ε') ὡς (η') τοῦ μετὰ τὴ στροφή 113 παρεμβλλόμενου ποιήματος, ἡ ἀπόδοσι ἔγινε μὲ ὀνόματα γνωστῶν σὲ μᾶς ἀρωμάτων, γιὰτὶ ἦταν κάπως ἀδύνατον νὰ ἐξευρεθοῦν τὰ ἀντίστοιχα στὴ γλῶσσα μας ὀνόματα τῶν ἐξωτικῶν ἀρωμάτων πὸν κατονομάζονται.

Ὁ ἀναγνώστης θὰ προσέξει ὠρισμένες ἀνακολουθίες στὴ λογικὴ συνέπεια τῆς ἀφηγήσεως, ὅπως καὶ μερικὰ σημεῖα ὅπου τὸ νόημα δὲν συμπληροῦται ἐπαρκῶς. Μὰ δὲν πρέπει οὔτε νὰ ξαφνιαστῆ γι' αὐτὸ οὔτε νὰ σπεύσῃ νὰ βγάλῃ πρόχειρα συμπεράσματα γιὰ τὴν ἀξία τοῦ ἔργου καὶ νὰ προβῆ σὲ ἐπιλόαιες ἐκτιμήσεις. Γιὰτὶ ἐκεῖ πὸν νομίζει ὅτι ὑπάρχει κάποια ἀνακολουθία ἢ ἀτέλεια στὸ νόημα, αὐτὸ μπορεί νὰ ὀφείλεται στὸν σχετικὰ διαφορετικὸν τρόπο τοῦ σκέπτεσθαι, πὸν πρὸς τὸ παρὸν ὁ μὴ μνημένος ἀναγνώστης δὲν μπορεί ν' ἀντιληφθῆ. Ὁ ἀνθρωπολόγος ὅμως εἶναι σὲ θέση νὰ διευσθῆ στὴ λογικὴ σκέψι τοῦ κάθε λαοῦ πὸν μελετᾷ, καὶ τὸ κυριώτερον ἀπ' ὅλα νὰ διαπιστῶνῃ μέσα στὸ περίπλοκον σύνολον τῶν ἀνθρωπίνων φυλετικῶν καὶ ἐθνικῶν οἰκογενειῶν τὴν ὑπολανθάνουσα ψυχικὴ καὶ πνευματικὴ ἐνότητι τῆς ἀνθρωπότητος. Αὐτὴ εἶναι ἡ μεγάλη ἀμοιβὴ τῶν κόπων του. Ἀπ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα ἐμφορούμενος, κ' ὁ μεταφραστὴς δὲν ἐπεδίωξε καθόλου μ' αὐτὴ τὴν προσπάθειαν νὰ κἀνῃ ἔργον λογοτεχνικὸ, γιὰ τὸ ὁποῖο ὑπάρχουν ἄλλοι ἀρμόδιοι, ἀλλῶς ἀπέβλεψε νὰ προσθέσῃ κ' αὐτὸς ἓνα λίθον στὸ ἀτέλες ἀκόμη μὲν προσωθούμενον οἰκοδόμημα τῆς παγκοσμίου συνεννοήσεως πὸν ἐθεμελίωσε ἤδη ἡ Κοινωνικὴ Ἀνθρωπολογία.

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ε Ι Σ

(1) Τέτοιες προσπάθειες στην 'Ελληνική, 'ὅν ἔγνων καθόλου, πρέπει νὰ εἶναι πολὺ σπάνιες. Πρέπει ὅπωςδήποτε ν' ἀναφέρουμε μιὰ φωτεινὴ ἐξαίρεσι, τὴ μνημειώδη ἀπόδοσι στὴν 'Ελληνικὴ πολ-
λῶν ἀριστουργημάτων τῆς Σανσκριτικῆς φιλολογίας, ποὺ ἔγινε ἀπὸ τὸν Δημήτριο Γαλαῖο τὸν περα-
σμένο αἰῶνα. Βλ. ἐδικὰ, Π ρ ὀ δ ρ ο μ ο ς 'Ι ν δ ι κ ῶ ν μ ε τ α φ ρ ᾶ σ ε ω ν, 'Αθῆ-
ναι, 1845. Β α λ α β ρ ᾶ τ α, 'Αθῆναι, 1847, καὶ ἄλλοι πέντε τόμοι μεταφράσεων διαφόρων
κειμένων. Μὰ πρέπει ὥστόσο νὰ σημειωθῇ πὼς τὰ πνευματικὰ δημιουργήματα τῆς Σανσκριτικῆς
φιλολογίας ἀνήκουν στὴν 'Ἰνδοευρωπαϊκὴ ὁμοφυλία, ἐπομένως ἡ λογικὴ καὶ γραμματικὴ τῶν δομῶν
εἶναι ἀπὸ ἀνθρωπολογικὴ ἀποψη ταυτοσημῆ μ' ἐκείνη τῆς 'Ελληνικῆς.

(2) Βλ. ἐπὶ παραδειγματι τὰ πορίσματα μιᾶς μεγάλης ἐπιστημονικῆς ἀποστολῆς, ποὺ ὠργά-
νωσε τὸ Διεθνὲς 'Αφρικανικὸν 'Ἰνστιτοῦτον μὲ σκοπὸ νὰ καθορίσῃ τὰ γλωσσικὰ ὅρια μεταξὺ τῶν
Σουδανικῶν καὶ Μπαντουϊκῶν λαῶν, στὸ ἔργο *Linguistic Survey of Northern Bantu
Borderland*, Τόμοι 1, 2, 4, Λονδίνο, 1956—1957 (τοῦ τρίτου τόμου ἡ δημοσίευσι δὲν ἔγινε ἀκόμη).

(3) Carl Meinhof, *Grundzüge einer vergleichenden Grammatik der Bantusprachen*, Berlin, 1906. 'Ἐπίσης Harry Johnston, *A Comparative Study of Bantu and Semi-Bantu Languages*, vol. I—II, Oxford, 1919—1922.

(4) 'Ἡ ἱστορία τῆς 'Ανατολικῆς 'Αφρικῆς ἀπέτελεσε θέμα σημαντικῶν ἐρευνῶν, ἀπὸ τὴ πλούσια
δὲ σχετικὴ βιβλιογραφία ἀναφέρω ἐδῶ τὰ ἑξῆς: R. Coupland, *East Africa and its Invaders*,
Oxford, 1938; G. Freeman-Grenville, *Medieval History of the Tanganyika Coast*,
Oxford, 1963; καὶ τὸ μεγαλύτερο ἔργο τῶν A. G. Mathew and R. Oliver, *History of East
Africa*, vol. I, Oxford, 1963, τοῦ ὁποῦ οὗ ὁ 2ος τόμος μέχρι τὴ στιγμὴ δὲν ἐδημοσιεύθη.

(5) 'Υπάρχουν πολλὰ λεξικά Σουαχίλι, τὰ σπουδαιότερα ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶναι τὸ δίτομο τοῦ
Père Charles Sacleux, *Dictionnaire Swahili-Français*, Paris, 1939—1940, συμπληρωμένο
μ' ἓνα *Dictionnaire Français-Swahili*, Paris, 1949 (=tomes XXXVI, XXXVII et LXVIII
τῶν *Travaux et Mémoires de l'Institut d'Ethnologie de l'Université de Paris*), καὶ
τὸ δίτομο τοῦ F. Johnson, *A Standard Swahili-English Dictionary* καὶ *A Standard
English-Swahili Dictionary*, London, 1939 (πολλὲς ἀνατυπώσεις).

(6) Γιὰ κάποιον ἀρχαῖο λαὸ, τοὺς 'Αζανία, ποὺ ἡ φυλετικὴ του ὑπόστασις (Νεγρικὴ ἢ Χαμι-
τικὴ) διαμφισβητεῖται ἀκόμη, ποὺ ὑποτίθεται πὼς ἀποίκισε τὴν 'Ακτὴ στὰ προχριστιανικὰ χρό-
ια καὶ ἔπαξε σημαντικὸ ρόλο στὴ διαμόρφωσι τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ, βλ. τὸ ἔργο τοῦ
G. P. Murdock, *Africa. Its Peoples and their Culture History*, New York, 1959, σελ.
204 κ.έ.

(7) Βλ. τὴν ἀνακοίνωσή μου στὴν 'Ακαδημία 'Αθηνῶν (Π ρ ᾶ κ τ ι κ ᾶ, τόμ. ΛΔ', 1959,
σελ. 220), ποὺ ἐδημοσιεύθη σὲ ξεχωριστὸ τεύχος ὑπὸ τὸν τίτλο Β ρ α χ ῦ ἱ σ τ ο ρ ι κ ὸ ν
τ ῆ ς Ν ε γ ρ ο α φ ρ ι κ α ν ι κ ῆ ς Γ λ ῶ σ σ ο λ ο γ ι α ς, *Cultura-Wetteren*,
1958, ὅπου κι' ἐκτενὴς βιβλιογραφία.

(8) 'Απὸ πολὺ νωρὶς ἔγιναν μεταφράσεις διαφόρων κειμένων τῆς Βίβλου σὲ διάφορα ἰδιώματα
Σουαχίλι. 'Απὸ ὅ,τι εἶμαι σὲ θέση νὰ γνωρίζω, οἱ πρῶτες μεταφράσεις Βιβλικῶν κειμένων στὴ
Σουαχίλι ἔγιναν ἀπὸ τὸν Γερμανὸ ἱεροπόστολο Johann Ludwig Krapf, ποὺ τελικὰ μετέφρασε
ὀλόκληρην τὴ Καινὴ Διαθήκη στὸ ἰδιῶμα τῆς Μομπάσας ἀπὸ τὰ 1847 ὄς τὰ 1853. 'Ἐπειτα ἀπ'
αὐτὸν ὁ 'Εδουάρδος Στήαρ (βλέπε πῶς πάνω καθὼς καὶ σημείωσι 9) χρησιμοποιοῦντας καὶ τὸ
κείμενο τοῦ Κράφφ συνεπλήρωσε τὴ μετάφρασι τῆς Καινῆς Διαθήκης στὸ ἰδιῶμα τῆς Ζανζιβάρης
ἀπὸ τὰ 1863 ὄς τὰ 1879. Σήμερον οἱ πρότυποι μεταφράσεις τῆς Γραφῆς στὴ Σουαχίλι εἶν' ἐκείνες
τῆς Βρετανικῆς καὶ Ἑβραϊκῆς Βιβλικῆς 'Εταιρείας σὲ δυὸ μεγάλες διασκευές, τὴν 'ὁμοσπονδιακὴ δια-
σκευὴ' (Union Version), ποὺ εἶναι ἡ καθ' ἑαυτὸ ἐπίσημη μετάφρασι, καὶ τὴ διασκευὴ τοῦ Κόγκου
(Swahili-Congo Version), τὸ κείμενο τῆς ὁποίας λαμβάνει ὅτ' ὅσαι τις διαλεκτικὲς διαφορᾶς ποὺ
παρατηροῦνται στὶς δυτικὲς περιοχὲς καὶ μάλιστα στὸ Κόγκο. Νὰ ἡ βιβλιογράφωσι τῶν δυὸ αὐτῶν
ἐκδόσεων: (a) *Maandiko Matakatiifu Ya Mungu Yaitwayo Biblia, Yaani Agano La
Kale Na Agano Jipya. Katika Lugha Ya Kiswahili*, (Union Version) London, The
British and Foreign Bible Society, 1961. (b) *Maandiko Matakatiifu Ya Mungu Ya-
nanyiotwa Biblia, Maana Agano la Kale Na Agano Jipya*, (Swahili-Congo Version)
Londres, La Société Biblique Britannique et Etrangère, 1961.

(9) Edward Steere, *Swahili Tales*, London, 1870, σελ. 439—453 καὶ 455—471. New
edition by Alice Werner, London, 1922, σελ. 438—452 καὶ 453—469.

(10) Σ τὸ ἴδιο ἔργο, σελ. vi.

(11) Carl Meinhof, 'Das Lied des Liongo. Kritisch bearbeitet und übersetzt',
στὸ *Zeitschrift für Eingeborenen-Sprachen*, τόμ. XV, 1925, σελ. 241—265.

(12) Lyndon Harries, *Swahili Poetry*, Oxford, 1962, σελ. 52—71 καὶ σημειώσεις
στὶς σελ. 289—293.

UTENDI WA LIONGO

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΛΙΟΓΚΟ

- 6 Σάν ὁ Λιόγκο μεγάλωσε,
σάν ὠρίμασε,
σάν ἔγινε πραγματικός ἄντρας,
κι' ἡ ὁμορφιά του δυνάμωσε.
- 7 Τὸ ἀνάστημά του περήφανο,
φαρδύς, ψηλὸς στὸ σῶμα,
ἡ φήμη του στὴ χώρα ξεχύθηκε,
κι' ἔτρεχε ὁ κόσμος νὰ τὸν δῆ.
- 8 Τότε ἦλθαν καὶ κάποιοι Γκάλλα
στὸ παλάτι τοῦ Πάτε,
προμήθειες νὰ πάρουνε,
καὶ νὰ τὸν δοῦν συνάμα.
- 9 Αὐτοὶ οἱ Γκάλλα, πρέπει νὰ ξέρετε,
εἰν' ἀρχηγοὶ στὸ δάσος,
ἀπὸ ἀρχοντικὴ γενιά,
κι' ὅλοι ἀντρωμένοι συνάμα.
- 10 Ὁ βασιλιάς, τοῦ Πάτε ὁ ἀφέντης,
ἀμέσως μίλησε σ' αὐτούς:
«Γκάλλα, μὴν εἶδετε τὸν Λιόγκο,
μὴν φάνηκε μπροστά σας;
- 11 Μὰ οἱ Γκάλλα ἀπάντησαν:
«Ποῖός εἰν' αὐτός;
»ἄγνωστος στὴ χώρα μας εἶναι,
»οὔτε γι' αὐτὸν ἀκούσαμε.
- 12 Κι' ὁ βασιλιάς ἀποκρίθηκε,
ἐπαινώντας τον στοὺς Γκάλλα:
«κι' ἂν ἑκατὸν μαζί του ἀναμετρηθοῦν,
»κανένας δὲν γλυτώνει.
- 13 »Γνήσιο παλληκάρι,
»σὰ μεγαλόπρεπο λιοντάρι,
»στὸ διάβα του ἡ μέρα κι' ἡ νύχτα
»εἰν' ἓνα γι' αὐτόν.
- 14 »Ἄν ξαφνικὰ ἔμπρός σου φανῆ,
»τὸ αἶμα στὶς φλέβες παγώνει,
»τὰ μέλη σου θὲ νὰ λυγίσουν,
»ἀπὸ τρομάρα καὶ φόβο.
- 15 »Κι' ἂν σ' ἀτενίσῃ ἐπίμονα,
»τίς αἰσθήσεις σου χάνεις,
»ὁ θάνατος εἶναι σιμὰ σου,
»σάν ὁ φόβος τὴ ψυχὴ σου γεμίση.
- 16 Σάν οἱ Γκάλλα ἀκοῦσαν αὐτὰ
τὰ λόγια, γελάσανε.
«Κι' ἐμεῖς», εἶπαν, «θὰ θέλαμε»
»μὰ ματιὰ σ' αὐτόνε νὰ ρίξουμε!
- 17 Λοιπὸν ὁ Λιόγκο ξοῦσε
στὸ Ὅζι, ὄχι κοντὰ ἐκεῖ,

ἐκεῖ εἶν' τὸ σπίτι του,
ἀνάμεσα στοὺς τιμημένους τῆς Μασιάχα.

-
- 23 Τὴ δευτέρα μέρα ὁ Λιόγκο
κίνησε στὸ δρόμο μπροστά,
γοργὰ γοργὰ ταξίδεψε,
τὸ δρόμο πίσω ἔξεκοβε.
- 24 Στὴ μέση του ζώστηκε
τ' ἄρματα τὰ διαλεχτά,
τῆς μάχης τρεῖς σάλπιγγες
σ' ἓνα κόμπο τὶς ἔδεσε.
- 25 Κι' ἂν κανεὶς ἀπ' τὴ Σιάκα κινήση,
μέχρι τὴ πόλη τοῦ Πάτε νὰ φτάση,
τέσσερις ὀλόκληρες μέρες,
μαθές, κι' ἂν γοργὰ περπατᾷ.
- 26 Στὴ πόλη πῆγε ὁ Λιόγκο,
καὶ σὰν ἔφτασε στὴ πύλη,
τὴ σάλπιγγα φύσηξε μὲ δύναμη,
κι' αὐτὴ στὰ δυὸ ἔσχιστηκε.
- 27 Τὸ πρόσωπο στραμμένο πρὸς τὴ πόλη,
σὰν ἄντρας ὁ Λιόγκο βάδισε,
γιὰ δυὸ μέρες περπάταγε,
τὴ δευτέρα στὴ πόλη μπῆκε.
- 28 Σὰν φύσηξε τὴ σάλπιγγα,
στὴ πόλη ἀναταράχτηκαν,
τὸ τρομπόνι ἔσκασε,
κι' οἱ Γιάλλα ἀκούσανε.
- 29 Κι' ἀναρωτηθῆκανε, τί νᾶναι,
ποιὸς τὸ φοβερὸ ἦχο ἔβγαλε,
κι' ὁ βασιλιάς τοὺς ξήγησε,
πῶς ὁ Λιόγκο ἔφθασε.
- 30 Ὁ Λιόγκο τὴ δευτέρα
σάλπιγγα φύσηξε,
μὰ αὐτὴ δὲν ἀνθεξε,
στὰ δυὸ ραγίστηκε.
- 31 Καὶ τότε σήκωσε τὴν τρίτη,
κι' ὁ λαὸς συγχίστηκε,
νὰ ξεφύγη γύρευε,
κι' οἱ Γιάλλα σκορπίσανε.
-
- 49 Μὰ ὁ φθόνος ὀλοῦθε πλημμύρησε,
σωρὸ διαβολῆς τοῦ ἔβάλλανε,
κι' ὁ βασιλιάς στὸ νοῦ του ἔβαλε, μαθές,
τὸ Λιόγκο μὲ δόλο νὰ σκοτώσῃ.
- 50 Ὁ βασιλιάς, πρέπει νὰ πῶ,
τὸν ἄντρα αὐτὸ φοβότανε,
τὸ βασίλειο μὴν τοῦ πάρῃ,
στὴν ὑπόνοια μπῆκε.

- 51 'Ο Λιόγκο κατάλαβε,
πώς τὸ χαμό του γυρεύανε,
κι' ἔτσι ἀπ' τὸ Πάτε τραβήχτηκε,
μακριὰ στὴ ξηρὰ ταξίδεψε.
- 52 Σὰν ὁ βασιλιάς πήρε εἶδησι,
πὼς ὁ Λιόγκο στὸ δάσος ἐξέφυγε,
μὲ τὴ φυλὴ τῶν Σάννε τάφτιαξε,
καὶ μ' αὐτὴ τῶν Νταχάλο συνάμα.
-
- 57 Μιὰ μέρα συμφώνησαν:
«Ἄς γλεντήσουμε τώρα σὰν ἄρχοντες,
»ἢ γιορτὴ τοῦ κικόα εἶναι γλυκειά,
»μιὰ γιορτὴ ποὺ ποτὲ δὲν ἀστοχεῖ.
- 58 Καὶ γιὰ τὸ κικόα τῆς παλιμέρας τὸ φρούτο ἄς φάμε,
ποὺ δίνει ἀνεξάντλητη ἱκανοποίησι,
ὁ καθένας ἀπ' τοὺς ἄντρες ποὺ θὰ τὸ γευτοῦν,
μὲ τὴ σειρά του στὸ δέντρο ἄς σκαρφαλώνη.
- 59 Σὰν τὸ σχέδιο κατάστρωσαν,
τραβῆξαν τὸ δρόμο τους,
γι' αὐτοὺς ποὺ τρώνε τὸ φρούτο,
ἕνας μόνο στὸ δέντρο ἀνεβαίνει.
- 60 Κι' ἡ ἰδέα ἦτανε—
τὴ μέρα ποὺ ὁ Λιόγκο θ' ἀνέβαινε,
ὅλοι ἀντάμα τὰ βέλη τους
σ' αὐτὸν νὰ τὰ ρίξουνε.
- 61 'Ο καθένας τὸ χρέος ξεπλήρωνε,
ἢ σειρά τοῦ Λιόγκο ἀπέμεινε,
«ἢ σειρά σου εἶναι», τοῦ εἶπαν,
«θέλομε τοὺς καρποὺς νὰ μᾶς φέρης».
- 62 Γοργὰ ὁ Λιόγκο ἀποκρίθηκε:
«Διαλέξτε τὸ δέντρο,
»τοὺς καρποὺς ποὺ δοῦντε,
»νὰ δρέψω γιὰ σᾶς.
- 63 Μιὰ μεγάλη γραμμὴ σχηματίσανε,
ἕνα δέντρο ψηλὸ γιὰ νὰ βροῦνε,
ὡς ὅτου τὸ βρήκανε,
«νά το!» τοῦ εἶπανε.
- 64 Σὰν τὸ εἶδε ὁ Λιόγκο,
ψηλὸ πὼς ἦτανε,
κατάλαβε τί σήμαιναν
αὐτὰ ποὺ ἀναρωτήθηκε.
- 65 Γιατὶ πάντα ἀγρυπνοῦσε,
ἀκόμα στὸν ὕπνο του πρόσεχε,
ξέροντας πὼς τοῦθελαν
κακὸ ὡς τὸν τελευταῖο.
- 66 «Γιὰ σταθῆτε», τοὺς εἶπε,
κι' ἀπ' τὴ θήκη βέλη τραβήξε,
ἐν' ἀπ' αὐτὰ στὸ τόξο ἔβαλε,
μὲ μᾶς τὸν καρπὸ κάτω ἔριξε.

- 67 Τὸ πῶ ὄρμιο κλωνι κάτω ἔριξε
φορτωμένο καρπῶ,
ὄλοι κοιτάζανε,
μὲ θαυμασμὸ ἢ ψυχὴ τους γέμισε.
- 68 Κι' ἀναλογιστήκανε,
ν' ἀναμετρηθῆ μ' αὐτὸν ποιὸς μπορεῖ;
αὐτὸς εἰν' ἀνίκητος,
μόνο σὰν θελήσει κανεῖς νὰ πεθάνη.
-
- (Τότε)
- 81 Ὁ βασιλιάς ἐξήγησε
στοὺς τρανοὺς τῆς πόλης,
καὶ κρυφὰ τοὺς εἶπε:
«διαλαλήστε στὸ χορὸ νὰ παραβγοῦν
- 82 »ἄνδρες καὶ γυναῖκες,
»τὸν Διόγχο καλέσετε,
»νὰ τὸν πιάσω σκέφτομαι,
»αὐτὸ εἰν' τὸ μυστικὸ μου.
- 83 »Κανεῖς μὴν τὸ μάθη,
»κι' ὁ Διόγχο ξεφύγη,
»κι' ἂν τὸ μυστικὸ προδώσετε,
»θάνατος σᾶς περιμένει.
- 84 Κι' αὐτὸς ὁ βασιλιάς σὰν τέτοι' ἀποφάσιζε,
κανεῖς ν' ἀντιλέξη δὲν μπόρειε,
ὅταν μιλοῦσε μὲ βεβαιότητα,
τὸ λόγο του κρατοῦσε πέρα ὡς πέρα.
- 85 Οἱ ἀρχηγοὶ τῆ πρόσκλησι στείλανε,
στὸν Διόγχο μηνύσανε,
«ἐτοιμάζουμε χορὸ τοῦ μουάο,
»γιὰ νὰ βρεθοῦμε ὄλοι ἀντάμα.
- 86 Κι' ἐτοιμάσανε τὸ χορὸ τοῦ μουάο,
τηρώντας πέρα γιὰ πέρα τὸ ἔθιμο,
κι' ὁ βασιλιάς τοὺς ἀνθρώπους του ἔστειλε,
κάπου ἑκατὸ ἀπ' αὐτοῦς.
- 87 Στὴ γραμμὴ πηγαίνανε,
μ' ἀκόντια καὶ τόξα καὶ ρόπαλα,
τὸν Διόγχο πιάσανε,
στὴ φυλακὴ τὸν πήγανε,
- 88 Στὴ φυλακὴ τὸν πήγανε,
σὲ κελλὶ σκοτεινὸ τὸν κλείσανε,
οἱ φρουροὶ στὴν εἴσοδο
μὲ τὴ σειρὰ φυλάγανε.
- 89 Τότε διχογνωμήσανε,
ἂν ἔπρεπε νὰ τὸν σκοτώσουν ἢ ὄχι,
«μακριὰ ἀπ' τὸν δαίμονα αὐτόν», εἶπανε,
«ὁ φόβος τοῦ Διόγχο μὲ κατέχει».
- 90 Ἄλλοι εἶπανε:
«δὲν εἶναι σωστὸ νὰ τὸν σκοτώσουμε,
»τῆς πόλης εἰν' ὁ πρόμαχος,
»αὐτὸς γιὰ μᾶς πασχίζει.

- 91 »'Ας τὸν κάνουμε καλύτερα ἀρχηγό,
 »ἔτσι σὰν πόλεμος ἔλθῃ, καλύτερα,
 »τιμημένα θὰ πέσῃ,
 »γιατὶ νὰ δραπετεύσῃ δὲν μπορεῖ.
- 92 »'Αν ὁ θάνατος τὸν βρῆ, ἔχει καλά,
 »κι' ἂν δὲν τὸν βρῆ, καλύτερα,
 »θὰ παραμείνῃ ὑπερασπιστὴς μας.
 »Ἔτσι σκεφτήκανε, τοῦ βασιλιᾶ εἶπανε.
- 93 Ὁ βασιλιάς σκέφτηκε,
 «καλύτερα νὰ σκοτωθῆ,
 »γιατὶ ἂν γλυτώσῃ, κίνδυνος εἶναι
 »σὲ δουλειᾶς νὰ μὲ μπλέξῃ.
- 94 »Κι' ἂν τῆ βασιλεία μοῦ πάρῃ,
 »γιὰ μετανόησῃ θάναί ἀργά,
 »τῆ σωτηρία μου θὰ βρῶ σὰν τὸν ἄντρα
 »μονομαῖς ἀφανίσω.
- 95 Τοὺς δικούς του ἐκάλεσε,
 νὰ τὸν σκοτώσουν ἀπόφαση πήρανε,
 «ναί, αὐτὸ πρέπει νὰ γίνῃ,
 »μᾶς γνώμης εἶμαστε ὅλοι.
- 96 Τὸν δούλο—μηνυτὴ στείλανε,
 στὸν Διόγχο τὴν ἀπόφαση νὰ πῆ,
 «ὁ θάνατος εἶν' ἀναπόφευκτος,
 »μὲ στείλανε νὰ στὸ γνωρίσω.
- 97 »Ποιά ἡ τελευταία σου θέλησι,
 »νὰ ρωτήσω ὁ βασιλιάς μ' ἔστειλε,
 »βέβαιος νάσαι πὼς θὰ ἐκτελεσθῆ,
 »ἔτσι τῆ ζωῆ ν' ἀποχαιρετήσης.
- 98 »Ὁ ἀφέντης μας σοῦ μίλησε,
 »ἔμένα τὸν ἴδιο ἔστειλε,
 »σὲ τρεῖς ἡμέρες μέσα,
 »κατάλαβέ το, ὁ θάνατος σὲ προσμένει.
- 99 Κι' αὐτὸς ἀποκρίθηκε :
 «μὴν εἶσαι βέβαιος, πὲς στὸ βασιλιά,
 »πὼς ἡ θέλησί μου εἶν' ἕνας χορὸς μουάο,
 »μοῦζι μ' ἕνα ἀγώνισμα γκούγκου.
- 100 Σὰν τοῦ βασιλιᾶ ὁ μηνυτὴς
 ἀπ' τὸ κελλὶ ἐβγήκε,
 μὰ σκιάβα ἐμπῆκε,
 φέροντας τροφή.
- 101 Ὅταν ἡ μάνα του βέβαια
 ἄμορφο φαγητὸ τοῦστελνε,
 οἱ φύλακες τ' ἀρπάζανε,
 τὸ φαγητὸ του τρώγανε.
- 102 Κάθε φορὰ πὸν φαγητὸ τοῦ φέρονε,
 ναί, οἱ φύλακες τ' ἀρπάζανε,
 μὰ σήμερα στὸ κορτίσι μίλησε :
 «τῆ μάνα νὰ μοῦ χαιρετίσης».
- 103 Καὶ μίλησε σὲ στίχο μυστικὸ :
 «σῶρε νὰ τῆς πῆς,

»νά ἐτοιμάση θέλω ἢ μάνα μου
αὐτὰ πού οἱ στίχοι σημαίνουν.—

«Ὡ παρθένα σὲ στέλλω, γιατί ἀκόμα δὲ δούλεψες,
»στὴ μάνα μου νὰ πῆς πού εἶν' ἀθώα καὶ χωρὶς φόγο,
»νά μου φτιάξῃ ἓνα ψωμί καὶ μέσ' σ' αὐτὸ μὰ λίμα νὰ ζυμώσῃ,
»τὶς χειροπέδες νὰ ρινίσω, τὰ δεσμά νὰ λύσω.
»'Ανάμεσα στοὺς τοίχους ἄς διαβῶ, κ' ἢ στέγη ἄς γκρεμίσω,
»ἄντρες πολλοὺς θὲ νὰ σκοτώσω, στὴ πάλῃ τους θὲ νὰ γελῶ,
»στοὺς θάμνους μέσα θὲ νὰ τρυπώσω σὰν ἄγριο φίδι
»στὴ ζουγγλα ἄς μπῶ καὶ σὰν ἄγριο λιοντάρι ἄς βρυχηθῶ.
»Μέσα στὴν ἄδενδρη ἀγριάδα μοναχικὸ δέντρο στέκω,
»χωρὶς ἀδέσφια, χωρὶς φίλους, σὰν καταφρονεμένο ὄφρανο.
»Μόνο ἢ μάνα μ' ἀπέμεινε,
»τοῦ σκύμνου ἢ κραυγὴ θὰ εἰσακουστῇ.

- 104 Ἡ Σάατα τὸ σχέδιο μάντεψε,
ἢ μάνα του φωτιά ἀναψε,
γιά νὰ φτιάξῃ ἀχύρινο ψωμί,
στὴ φυλακὴ τοῦ τό 'στειλε.
- 105 Ἀκοῦστε, αὐτὸ τὸ ψωμί
δὺὸ ὀκιάδες ζύγισε,
καὶ τὴ λίμα μέσα ἔκρυψε,
ὁ Διόγγο τὴ δέχτηκε.
- 106 Σὰν οἱ φύλακες εἶδανε
ἀχυρένιο ψωμί, ἀταράστηκαν,
«τέτοιο ψωμί σὲ σκλάβους μόνο ἀρμόζει,
»πάρτο σ' αὐτόν, πήγαινε μέσα, ἔμπρός!
- 107 Μὰ ὁ Διόγγο στὸ κελλί του
κρυφὰ τὸ ψωμί ἔκρυψε,
καὶ τὴ λίμα μέσα βροῆκε,
κ' ἀπὸ χαρὰ ἐγέμισε.
- 108 Τὴ λίμα ἢ μάνα του ἔστειλε,
τὰ ρούχα του ἔσχισε
ἀπ' τὴ χαρὰ, στὸ κρεβάτι του
γ' αὐτὲς χαιρότανε. (1)
- 109 Ὅταν ἔπεσε ἢ νύχτα,
τὶς ἐτοιμασίες γιά τὸ χορὸ κάνανε,
καὶ κατὰ τὸ ἔθιμο στήσανε
τὰ τύμπανα, τὰ κόρνα, τὶς τρομπέττες.
- 110 Τὰ τὰμ - τὰμ καὶ τὰ χεροκτυπήματα δίνανε,
κανένας δὲν ἔλειπε,
σὰν γαμήλια γιορτὴ ἦτανε,
καὶ ὁ λαὸς κοίταγε.
- 111 Ὅλοι σ' ἓνα τόπο βρεθήκανε,
τοῦ χοροῦ τὸ δάπεδο
δλόστρωτο ἦτανε
ἀπὸ μεταξωτὰ στρωσίδια.
- 112 Χρυσούφαντα κιλίμια
κ' ὄμορφα μεταξωτά,
καὶ τραγούδια λέγανε
στοῦ ταμπούρου τὸν ρυθμό.

(1) γιά τὴ μάνα του καὶ τὸ κορίτσι τὴ Σάατα.

Και τὰ τραγούδια ἦτανε αὐτά,
 ποὺ τραγουδοῦσανε μαζί,
 ὁ λαὸς ἀντάμα ἔλεγε,
 κ' ὁ Διόγχο τὸ σκοπὸ ἔδινε.—

- (α) Γαμπουρλιέρηδες καὶ χορευτὲς τῶν Μιριγκουάρι
 ἔλατε, σᾶς καλεῖ ὁ ἀφέντης Διόγχο,
 ἔλατε, σᾶς καλεῖ ὁ ἀφέντης Διόγχο,
 καὶ τὸ ἀδέρφι του ὁ Σιάχα Μουέγχο.
- (β) Στὸ γιορτινὸ ντιβάνι καθῆστε,
 ἄς μαζευτοῦν οἱ ἀκροβάτες χορευτὲς,
 ἄς μαζευτοῦν οἱ γεμάτοι χάρη χορευτὲς,
 ποὺ ξέρουν νὰ πλάθουν αἰνίγματα.
- (γ) Ὅσοι νὰ πλάθουν στίχους ξέρουν
 καὶ τὸ χορὸ νὰ σέρνουν μὲ τὸν λαϊμὸ ψηλά,
 σᾶς κρᾶζουν, γρήγορα σηκωθῆτε τρέξετε,
 οεῖς ἀπ' τὴν ἀρχοντικὴ γενιά.
- (δ) Εἶναι τοῦ γ κ ο ὕ κ ο υ ἡ γιορτὴ, γαμήλιος χορὸς,
 τοῦ Διόγχο ἡ ἀδερφή παντρεύεται,
 εἶν' ὁ καιρὸς ποὺ ὁ κόσμος νὰ καθῆση δὲ μπορεῖ
 στὴ πλημμυρισμένη ἀπ' τὸ πλῆθος σάλα.
- (ε) Σὰν πᾶτε ἐκεῖ τὰ πὸ καλὰ ντυθῆτε,
 μὲ ἀρώματα ἀλειφτῆτε,
 μυρωθῆτε μὲ τὸ ἐκλεκτὸ τ ἱ π ο υ,
 τὸ ψιλοαλεσμένο μὲ τίς μυρωμένες σκόνες.
- (ς) Καὶ μὲ τοὺς καινοὺς τοῦ λιβανιοῦ καὶ τῆς ἀλόης
 θυμάστε τ' ἀμιάντᾶ σας ροῦχα,
 θυμάστε τοὺς μεταξωτοὺς χιτῶνες,
 στοὺς γοφοὺς σας ἄψογα νὰ πέφτουν.
- (ζ) Ἄλῳ καὶ σμύρνα καὶ μύσκο,
 ἀπ' τοὺς ἀδένες τῆς στικτῆς γαλῆς,
 καὶ ἀλυκες τοῦ μοσχοκάρυδου νὰ σμίξετε,
 ἔτσι ποὺ τίποτε νὰ μὴ σᾶς λείπη.
- (η) Καὶ μοσχολλίβανο καὶ κάμφορα,
 κ' αὐτὰ τὰ τελευταῖα ἀπ' τὸ μαγικὸ μου φίλτρο,
 μυρωθῆτε καὶ λιβανιστῆτε,
 στὸν τόπο του ὁ καθεῖς, τὸν τραγουδιστὴ καλέστε.
- (θ) Τίς νιὲς προβάλετε,
 τοὺς νιοὺς δεχθῆτε μὲ κοινὸ χορὸ,
 τοὺς συνοδευτὲς καὶ τοὺς τραγουδιστὲς,
 τὰ κορίτσια στοὺς κύκλους περάστε.
- (ι) Γρήγορα, γρήγορα ἀπάνω, σᾶς καλοῦν,
 σήμερα εἶν' ἡ πόρτα ἀνοιχτὴ πλατειά,
 τὰ κἀνιστρα εἶν' ἀπὸ δῶρα γεμάτα,
 δῶρα χιλιάδες.
- (ιβ) Ἀσημικὰ κ' ἰντιάνικα κρύσταλλα,
 καὶ κἀδένες τὸ λαϊμὸ νὰ στολίσουν,
 καὶ πανέρια γεμάτα φορέματα,
 στὸ παλάτι τοῦ ἀφέντη Διόγχο.
- (ιβ) Στὸ παλάτι δὲν προφθάνει ὁ κόσμος νὰ τρέχη,
 μέσα ὁ λαὸς συνωστίζεται,
 στῶν ποδιῶν τὲς μῦτες οἱ ψηλοί,
 κ' οἱ κοντοὶ τὸ λαϊμὸ τους τεντάνουν.

- (ιγ) Κι' ὁ καθέννας φωνάζει: «τί χαρά!»
κι' αὐτοὶ ποὺ περπατοῦν δλόρθοι κι' οἱ σκυφτοί,
τίποτα νὰ μὴ χάσουν ἀπ' τὸ γλέντι προσπαθοῦν,
στὴ δίνη τοῦ χοροῦ ἀχόρταγοι.
- (ιδ) Τότε ὁ Λιόγκο ἀπάνω τινάχτηκε,
τὴν ὀργή του ἐπνίξε, τὴ καρδιά του ξαλάφρωσε,
τραγουδώντας γαλήνεψε,
οἱ νιὲς κι' οἱ νιοὶ χορεύανε.
- (ιε) Κι' ὅλοι ἐκείνοι ἀντάμα ἐκράξανε:
«Εἴν' ὁ Λιόγκο ὁ ποιητής, λάθος δὲν κάνουμε,
»εἴν' ὁ ποιητής—πολεμιστής,
»ὁ ποιητής ποὺ μάχη στὴν ἀκτὴ ξεσήκωσε.
- (ις) Ὅταν μὲ τὸ κόκκαλο τὸ πιάτο τσούγκρισε,
αὐτοὶ ποὺ τρώγανε μὲ λαιμαργία σκύψανε,
αὐτοὶ ποῦχαν τὸ φαί πολὺ γλεντήσανε,
ναχελικὰ ξαπλώσανε.
- (ιζ) Τοῦ τραγουδιοῦ του οἱ στίχοι σαράντα ἦτανε,
ἴσως πᾶ πολλοί, πάνω ἀπὸ σαράντα,
αὐτὴ εἴν' ἡ ἀλήθεια,
λάθος νὰ πᾶ δὲν γίνεται.
- (ιη) Μὰ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ πάρετ' αὐτά, πάρετ' αὐτά,
γιατὶ ὁ Σάχης ἦρεθε στὸ χορό,
ὁ Σάχης ἦρεθε στὸ χορό,
πάνω ὅλοι, ἄστε με νὰ παίξω.
- 114 Σὰν ὁ σκοπὸς τοῦ τραγουδιοῦ δυνάμωνε,
καὶ τοῦ ταμπούρου ὁ ἦχος βάραινε,
αὐτὸς νὰ κόβη κοίταγε
τὶς χειροπέδες καὶ τὶς ἄλυσες.
- 115 Σὰν τῶν χειρῶν τὸ κτύπημα δυνάμωνε,
αὐτὸς νὰ κόβη ἔσπευδε,
μὰ σὰν τὸ χεροκτύπημα σταμάτησε,
«στὸν οὐρανὸ κοιτάξτε», φώναξε.
- 116 Μὰ σὰν ἀφῆσαν τὸ χορό,
ὁ Λιόγκο στὴ μέση φάνηκε,
βουβὴ τρομάρα πλάκωσε,
τὸ ρίξαν ὅλοι στὴ φυγή.
- 117 Τὸ ρίξαν ὅλοι στὴ φυγή,
κανένας δὲν ἀπόμεινε,
ὁ Λιόγκο προχώρησε,
στὴ ξηρὰ ξαναδιάβηκε.
-

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΛΙΟΓΚΟ

- 165 Σὰν προχωροῦσε (1) συλλογιζόταν,
μὲ φόβο στὴν καρδιά,
τὴ δεύτερη μέρα τὸ βράδυ,
στοῦ Σιάκα τὴ πόλη ἐμπήκε.

(1) Ὁ γιὸς καὶ φοιτᾶς τοῦ Λιόγκο.

- 166 Στο πατρικό του σάτι πήγε,
 ό πατέρας του αναγάλλιασε,
 με χαρά τον δέχτηκε,
 να ξεκουραστή του έτοίμασε.
- 167 Τά μέλη του έτρωγε
 και τό κορμί του όλο,
 άπ' τό κουραστικό ταξίδι,
 να τον ανακουφίση ζήταγε.
- 168 'Ο νιός πήρε ξεκούραση,
 και στό όρόμο εδγήκε,
 μιλώντας και γελώντας
 με τους φίλους του πήγαινε.
- 169 Μά κάτω άπ' τον χιτώνα του
 τό μαχαίρι έκρυβε,
 κανένas δέν τό νοιάστηκε,
 πώς να σκοτώση τον πατέρα γύρευε.
- 170 Κάθε μέρα πήγαινε
 στον Διόγχο σαν κοιμότανε,
 τον τρόπο να βρη δέν μπορούσε,
 ό νιός πώς να κάνη δέν ήξερε.
- 171 Σάν τον πατέρα να κοιμάται έβλεπε,
 τον καλούσε μεγαλόφωνα,
 έτσι πού σαν δέν ξυπνούσε,
 στον ύπνο πάνω να τον σκοτώση.
- 172 Μά εκείνος πάντα ξύπναγε,
 κι' άπάνω πιναζότανε,
 και τότε ό νέος τοίλεγε,
 «δός μου τροφή, πεινάω».
- 173 'Ο νιός παιδευότανε,
 ή άγωνία τον έπν γε,
 μά τό σκοπό του τήραγε,
 κι' οι μέρες περνούσανε.
- 174 Μά οι μέρες περνούσανε,
 κι' ό άφέντης του Πάτε τοϋ έγραφε,
 «έτοιμοι είμαστε τώρα,
 για τοϋ γάμου σου τη τελετή».
- 175 Τή μέρα κείνη πού τό γράμμα δέχτηκε,
 ό πατέρας του από κούραση
 έγειρε να κοιμηθή,
 στο χαμό παραδόθηκε.
- 176 Ροχαλητό βαρύ τον έπιασε,
 σαν βροντή στη θύελλα,
 ό νιός στ' αλήθεια κατάλαβε,
 πώς βαθειά στον ύπνο βυθίστηκε.
- 177 Κατάλαβε πώς σ' ύπνο βαρύ είχε πέσει,
 ό νιός κακό σκοπό έβαλε,
 ή λαχτάρα τον έτρωγε,
 να πάη γυναίκα να πάρη.
- 178 Τό μαχαίρι στα σπλάχνα του βύθισε,
 σαν κείνος άνάσκελα βρισκόταν,
 και σαν ό Διόγχο τά μάτια του άνοιξε,
 ό νιός είχε φύγει.

- 179 Σάν ὁ Διόγχο τὰ μάτια του ἀνοιξε,
 ἄρπαξε βέλη καὶ τόξο,
 στὸ δρόμο χύμηξε,
 μέσ' στὴ πόλη πλανέθηκε.
- 180 Τὸ ἕνα του γόνατο λύγισε,
 κι' ἕνα βέλος ἀνάσυρε,
 σάν συνήθιζε πάντοτε,
 τὴ χορδὴ τοῦ τόξου του τέντωσε.
- 181 Τὸ μέρος ἐκεῖνο, πρέπει νὰ πῶ,
 σὲ μιὰ βρῦση κοντὰ ἦτανε,
 μὰ κανεὶς δὲ στάθηκε 'κει,
 ὅλοι γοργὰ ξωμακρῦσανε.
- 182 Κανεὶς δὲ σίμωνε,
 γυναῖκα γιὰ ἄντρας,
 μέσα σ' ὅλη τὴ χώρα
 τὸ νέο σκορπίστηκε,
- 183 πῶς ὁ Διόγχο στέκεται ἔξω,
 στὴ βρῦση ἐκεῖ κοντὰ,
 νερὸ νὰ πάρη ὁ κόσμος,
 τρόπος δὲν ἦτανε.
- 184 Κανεὶς δὲν βρίσκειται,
 κανεὶς νερὸ νὰ πάρη,
 ὁ καθένας στὸ σπίτι του κρύβεται,
 στὸν δρόμο δὲν ξεμυτίζει.
- 185 Τῆς πόλης οἱ κάτοικοι,
 τὸ νερὸ τοῦ τεμένουσ
 ἀπ' τὰ δοχεῖα ἀντλούσανε,
 ὡς τὴ στερνὴ στάλα πήρανε.
- 186 Τὸ νερὸ γρήγορα τέλειωσε,
 στὰ δοχεῖα σταλιά δὲν ἀπόμεινε,
 μὰ ὁ Διόγχο δὲ θέλει νὰ φύγη ἀπ' ἐκεῖ,
 τὸ βέλος στὸ τόξο κρατεῖ.
- 187 'Ἡ πείνα τὸ λαὸ θέριζε,
 δυστυχία τοὺς πλάκωσε,
 συμβούλιο κάλεσαν,
 νὰ πάρουν ἀπόφαση.
- 188 Κι' ἡ βουλή ἦταν ὁμόφωνη :
 «καλύτερα νὰ πᾶμε στὴ μάνα του,
 »κι' ἂν αὐτὴ θελήσῃ νὰ ρθῆ,
 »μὲ συμπόνουα νὰ τότε πρᾶυνῃ.
- 189 'Ἐτσι στὴ μάνα του πήγανε,
 κι' ἡ μάνα του θέλησε,
 ὅλοι μαζί ξεκινήσανε,
 ἔξω ἀπ' τὴ πόλη νὰ πᾶνε.
- 190 'Ἡ μάνα οἰκτρὰ τὸν ἰκέτευε,
 ψέλνοντάς του τραγοῦδια,
 νὰ τὸν καλοφέρῃ κοιτοῦσε,
 μὰ ὁ Διόγχο δὲν ἄκουγε.
- 191 'Ἡ μάνα του κοιτὰ νὰ σιμῶσῃ
 ἀπὸ φόβο δὲν τόλμαγε,
 ἀπὸ μακρὰ τὸν τήραγε,
 μ' ἰκεσίες ἀμέτρητες.

- 192 Νὰ καταλάβουν δὲν μπορούσαν,
ὅτι νεκρὸς ὁ Διόγκο ἦταν,
ἀπὸ τὸν φόβο τὸν ἄδηλο,
κοντὰ του δὲν πήγαιναν.
- 193 Κάθε μέρα ἡ μάνα του πήγαινε,
μὲ θρήνους καὶ κλάματα,
μὰ οὔτε στιγμή δὲν κινήθηκε,
«ὠργισμένος θάνα», σκεφτόντουσαν.
- 194 Σὰν γύριζε πίσω
ἡ μάνα του ὀρμήνευε :
«δὲν ξέρω ποιὸν μέμφεται,
»μὰ μεγάλη εἶν' ἡ ὀργή του.
- 195 »Ὁ γιὸς μου εἶν' ὠργισμένος,
»νὰ μὴν ἀκούη δὲν συνηθίζει,
»νὰ σηκωθῆ δὲν θέλει,
»δὲν ξέρω τί φταίξαμε.
- 196 »Δὲν εἶν' ὁ τρόπος του τέπιος,
»στὸ κάθε τι πού ζητάω
»ἀμέσως μ' ἀκούει,
»μὰ τώρα πληγώθηκε.
- 197 Κοντὰ του ἡ μάνα του σύρθηκε,
τὸν φόβο της ἔδιωξε,
μὰ ἡ ὀργή τὴν κυρίεψε,
σὰν ὅλα τὰ μάντεψε.
- 198 Νὰ σκοτώσῃ πὰ ἀδύνατο,
δὲν μιλᾷ στὴν ὀργή του,
αὐτὸ 'ναι θανάτου ξεψύχισμα,
τῆς ψυχῆς σπαραγμός.
- 199 'Ἡ μητέρα του σάσισε,
«ντροπή, ὦ σκληράδα», ξεφώνισε,
«ὄλ' αὐτὴ τὴν ὥρα ὁ γιὸς μου νεκρὸς,
»νὰ εἰσακούσῃ ἀρνήθηκε.
- 200 'Ἐτσι προχοῦ ἡ μέρα περάσῃ,
στὴ γῆ νεκρόσωμος ἔγειρε,
καὶ τοῦ λαοῦ τὸ πλῆθος κατάλαβε,
πὼς ὁ Διόγκο στὴν ἄλλη ζωὴ πέρασε.
- 201 'Ὅλοι κοντὰ του τραβήξανε,
ἡ μάνα του μαζὶ-κι' ὁ λαός,
μὲ μεγάλο σκοπὸ τὸν κοιτάζανε,
τὸ μαχαίρι βυθισμένο στὰ σπλάχνα.
- 202 Βαθειὰ στὸ σπλάχνο τὸν κτύπησαν,
μὲ μαχαίρι χάλκινο, ξέρετε,
στὴ πόλη τὸν φέρανε,
μονομιᾶς τὸν θάψανε.
- 203 Σὰν ἀστραπή ἡ εἶδησι σκόρπισε,
μέχρι τὸ Πάτε μαθεύτηκε,
σὰν ὁ σουλτάνος τὸ ἄκουσε,
ἀπὸ χαρὰ ἡ ψυχὴ του ἐγέμισε.

(Τὸ ὑπόλοιπο μέρος τοῦ ποιήματος περιγράφει τὴ τῆσι τοῦ φονιά, γιου τοῦ Διόγκο, ποὺ ἐξοστρακίζεται καὶ καταφεύγει στὴ χώρα τῶν Γκάλλα).

Μετ. ΘΕΟΔ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ Σ

«ΛΥΡΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ»

Διμηνιαίες αὐτοτελείς ἐκδόσεις

Λήδρας 114 ἡ περιοδικὸ «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ»

Ἔχουν κυκλοφορήσει οἱ ἐξῆς ἐκδόσεις:

1958

1. Ο ΘΗΣΑΥΡΟΣ Η ΜΑΝΑ
2. ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ
3. ΠΡΙΣΜΑΤΙΚΟΣ ΟΚΤΩΒΡΗΣ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
4. ΠΕΝΤΕ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ (τοῦ κ. Λ. Μαλένη)
5. ΣΤΙΓΜΕΣ (τοῦ κ. Κ. Μόντη)
6. ΕΥΔΗΜΟΣ Ο ΚΥΠΡΙΟΣ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)

1959

7. ΔΕΚΑ ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ (τοῦ κ. Α. Παναρέτου)
8. ΟΚΤΩ ΑΡΘΡΑ (τοῦ κ. Κ. Σπυριδάκι)
9. ΚΑΛΛΙΡΡΟΗ (τοῦ κ. Α. Περνάρη)
10. ΚΑΝΑΚΗΣ, Ο ΚΥΠΡΙΩΤΗΣ ΚΟΥΡΣΑΡΟΣ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
11. ΤΡΙΑ ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ (τοῦ κ. Ι. Κυθρεάτη)
12. ΠΑΘΟΣ ΓΙΑ ΕΝΑ ΛΕΥΤΕΡΟ ΟΥΡΑΝΟ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)

1960

13. Η ΜΑΧΗ ΤΩΝ ΜΥΛΩΝ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
14. ΠΡΟΣ ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ (τοῦ κ. Θ. Σοφοκλέους)
15. ΗΤΑΝ ΟΛΟΙ ΤΟΥΣ ΑΝΤΡΕΙΟΙ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
16. ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ ΤΩΝ ΣΤΙΓΜΩΝ (τοῦ κ. Κ. Μόντη)
17. ΣΧΕΔΙΑ (τοῦ κ. Ἐλ. Οικονόμου)
18. ΤΟ ΚΡΗΣΦΥΓΕΤΟ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)

1961

19. ΣΩΚΡΑΤΗΣ (τοῦ κ. Ἰ. Α. Περνάρη)
20. Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ (τοῦ κ. Ἰ. Α. Κρέσπο)
21. ΕΤΣΙ ΑΡΧΙΣΕ Η ΚΥΡΙΑΚΗ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
22. Η ΠΡΟΔΟΣΙΑ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
23. ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΤΟΥ ΓΑΛΑΖΙΟΥ
ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
24. ΕΝΝΙΑ ΠΙΚΡΑ ΚΑΙ ΡΩΜΑΛΕΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)

1962

25. ΟΙ ΜΠΑΛΛΑΝΤΕΣ ΜΙΑΣ ΗΡΩΪΚΗΣ ΕΠΟΧΗΣ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
26. ΟΚΤΩ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ (τοῦ κ. Φρ. Βράχα)
27. ΜΝΗΜΕΣ ΣΤΗ ΝΥΚΤΑ (τῆς δος Εἰρ. Παναγῆ)
28. ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΛΟΓΟΥ (τοῦ κ. Δημ. Γιάκου)
29. ΕΛΕΝΗ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
30. Ο ΚΑΝΑΡΗΣ ΣΤΗ ΛΑΠΗΘΟ — ΑΝΑΣΤΑΣΗ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)

1963

31. ΤΕΣΣΕΡΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ (τοῦ κ. Σπ. Παπαγεωργίου)
32. ΔΥΟ ΙΣΠΑΝΟΙ ΛΥΡΙΚΟΙ (Χιμένεθ καὶ Λόρκα)
33. ΔΥΟ ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ
ΤΡΑΓΟΥΔΙ (τοῦ κ. Μ. Νικολαΐδη)
34. ΠΑΓΚΥΠΡΙΟΝΙΚΕΣ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
35. ΤΑ ΔΥΟ ΒΟΥΝΑ (τοῦ κ. Π. Μηχανικοῦ)
36. Η ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΑΝΤΑΡΤΗ —
ΤΟ ΔΙΛΗΜΜΑ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)

ΠΑΓΚΥΠΡΙΑΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΛΤΔ.

ΚΕΝΤΡΙΚΑ ΓΡΑΦΕΙΑ:-

ΛΕΥΚΩΣΙΑ: Λεωφόρος Μακαρίου Γ' άρ. 37, Τηλ. 76236/7
Ταχ. Κιβ. 1352 — Τηλεγρ. "PANCYPRIAN".

ΓΡΑΦΕΙΑ:-

ΛΕΜΕΣΟΣ: 'Ακίνητον Σπ. Παυλίδη (1ος όροφος),
όδος 'Αγίου 'Ανδρέου, Τηλ. 4000.

ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΣ: Γωνία Σταδίου & 'Ελευθερίας
(πρώην Λύκειον), Τηλ. 3292.

ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ:

- ΖΩΗΣ
 - ΠΥΡΟΣ
 - ΒΙΑΙΟΠΡΑΓΙΩΝ & ΚΑΚΟΒΟΥΛΟΥ ΠΡΑΞΕΩΣ
 - ΚΛΟΠΗΣ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ
 - ΘΑΛΑΣΣΗΣ
 - ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΡΓΑΤΙΚΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ
 - ΘΡΑΥΣΕΩΣ ΚΡΥΣΤΑΛΛΩΝ
 - ΑΣΤΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ
- κ.λ.π.

Πλήρως κατηρτισμένοι 'Εκπρόσωποι τής 'Εταιρείας θά
είναι εις τήν διάθεσιν τοῦ κοινού διὰ πᾶσαν ἀσφαλιστικὴν
ἐργασίαν, εἰδικὰς τεχνικὰς μελέτας καὶ συναφεῖς ὑπηρεσίας,
συμβουλὰς ἐπὶ 'Ασφαλιστικῶν προβλημάτων κ.λ.π.